

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

LİSANSLI OLARAK TAKIM SPORU VE BİREYSEL SPOR YAPAN İLE
SPOR YAPMAYAN ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİ
DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

SÜLEYMAN YILDIRIM

ŞUBAT-2011

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİMDALI

LİSANSLI OLARAK TAKIM SPORU VE BİREYSEL SPOR YAPAN İLE
SPOR YAPMAYAN ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİ
DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Süleyman YILDIRIM

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Gülsen ÖZCAN

BOLU – 2011

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE;

Süleyman YILDIRIM'a ait “**Lisanslı Olarak Takım Spor ve Bireysel Spor Yapan ile Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması**” adlı çalışma jürimiz tarafından Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Gülsen ÖZCAN
Üye : Yrd. Doç. Dr. Dilşad MİRZEOĞLU
Üye : Yrd. Doç. Dr. Müberra ÇELEBİ

Doç. Dr. Nevzat MİRZEOĞLU
Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı Başkanı

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Onayı

Prof. Dr. Gönül ÜLKER
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

LİSANSLI OLARAK TAKIM SPORU VE BİREYSEL SPOR YAPAN İLE SPOR YAPMAYAN ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu araştırmada Düzce ilinde bulunan ortaöğretim seviyesindeki lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi, karşılaştırılması, sosyal becerinin cinsiyete göre belirlenmesi, karşılaştırılması, takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin lisans yılı süresi değişkenlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Tarama modelinde gerçekleşen bu araştırmaya 2010- 2011 eğitim öğretim yılı düzce ilinde bulunan ortaöğretim düzeyindeki takım sporları yapan 99, bireysel spor yapan 94 ve spor yapmayan 95 olmak üzere toplam 288 öğrenci katılmıştır.

Veriler, Riggio (1986) tarafından geliştirilen ve Yüksel (1998) tarafından Türkçeye uyarlanan “Sosyal Beceri Envanteri” ile toplanmıştır. Envanter; 90 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 6 alt boyutu bulunmaktadır. Her bir alt ölçek 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten toplanan veriler SPSS paket istatistik programında analiz edilmiştir. Karşılaştırmalarda 0.05 değeri anlamlılık düzeyi ele alınmıştır.

Lisanslı takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini inceleyen bu araştırmada, değişkenlerden spor durumuna göre toplam puan değerlerinde takım ve bireysel spor yapan öğrenciler lehine anlamlı fark vardır.

Sosyal beceri düzeyleri arasında sosyal beceri ölçeğinin alt boyutlarında duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol boyutunda takım ve bireysel sporlar lehine anlamlı fark çıkmıştır.

Sosyal anlatımcılık boyutunda üç grup arasında da anlamlı fark vardır. Sosyal anlatımcılık boyutunda en yüksek değer takım sporlarında orta değer bireysel sporlarda ve en düşük değer ise spor yapmayan grupta ortaya çıkmıştır. Duyuşsal kontrol alt boyutunda ise tüm gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Cinsiyete göre lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrenciler arasında anlamlı fark vardır. Sosyal beceri ölçeği alt boyutlarında duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık ve sosyal kontrol alt boyutlarında anlamlı fark vardır. Sosyal duyarlılık boyutunda ise cinsiyete göre anlamlı fark çıkmamıştır.

Cinsiyete göre lisanslı takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrenciler arasında sosyal beceri alt boyutlarından duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal anlatımcılık ve sosyal kontrol alt boyutlarında kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha sosyal çıkmışlardır. Duyuşsal kontrol alt boyutunda erkek öğrenciler daha sosyal çıkmışlardır. Sosyal duyarlılık alt boyutunda ise cinsiyetler arasında fark çıkmamıştır. Toplam sosyal beceri ölçeğinde de kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha sosyaldirler sonucu çıkmıştır.

Lisans süresine göre, lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık ve sosyal duyarlılık alt boyutlarında anlamlı fark çıkmamıştır. Sosyal kontrol alt boyutunda ise branş ve lisans yılı arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor, Takım Sporları, Bireysel Sporlar, Sosyal Beceri, Sosyal Beceri Envanteri

ABSTRACT

THE COMPARISON OF SOCIAL SKILL LEVELS OF STUDENTS WHO WERE DOING TEAM SPORTS, INDIVIDUAL SPORTS AND NOT DOING AT ANY KIND OF SPORTS

The aim of this research was to find social skill levels of middle school students' who were doing a licenced team sports, individual sports and students who weren't doing any kind of sports. Also it was aimed to find social skill levels of those students according to gender and year at being licenced.

In this research data were collected during 2010-2011 education year from middle schools in Düzce. There were 99 students who were doing team sports, 94 students who were doing individual sports and 95 students who weren't doing any kind of sports with a total of 288 students participated this research.

Data were collected using Social Skill Scale which developed by Riggio(1986) and traslated to Turkish by Yüksel(1998). Scale consists of 90 items with 6 dimensions. Each dimension included 15 questions. Data were analyzed by using SPSS 16 version with significant level was determined as 0.05.

As a result of this research, it was found that licenced team and individual sports' students had higher level social skills than students who weren't doing any kind of sports. From the dimensions of Social Skill Scale, it was found that students from team and individual sports had higher scores than non athlete students in emotional sensitivity, emotional expressivity, social sensitivity and social control areas.

According to the gender, it was found that girls had higher scores than boys in the areas of emotional expressivity, emotional sensitivity, social expressivity and social control dimensions. When it was looked at totally girls had higher social skill level than

boys.

According to the students' year at being licenced, there were no significant defferences in social levels of students in emotional expressivity, emotional sensitivity, emotional control, and social sensitivity. But there was significant difference in social control level according to year at being licenced.

Key Words: individual player, team player, social skill, social skill inventory.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Sosyalleşmenin temel amacı, toplumsal yaşamdır. İnsanlar doğduğu andan itibaren sosyalleşme süreci içine girerler. Bu sürecin sağlıklı devam etmesinde çeşitli ortam ve grupların rolü söz konusudur. Çünkü bu grup ve ortamlar insanları hem kendine göre hem de toplu yaşama uyum sağlayacak biçimde sosyalleştirir. Toplumsal yaşam için insanların sosyalleşmelerini sağlayan bazı temel araçların varlığından bahsedilmektedir. Günümüzde sporun da bu temel araçlar içinde yer aldığı sıklıkla öne sürülmekte ve spor bilimciler sosyal beceri ve spor üzerine yoğunlaşmaktadırlar.

Bu araştırmada Düzce ilinde bulunan ortaöğretim düzeyindeki lisanslı takım sporu, bireysel spor ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ölçülerek elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Bu araştırmamda tez çalışmam boyunca moral desteklerini, güler yüzünü, benden esirgemeyip karşılaştığım sorunlarda çözüm yolu göstererek tezimin istatistiğini yapan ve bana her zaman yardımcı olan danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Gülsen ÖZCAN'a, gerek ders gerekse tez çalışması aşamasında bilgi ve tecrübelerini benden esirgemedi yardımcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Dilşad MİRZEOĞLU, Sayın Yrd. Doç. Dr. Müberra ÇELEBİ ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Işıl AKTAĞ hocalarıma, ölçekleri uygulamamda büyük destekleri olan Düzce ilinde Ortaöğretim kurumlarında görev yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerine ve öğrencilerine, Uzun Mustafa İlköğretim Okulu İdarecilerine, tüm bilgisayar kullanımı bilgisini benden esirgemeyen ve bana her konuda yardımcı olan Beden Eğitimi Öğretmeni İsmail MERT'e, çalışmamın her aşamasında yanımda olan, her anlamda beni destekleyen, çalışmanın başından sonuna kadar manevi desteğini esirgemeyen değerli eşim Funda YILDIRIM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar.....	xi

BÖLÜM I..... 1

1. GİRİŞ..... 1

1.1. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Problem Cümlesi.....	3
1.4. Alt problemler.....	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar.....	4

BÖLÜM II 5

2. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI 5

2.1.Kurumsal Temeller	5
2.1.1. Sporun Tarihçesi	5
2.1.2. Spor Kavramı	6
2.1.3. Bireysel Sporlar	10
2.1.4. Takım Sporları	11
2.1.5. Sporun Bireyler Üzerine Etkisi.....	12
<i>Sporun psikolojik etkileri</i>	<i>12</i>
<i>Sporun fizyolojik etkileri</i>	<i>13</i>
Sporun sosyal etkileri.....	16
2.1.6. Spor ve Toplum	16
2.1.7. Psiko-Sosyal Gelişim ve Spor.....	20
2.1.8. Spor Aktivitelerinin Sosyalleşme Üzerine Etkileri.....	22

<i>Sosyalleşme ve Spor</i>	22
<i>Sporun kişilik üzerine etkileri</i>	24
<i>Spor aktivitelerinin sosyalleşme üzerine olumlu etkileri</i>	26
2.1.9. Gençlik ve Spor	27
2.1.10. Sosyal Beceri ve Sosyal Yeterlilik.....	31
<i>Sosyal beceri</i>	31
<i>Sosyal yeterlik</i>	35
<i>Sosyal becerilerin sınıflandırılması</i>	38
<i>Sosyal becerinin boyutları</i>	41
<i>Sosyal beceri yetersizlikleri</i>	42
<i>Sosyal becerilerin değerlendirilmesi</i>	47
<i>Sosyal Beceri ve Spor</i>	49
2.2. İlgili Literatürler	52
2.2.1. Sosyal Beceri ve Eğitimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	52
2.2.2 Sosyal Beceri ve Eğitimi ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar.....	61
BÖLÜM III	72
3. GEREÇ VE YÖNTEM	72
3.1. Araştırma Modeli	72
3.2. Evren ve Örneklem	72
3.2.1. Evren	72
3.2.2. Örneklem	72
3.3. Veri Toplama Aracı	73
3.3.1. Sosyal Beceri Envanteri.....	73
3.4. Verilerin Çözümlemesi	75
BÖLÜM IV	76
4. BULGULAR	76
BÖLÜM V	96
5. TARTIŞMA VE YORUM	96

BÖLÜM VI.....	110
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	110
KAYNAKÇA.....	113
EKLER	120
EK 1: Sosyal Beceri Envanteri	120
EK-2. Sosyal Beceri Envanteri Alt Ölçek Madde Numaraları	124
EK 3. Sosyal Beceri Envanteri Alt Ölçek Madde Numaraları	126
ÖZGEÇMİŞ	127

TABLOLAR

1. Tablo 1: Sosyal Beceri Envanterinin Alt Ölçekleri ve Madde Numaraları	73
2. Tablo 2: Sosyal Beceri Envanterinde tersten puanlanacak maddeler	74
3. Tablo 3: Araştırma Gruplarının Demografik Bilgileri	76
4. Tablo 4: Lisanslı Olarak Takım Spor ve Bireysel Spor Yapan Öğrencilerin Lisans Yılı Süreleri.	77
5. Tablo 5: Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinin Duyuşsal Anlatımcılık Boyutuna Göre Sonuçları	78
6. Tablo 6: Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinin Duyuşsal Duyarlılık Boyutuna Göre Sonuçları	78
7. Tablo 7: Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinin Duyuşsal Kontrol Boyutuna Göre Sonuçları.....	79
8. Tablo 8: Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinin Sosyal Anlatımcılık Boyutuna Göre Sonuçlar	79
9. Tablo 9: Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinin Sosyal Duyarlılık Boyutuna Göre Sonuçları	80
10. Tablo 10: Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinin Sosyal Kontrol Boyutuna Göre Sonuçları	81
11. Tablo 11: Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinin Toplam Sonuçları	81
12. Tablo 12: Cinsiyetlere Göre Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Duyuşsal Anlatımcılık Sonuçları	82

13. Tablo 13: Cinsiyetlere Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Duyuşsal Duyarlılık Sonuçları	83
14. Tablo 14: Cinsiyetlere Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Duyuşsal Kontrol Sonuçları	84
15. Tablo 15: Cinsiyetlere Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Sosyal Anlatımcılık Sonuçları	85
16. Tablo 16: . Cinsiyetlere Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Sosyal Duyarlılık Sonuçları	86
17. Tablo 17: Cinsiyetlere Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Sosyal Kontrol Sonuçları	87
18. Tablo 18: Cinsiyetlere Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Toplam Sonuçları	88
19. Tablo 19: Lisans Süresine Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Duyuşsal Anlatımcılık Boyutu Sonuçları	90
20. Tablo 20: Lisans Süresine Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Duyuşsal Duyarlılık Boyutu Sonuçları	91
21. Tablo 21: Lisans Süresine Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Duyuşsal Kontrol Boyutu Sonuçları	92
22. Tablo 22: Lisans Süresine Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Sosyal Anlatımcılık Boyutu Sonuçları	93
23. Tablo 23: Lisans Süresine Göre Lisanslı Olarak Takım Sporü Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Sosyal	

Duyarlılık Boyutu Sonuçları	94
24. Tablo 24: Lisans Süresine Göre Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Sosyal Kontrol Boyutu Sonuçları	95
25. Tablo 25: Lisans Süresine Göre Lisanslı Olarak Takım Spor Bireysel Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeği Toplam Sonuçları	96

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Spor, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın temel unsuru olan insanın beden ve ruh sağlığını geliştirmek, kişiliğin oluşumunu, karakter özelliklerinin gelişimini sağlamak, bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak çevreye uyumu kolaylaştırmak, kişiler, toplumlar ve uluslararasıda dayanışma, kaynaşma, barışı sağlamak, kişinin mücadele gücünü arttırmak yanında belirli kurallara göre, rekabet ölçüleri içerisinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve yarışmada üstün gelme amacıyla yapılan faaliyetler olarak tanımlanabilir. Bu özelliklerinden dolayı çağımızda spor çok yönlü, çok faydalı, çok amaçlı ve çok çeşitli boyutlar kazanmış ve evrenselleşmiştir. Spor, bireyin beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi, belli kurallara göre rekabet ölçüleri içinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma, üstün gelme ve gerçek anlamda başarı gücünün artırılması kişisel açıdan en yüksek noktaya çıkarılması yolunda gösterilen yoğun çabalardır. Ayrıca kişiler spor yoluyla bir takıma veya bir gruba dâhil olarak yalnızlık duygusundan kurtulur. Bir spor takımını destekleyerek o takımın başarı veya başarısızlıklarıyla bütünleşir ve takımın başarısını kendine yansıtır. Yalnızken coşkunluk göstermezken, grup halindeyken gösterilir. Bunun için psikiyatristler spor alanlarına bir tür hastane olarak bakmaktadırlar. Bastırılmış duyguların dışarıya atılmasına, yani bireylerin deşarj olmasına yol açan spor alanları, psikiyatristlerce tedavi yerleri olarak görülmektedir.

Sosyal beceriler, bireyin sosyal ortamlarda olumlu sosyal sonuçlar elde etmesini sağlayan, öğrenilmiş davranışlardır. Bir sosyal becerinin sergilenmesi, birden fazla davranışta bulunmayı gerektirebilmekte, bu davranışlar sosyal davranışlar olarak adlandırılmaktadır. Sosyal davranışlar; bireysel, ayrılabilen, gözlenebilen davranışlardır

ve sosyal becerilerin alt bileşenleridir. Sosyal davranış yakından incelendiğinde, kişinin doyurucu ilişkiler kurabilmesi ve sosyal amaçlarına ulaşabilmesi için bazı özel becerilere sahip olması gerektiği görülür.

Spor bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımı sağlayan bir sosyal etkinlik olması özelliğinden dolayı kişinin sosyalleşmesinde ve sosyal becerilere sahip olmasında önemli bir role sahiptir. Modern toplumlarda sporun çoğunlukla kolektif bir etkinlik olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sportif faaliyetler aracılığıyla, spor ile ilgilenen bireyler değişik insan grupları ile sosyal ilişkiye girmektedir. Spor, bireyin kendi dar dünyasından kurtularak başka ortamlarda, başka kişilerden, inançlardan, düşüncelerden insanlar ile diyalog içinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu yönü ile sporun, yeni dostluklara kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya destek sağladığı söylenebilir. Başlangıçta kişisel bir olgu olarak başlayan sportif faaliyetler, daha sonraları toplumsal bir nitelik kazanmasıyla daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Spor tek kişiye özgü değildir. Sporun doğasında paylaşma vardır. Rastgele, dağınık, herkesin istediğini yaptığı, birlikteliğin bulunmadığı, ortak amaçların bulunmadığı bir etkinlik spor olamaz. Spor olayı toplumsal bir harekettir. Toplumlar; spor olayı ile birleşirler, başarıları ortak kılarlar.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Düzce ilinde ortaöğretim düzeyindeki lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrenciler ile spor yapmayan ortaöğretim çağı öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri arasında fark olup olmadığını belirlemektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Araştırma lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrenciler ile spor yapmayan ortaöğretim çağı öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri arasında fark olup

olmadığını sporun öğrencilerin sosyal beceri düzeyine etkisini belirlemek açısından önem taşımaktadır. İnsanların bireysel ve sosyal ihtiyaçları vardır. Sporun doğasında da paylaşım, özgüven, rekabet, saygı, diğer insanlarla ilişkilerin gelişmesi, kazanma, kaybetme gibi işlevleri vardır. Spor alanında elde edilecek başarılar ve beceriler bu duyguların artarak devam etmesini sağlayıp bireylerin sosyalleşmesine yardımcı olur. Bu araştırmada da sporun insanların bireysel ve sosyal ihtiyaçları olan sosyal becerileri kazandırmadaki önemi ve sosyal beceriyi arttırıp arttırmadığı üzerinde durulmaktadır.

1.3. Problem Cümlesi

Orta öğretim düzeyinde lisanlı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyi nedir?

1.4. Alt Problemler

1. Lisanlı olarak, takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?
2. Cinsiyetlerine göre, lisanlı olarak, takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?
3. Lisans süresine göre, lisanlı olarak, takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2010-2011 öğretim yılı güz döneminde, Düzce ilinde ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrenciler ile spor yapmayan, (aktif olarak spor yapmayan) öğrenciler ve lisanslı spor yapan öğrenciler içinden de en az iki yıllık lisansa sahip olanlar ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Spor: Spor, insan vücuduna yararlarının hemen beklenilmediği, kendi içinde kurallarının olduğu bireysel ya da grup halinde, oyun olarak kendisini ortaya koyan fiziki yarışmaların bütünüdür.

Bireysel spor: Kişisel oyun biçiminde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan, bazı kurallara göre uygulanan beden hareketlerinin tümü.

Takım sporu: Toplu oyunlar biçiminde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan, bazı kurallara göre uygulanan beden hareketlerinin tümü (Çoknaz, 1998:12).

Sosyal Beceri: Sosyal beceriler kişilerin günlük yaşam etkileşimlerinde kullanılan sözel ve sözel olmayan tüm davranışlardır (Sevinç, 2005).

Orta Öğretim: Orta öğretim, İlköğretime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar (Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 26). İlköğretime tamamlayan ve orta öğretime gitmeye hak kazanan her öğrenci, orta öğretime devam etmek ve orta öğretim imkânlarından ilgi, iktisat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanma hakkına sahiptir (Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 27). Orta öğretimin amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temsil ilkelerine uygun olarak, 1. Bütün öğrencilere orta öğretim seviyesinde asgarî ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadî sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak, 2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır (Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 28).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI

2.1.Kurumsal Temeller

2.1.1. Sporun tarihçesi

Kelime olarak spor; Latince dağıtmak, birbirinden ayırmak anlamına gelen *Disportare* veya *Deportare* kelimelerinden kısaltılması sonucu, kısaltılarak *Sport* olarak söylenmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Fransız hümanistleri bu terimi top oyunları anlamına gelecek şekilde kullanmıştır. Tarihteki ilk sporlar ister araçlı ister araçsız yapılsın savunma ve saldırı kökenli olanlardı, bir başka deyişle insanın doğayla girdiği ölüm-kalım savaşının zorunlu bedensel eylemlerinden kaynaklanırdı (Fişek, 1988: 15).

İlk insanların tabiatın zorluklarına karşı tek başlarına yaşama savaşı verdiği tarih öncesi çağlarda beslenme, korunma, savunma, barınma, giyinme gibi yaşamsal faaliyet çabalarına dönük hareketlerini beden kültürü saymak oldukça zor olsa da, yine de bir başlangıç olarak düşünülebilir (Erkal, 1982: 19).

Spor; bir toplumda var olan tüm kültür öğelerinin vazgeçilmez bir unsurudur. Bireylerin, beden hareketlerinin organize bir şekilde hayatlarına zaman zamanda yarışmaya yönelik bir sportif gösteriye dönüşmediği toplum yoktur (Afyon, 1997: 1).

İnsanoğlunun verdiği ölüm-kalım mücadelelerinin bir benzetmesi olarak ortaya çıkan spor, daha sonraları takım sporları olarak varlığını devam ettirmiştir. “1986

yılında, ilk modern olimpiyatlar düzenlenerek, her milletin bu oyunlar aracılığıyla kendini göstermeleri ve sporun barışçıl amaçlarla kullanılabilmesi sağlanmıştır” (Afyon, 1997: 80).

Sporun tarih sahnesine çıkmasıyla beraber Türkler’de de spor faaliyetleri başlamıştır. Türkler de diğer topluluklar gibi sporu sosyal, psikolojik, oyunlar, eğlenceler ve kültürlerin bir parçası olarak yapmaktaydılar. Spor, at, spor, savaş, sefer, eğlence, yarışma ve oyunlarda kullanılan bir araç olmuş ve düğün ve eğlencelerde cirit oyunları oynanmıştır. Spor ile eğitim faaliyetleri birleştiren askerler, antrenmanlarla savaşa hazırlanmışlardır (Mengütay, 1997: 156).

Osmanlılar’da spor, savaş eğitimi amacıyla yapılmıştır. Askeri kurumlarda beden eğitimi ve spor, acemi oğlan ve cambazhanelerde askeri talim olarak yaptırılırdı. “Osmanlı devletinde spor tekkeleri açılmış ve bu tekkeler kişi ve toplumun çıkarlarının eşit olduğunu kabul etmiş, mensuplarını koruyarak bir sosyal güvenlik vazifesi görmüştür” (Mengütay, 1997: 156).

Cumhuriyet ilanından sonra Atatürk’ün önderliğinde Türk sporunda gelişmeler görülmeye başlanmıştır. 1920 yılından günümüze kadar uzanan zaman süreci içerisinde birçok Beden Eğitimi ve Spor Bölümleri açılmış olup; bunların birçoğu 1992 yılında Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO)’ya dönüştürülmüştür (Türkel, 2010: 48).

2.1.2. Spor kavramı

Çok yönlü bir olgu olması nedeniyle spora çok sayıda ve birbirinden farklı tanımlar getirilmiştir. Bu farklılıkların temel nedeni spora bakış açısının farklı olmasından ileri gelir. Aşağıda bu tanımlar verilmiştir.

Kolektif bir uğraşı olmak nedeniyle insanlar arası toplumsal ilişkilerin gelişmesine ve toplumsal katılımın artmasına hizmet eden spor, aynı zamanda bireylerin bir araya gelmesini sağladığından ötürü özgürlük bilincinin yerleşmesine de katkıda bulunur ve kişiler arasında işbirliğini ve dayanışmayı da artırır (Kat, 2009: 35).

Spor; çocukluk yıllarında bir oyun biçiminde ortaya çıkar ve bir enerji birikiminin ortaya çıkmasında aile ortamı dışında bazı ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olur. Aile ortamına ya da toplumsal ortama uyum sağlayamayan gençler spora yöneldikleri zaman psikolojik boşalım nedeniyle rahatlamakta dengeli bir kişiliğe kavuşmaktadır. Sportif öğelerin tümünde dinlenmek, eğlenmek olduğu kadar aynı zamanda sosyal bir kaynaşma da vardır. Toplumla kaynaşma ve özdeşleşme konusunda spora önemli görevler düşer. Sporun sağladığı bedensel ve ruhsal anlamdaki doyum olanakları, serbest zamanları ve yaşam seviyeleri düzenli olarak artan sanayileşmiş ülkelerin özlemini duyduğu yeni bir yaşam şeklinin ayrılmaz parçasıdır (Kat, 2009: 35-36).

Günümüz dünyasında spor; “bireyin toplumsal uyumu, ruh ve beden sağlığı, yarışma kazanma öğelerini içermekte, kişiliğin oluşumu ve gelişimi yönünden eğitimcilerin önerdikleri bir disiplin, kitlelerin çok beğendiği bir seyir, enerjiyi biçimlendirmek ve dengeli, mücadeleci bir anlayış uyandırmak için yöneticilerin kullandıkları bir yöntem, insana haz ve doyum veren bir oyun güdüsünün gelişkin kurallara bağlanmış anlatım şeklidir” (Kat, 2009: 36-37).

Spor birden fazla boyutu olan spor; yarışma ve performansa dönük, sağlıklı yaşam, serbest zamanlarını değerlendirmek, toplumsal bağları kuvvetlendirmek, hoş vakit geçirmek gibi amaçlar için yapılabilir. Ayrıca spor, gerçekleştirildiği yer ve zamanına göre farklı türlere ayrılmaktadır. Bu nedenle sporu tek ve kesin bir tanıma sığdırmak zordur. “Spor, başarıyı genişletme ve yarışmada üstün gelme amacı için gösterilen çabayı bedensel bakımdan daha yetenekli olanların seçilmesini ve seçilenlerin sürekli ve yoğun bir eğitimle yetiştirilmesini gerekli kılar” (Kat, 2009: 37).

“Spor, tek başına ve toplu olarak yapılan, kendine özgü kuralları olan, genelde yarışmaya dayanan bedensel ve zihinsel yeteneklerin gelişimini sağlayan, eğitici ve eğlendirici uğraşlardır” (Mengütay, 1997: 249).

Spor, yapan açısından kazanmaya dönük teknik ve fiziki bir çaba; izleyen açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreç; toplum genelince oluşturulan bütün içinde de, yerine göre o toplumun çelişki ve özelliklerini olduğu gibi yansıtan bir ayna, yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir araç, son tahlilde, önemli bir toplumsal kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (Fişek, 1998: 34).

Spor, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın temel unsuru olan insanın beden ve ruh sağlığını geliştirmek, kişiliğin oluşumunu, karakter özelliklerinin gelişimini sağlamak, bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak çevreye uyumu kolaylaştırmak, kişiler, toplumlar ve uluslararası dayanışma, kaynaşma, barışı sağlamak, kişinin mücadele gücünü arttırmak yanında belirli kurallara göre, rekabet ölçüleri içerisinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve yarışmada üstün gelme amacıyla yapılan faaliyetler olarak tanımlanabilir. Bu özelliklerinden dolayı çağımızda spor çok yönlü, çok faydalı, çok amaçlı ve çok çeşitli boyutlar kazanmış ve evrenselleşmiştir (Türkel, 2010: 42).

“Spor, bireyin beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi, belli kurallara göre rekabet ölçüleri içinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma, üstün gelme ve gerçek anlamda başarı gücünün artırılması kişisel açıdan en yüksek noktaya çıkarılması yolunda gösterilen yoğun çabalar” (Aracı, 1999: 13).

Somuncuoğlu’na (1975) göre spor, sağlıklı bir kuşağın gelişmesinde çok önemlidir, hatta ana eğitim aracıdır. Kişinin mutluluğu, bir bakıma beden ve ruh sağlığının beraber olarak, tam ve devamlı olmasına bağlıdır. İnsanların yaşamlarını sağlıklı olarak sürdürmelerinde, fiziksel ve ruhsal gelişimlerini sağlamalarında spor önemli bir yer tutar. Ayrıca, kişilerin gerek toplumunda, gerekse diğer toplumlarla olan ilişkilerinin dostluk içinde devam ettirebilmelerinde spor uygun bir araçtır (Türkel, 2010: 42).

“Spor, hem yarışma, zevk, sağlık, estetik, eğlence, oyun, reklam, propaganda, meslek, bilim, boş zamanları değerlendirme aracı, hem de kişi ve toplumlararası ilişkileri düzenleyen bir olgudur”. Spor aynı zamanda hem bedene hem de ruhsal

yapısına hitap eden bir sosyal davranıştır. Sadece eğlence amacıyla yapılmayan spor, ciddiye alınması gereken ve daha sonra değiştirilmesi mümkün olan kurallardan oluşan bir oyundur (Voigt, 1998: 118).

Spor, yarışma, rekreasyon, sağlık ve izleyici zevki açılarından dünya kültürünün bir parçası haline gelmiştir. İletişim araçlarının da yaygınlaşmasıyla birçok kişi tarafından doğrudan veya dolaylı olarak ilgi görmekte olan spor giderek daha organize hale gelmiş ve uluslararası saygınlık aracı haline gelmiştir. Günümüzde spor tüm bir ulusun sevinç ya da hüznün kaynağı olabilmektedir. Sonuç olarak spor günümüzde toplumsal yaşama derinlemesine girmiş bir olgudur (Türkel, 2010: 42-43).

Spor toplumsal yaşamın ve toplumsal kültürün ayrılmaz bir bileşenidir ve aynı zamanda zaman içinde değişmektedir. Nasıl insanlık doğayı kontrol altına almaya çalışıyorsa, spor da insanın kendi vücudunu kontrol altına alma çabasının bir sonucudur. “Ayrıca kişiler spor yoluyla bir takıma veya bir gruba dâhil olarak yalnızlık duygusundan kurtulur. Bir spor takımını destekleyerek o takımın başarı veya başarısızlıklarıyla bütünleşir ve takımın başarısını kendine yansıtır. Yalnızken coşkunluk göstermezken, grup halindeyken gösterilir. Bunun için psikiyatristler spor alanlarına bir tür hastane olarak bakmaktadırlar. Bastırılmış duyguların dışarıya atılmasına, yani bireylerin deşarj olmasına yol açan spor alanları, psikiyatristlerce tedavi yerleri olarak görülmektedir” (Türkel, 2010: 42-43).

Sistemler üzerinde yarattığı etkiler açısından sporun nitelikleri (Türkel, 2010: 42-43);

- a) Hareket Sistemlerinde; birim, hareket, esneklik
- b) Sinir Sisteminde; çabukluk, çeviklik, refleks, denge, sürat
- c) Kalp Dolaşım Sistemlerinde; devamlılık
- d) Zihin Sisteminde; karar verme ve reaksiyon
- e) Morfolojide; estetik ve fiziki mükemmellik.

Tercan’a göre spor, sosyolojik bir olgudur. Sportif etkinlikler, toplumsal ortamda gelişir. Her spor kendine özgü ayırt edici bir alt kültürün kendine özgü değerler, normlar ve dil geliştirmiştir (Akt.;

Şahan, 2007: 53). Spor kültürün bir unsuru olarak kişilerin ve toplumların düşünce ve davranışlarını şekillendirmekte ve diğer kültür unsurlarını etkileyerek millî özellikler kazandırılmaktadır. Spor faaliyetleri içerisinde görünen beden hareketleri toplumsal gerçekleri yansıtmaktadır. Değişik ülkelerde çeşitli sporlara bakıldığında toplumların özellikleri ve hayata bakış açıları ile ilgili bilgiler edinilebilmektedir. Tüm ifadeler ve tanımlarda göstermektedir ki spor, bireyler üzerinde fizyolojik, zihinsel, ruhsal ve pedagojik anlamda çok önemli görevler ve etkiler üstlenmekte ve göstermektedir (Şahan, 2007: 53-55).

2.1.3. Bireysel sporlar

İlk olarak, insanlık tarihinin geneline bakıldığında savunma amaçlı olan spor, daha sonraları gelişerek ve değişerek günümüzdeki hâlini almıştır. Özellikle bireysel sporlar bireyin mücadele gücünü artırmaktadır. Günümüz toplumlarının ekonomik yönden ilerlemesinin bir sonucu olarak, insanlar sosyal aktivitelere yönelmekte ve bu aktivitelerden spor da payını almaktadır. Böylece spor giderek yaygınlaşmakta ve bu yaygınlaşmanın sonucu olarak bireyler arasında bazı spor dalları daha öne çıkarak branşlaşma gerçekleşmektedir. Bir bireyin başka bireylerle bir mücadele, uğraş ve karşılıklı etkileşime girmeden yapılan sporlara bireysel sporlar denilmektedir. Gelir ve eğitim düzeyi düşük insanlar daha çok nitelik gerektirmeyen sportif aktiviteler yolu ile kendilerini sergilemenin ve ortaya koymanın çabası içine girebilirlerken; eğitim ve gelir düzeyi yüksek ve nitelik gerektiren işleri yapanların oluşturduğu yüksek statü gruplarında da spor yapma eğilimleri bu hazdan kaynaklanabilmektedir. Örneğin tenis, golf, çeşitli doğa ve dağcılık sporları, bu spor türlerine örnektir. Bireysel sporlar ile birey kendine güven, kendini denetleme, çabuk karar verme, doğruluk, haklarını koruma gibi özellikleri geliştirir ve kişi kendi yeteneklerinin farkına varır (Şahan, 2007: 58).

Kat (2009: 37), Boks, güreş, judo, tekvando gibi spor dallarını da bireysel sporlar grubuna dahil etmiştir. Yüksek erkeklik egosu gerektiren bu spor dallarında, sporcu rakibi ile direkt mücadele etmektedir. Öte yandan, badminton, masa tenisi, tenis,

okçuluk gibi spor dalları, sporcuların kendi aralarında ve birbirleri ile temas olmadan yarıştıkları bireysel sporlardır. “Yüksek düzeyde dikkat ve çeviklik gerektirir. Bireysel sporlarda sorumluluk sadece sporcudur. Başarı ya da başarısızlık sporcunun kendisine aittir. Bu durumda bireysel spor dallarında spor yapan sporcuların daha fazla stres yaşamasına sebep olmaktadır. Bireysel sporcular çoğu zaman yalnızlık duygusuna kapılırlar. Yaptıkları spor branşı gereği sorunlarını kendileri çözme eğilimindedir. Günlük hayatlarında karşılaştıkları sorunları müsabakalarda olduğu gibi yardım almadan kendileri çözmeye çalışırlar” (Kat, 2009: 37).

2.1.4. Takım sporları

Zaman içinde bir değişme gösteren spor, 1950’li yıllardan itibaren tüm dünyada takım sporları alanında insanları etkilemiş ve böylece ilgi alanını genişletmiştir. 1980’lerden sonra takım sporlarına olan ilgi daha da artmıştır. Özellikle futbol branşına artan ilgi diğer spor branşlarına da sıçrayarak devam etmektedir. Günümüzde dünyada en büyük spor organizasyonu olimpiyatlar ve dünya futbol şampiyonasının olduğu bir gerçektir. Futbol başta olmak üzere basketbol, voleybol, hentbol, Amerikan futbolu, su topu, hokey gibi spor branşları son derece önemli bir yer tutmaktadır (Şahan, 2007: 59).

Futbol, basketbol, voleybol, hentbol, buz hokeyi gibi en az iki ve üzerinde sporcudan oluşan gruplar arasında yapılan spor etkinliklerine takım sporları denir. Genelde taktik önemlidir. Sporcular strateji ve taktik bilincine sahip olmak zorundadırlar. Başarı ve başarısızlık bütün takıma dağıldığı için sporcuların sorumlulukları ve ruhsal zorlanmaları daha azdır. Yardımlaşma, takım arkadaşlarını tanıma, onların yarışma esnasında neler yapabileceklerini kestirebilme gibi özellikler önemlidir. Sorumluluk paylaşıldığı için sporcular kendilerini müsabaka içinde duygusal yönden fazla yıpratmazlar. Ekiple çalışabilme, işbirliği yapabilme, başarı ve başarısızlığı paylaşabilme gibi özellikler ön plana çıkar (Kat, 2009: 37).

2.1.5. Sporun Bireyler Üzerine Etkisi

Sporun psikolojik etkileri

Günümüzde spor çoğu insan için yaşam felsefesinde yaşam kalitesini artıran ve günlük spor aktiviteleri içinde yer alması gereken doğal bir olgu olarak bakılmaktadır. Bireyleri spor yapmaya iten sebepler sadece hareket ve bedensel alanla sınırlı değildir. Başkalarıyla ilişki kurma isteği, yalnız kalma korkusu, sosyal bir varlık olma ihtiyacı da en az sportif ve sağlıklı olma isteği kadar etkilidir. Spor sadece fizikî ve psikolojik olarak ferdin eğitiminde kullanılmaz bununla birlikte bireylerde işbirliği ve sorumluluk sahibi olma, bireyin kendi kendine disipline olmasına yardımcı olmaktadır. Sosyalleşmeyi bireyin içinde yaşadığı toplumun değer yargılarına uygun davranış geliştirme süreci olarak ele aldığımızda, sporda bireyin şekillenmesinde vazgeçilmeyecek bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sporun eğitim alanında kullanılması öğrencilerin gelişim özellikleri açısından son derece önemli noktadır. Spor faaliyetleri ile uğraşan öğrencilerde kişiliğin gelişmesi ve şekillenmesinde çok etkili olmaktadır. Grup oyunları ile bireyler (öğrenciler) mensup olduğu grubun çıkarlarını kendi çıkarlarından önde tutmak zorundadır. Bunun sonucu bireyde mensubiyet ve fedakârlık duyguları gelişir. Birey sporun içinde haklarını koruma, başkalarına saygı, atılganlık, işbirliği ve paylaşma, kurallara uyma, doğru yanlış ayrımını yapabilme gibi özellikleri artarak gelişmektedir. Psikolojik açıdan spor yapan bireylerde spor haz alma ve mutlu etme duygusu yaşatmaktadır. Çağımızın hastalığı olarak adlandırılan stresle başa çıkmada en önemli etken kuşkusuz spor olmaktadır. Bireylerin günlük yaşantıda karşılaştıkları monoton hayat tarzı ve anlayışını spor yolu ile ortadan kaldırmak mümkündür. Bireylerin rahatlaması ve gevşemesini sağlamanın yanı sıra kendilerini mutlu hissetmelerini ve bir şeyleri

başarmış olmalarının vermiş olduğu hazzı yaşamaları sağlanmış olur (Şahan, 2007: 59-60).

Bireyin kendi kişisel gelişimi toplumsal gelişiminden bağımsız değildir. Spor faaliyetleri kültürel öğeleri de içerdiğinden kişiler spor yoluyla toplumu, toplumsal kuralları, meslekleri, gelenek ve görenekleri öğrenirken aynı zamanda kendi kişiliğinin de şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Sporun kurallara bağlı bir faaliyet olduğundan, birey spor yaparken kendisinin de disiplinize olmasını sağlar (Şahan, 2007: 60). “Spor çok eski dönemlerden günümüze bir ahlak ve kültür okulu olmuştur. Spor, yapanın iradesinin kontrolü, başarma azmi, ilerleme isteği gibi duyguları insanlara vererek yine insanın içgüdüsünde var olan yıkıcı, saldırgan, kırıcı, tahammül edilemeyen dürtülerini pozitif hâle getirerek bireysel ve toplumsal gelişmenin yanı sıra insanların kişilik kazanmasında etkili bir olgudur. Yine insanın doğasında bulunan saldırganlığa karşı barışçı, boşalma imkânı sağlamakta, bu dürtünün kontrolü için uygun bir yarışma ortamı sağlanmaktadır” (Şahan, 2007: 60).

Sporun fizyolojik etkileri

Spor kişilere fizyolojik olarak önemli kazanımlar sunar ve sağlık açısından önemli olan düzenli spor yapma alışkanlığının da kazanılmasına neden olur. Her geçen gün düzenli yapılan bedensel egzersizler, sağlık için önemi daha belirginleşmektedir. Düzenli spor aktiviteleri ile kasların, kemiklerin, eklemlerin, kalp-damar sistemi ve fonksiyonlarının en uygun şekilde çalışmasını sağlamaktadır (Şahan, 2007: 60). Günümüzde insan ömrünün uzadığı da düşünülürse, spor faaliyetlerinin önemi daha iyi anlaşılır.

Uzun süreli hareketsizlik öncelikle, insan bedeninin hareket yeteneğini kaybetmesine ve fiziksel çöküntüye neden olur. Günlük kaygı ve yaşantının yoğun olduğu günümüzde, böyle gerileme ve güçsüzlük kişinin başarılarını gölgeler. Düzensiz beslenme ve yanlış beslenme alışkanlıkları da bu hareketsizliğin olumsuz etkilerini artırmaktadır. Bu olumsuzlukları önlemenin yolu ise bireyleri yaş gruplarına göre düzenli egzersizler yaptırmak gerekmektedir. Sporun bireylerde fizyolojik etkileri

arasında bireylerin motorik özellikleri (dayanıklılık, kuvvet, sürat, hareketlilik ve beceri) daha iyi bir gelişme göstermektedir (Şahan, 2007: 60-61).

Özellikle dayanıklılığa dayalı sporları (uzun mesafe koşuları, bisiklet, uzun mesafe yüzme vb.) yapanlar kişilerde kronik arter hastalığı hipertansiyon ve şeker hastalığı daha az görülür (Erkan, 1998: 3). Müller ve Hettinger, dinamik olarak yapılan tüm beden alıştırma çalışmalarında, bireylerin yüksek derecede yüklenme yapmaları sonucunda kas kuvvetini geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Kaslarda meydana gelen gelişme ile beraber ortaya çıkan enerji depolarının büyümesi ve kılcal damarlarının genişlemesi kasın dayanıklılık yeteneğini geliştirerek vücudun daha dayanıklı olmasına neden olur (Sevim, 1997).

Bir insanın fiziksel aktivite tecrübeleri yaklaşımına göre insanın fiziksel yapısının gelişmesi öğrenme yeteneğine göre gelişim göstermektedir. Fiziksel ve ruhsal gelişimin üst düzeye ulaşabilmesi için günlük fiziksel aktivitelerin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu durum gelişmekte olan bireyler için gerçekçi değildir. Fakat fiziksel eğitmenler için öğrencilerin özel ihtiyaçlarıyla yeteneklerin gelişmesi değerlendirilmesi, tercihlerin belirlenmesi kişiliğinin tanımlanmasında önemli bir role sahiptir.

Günümüzde bireylerin hareketsiz yaşantısı sonucu birçok rahatsızlıklar ortaya çıkmaktadır. Normal bir insanın hareketsiz dakikada (solunum sayısı) kalbin atım sayısı 70–72 civarındadır. Kalbin her atımında vücudumuza 70 santimetre küp kan pompalanır. İnsan kalbinin, dinlenirken yaptığı kan pompalama kapasitesi dakikada 5 litredir. Saatte dört kilometre hızla yürüyen bir kişide her dakikada 8 litre kan dolaşımı sağlanır. Saatte 20 kilometre hızla koşabilen iyi bir atletin kalbi ise dakikada 30–36 litre kan dolaşımı sağlamaktadır. 200 Spor aktiviteleri genellikle aerobik (oksijenli) diye bilinen yani yavaş tempo süre dengesinin korunması ile başlar ve bireyin genel yapısı ve amacına göre bu artarak devam eden bir süreç olmaktadır. Bu yavaş tempo ile bireylerde fizyolojik olarak bazı değişiklikler olmaktadır. Bunlar (Şahan, 2007: 61-62);

- Kalp-dolaşım sistemi aracılığı ile yüksek tansiyon, şeker hastalığı, aşırı kilo, kolesterol ve hareketsizlik gibi risk faktörlerini önler.

- Kişide zihin açıklığı oluşturur. Ruhsal durumu ve enerji seviyesini geliştirip insanın stresten uzaklaşmasına katkıda bulunur.

- Kalp hastalıklarını ve kanseri önler.

- Romatizma hastalıklarını geciktirir. Kemik ve kaslarda olumlu etkisi ile yaşlanmaya karşı bedeni daha güçlü tutar. Kan basıncını düşürür ve vücutta oluşan toksinlerin dışarı atılmasına yardımcı olur.

Yine insan yaşantısı için çok önemli olan solunum sistemi en çok spor aktiviteleri sonucu geliştirilir. Solunumla organizmaya O₂ alınıp, karbondioksit verilir. Dokuların O₂ ihtiyacı arttıkça buna paralel olarak solunum sistemiyle organizmaya alınan O₂ miktarı da artar. Normal durumda kişi bir dakikada 12-18 kez soluk alır. Her soluk alışta 500 ml. Hava alınmış olur. Normal koşullarda akciğere alınıp çıkarılan hava solunum volümüdür. Dinlenmede olan bir kişide dakika solunum volümü 5-7 litredir. Bu durum, düzenli spor aktivitelerinde 120 litreye kadar çıktığı görülebilmektedir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde spor egzersizlerinin insan organizması üzerinde olumlu etkileri saptanmıştır. Kaslar üzerine etkisi, kas lifi kalınlığı 20-50 mikrondan kalın olursa kas liflerinde çoğalma olmaktadır. Yapılan beden alıştırma çalışmalarında %75-90 arası yüklenmeler kas kuvvetini geliştirir. Bir kasın çapı, yüksek gerilimde uyarılar verilmesiyle büyür. Enerji depolarının büyümesi ve kılcal damarların genişlemesi kas dayanıklılığını sağlar. Çabukluk sağlayan uyarılarla kasın kasılma hızı yükseltilir. Egzersiz, kalp ve dolaşım sistemini de etkiler. Egzersiz sırasında ihtiyaç duyulan kanı dokulara ulaştırır. Kaslar daha fazla oksijen alma ihtiyacı duyar ve kalp daha hızlı kan pompalar. Böylece dolaşım sistemi daha düzenli çalışır. Egzersiz, yüksek tansiyon, şeker hastalığı, aşırı kilo, kolesterol ve hareketsizlik gibi risk faktörlerini önler. Zihin açıklığı ve ruhsal dengeyi korur, enerji seviyesini geliştirir. Stresi, kalp hastalıklarını, kanseri önler. Kemik ve kas sağlığını destekler. Kan basıncını düşürür ve vücutta oluşan toksinlerin dışarı atılmasına yardımcı olur. Günümüzde hamile bayanların hamilelik süreçlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için bir uzman gözetiminde egzersiz yapmaları tavsiye

edilmelidir. Bu sayede hamilelik sürecinde kaynaklanan stres ve fiziksel problemleri azalmakta hatta ortadan kalkmaktadır (Şahan, 2007: 62-63).

Sporun sosyal etkileri

Fizyolojik ve psikolojik etkileriyle beraber, sporun sosyal etkileri de önem arz etmektedir. Örneğin, spor organizasyonları genç insanların sosyal yeteneklerini geliştirici fırsatlar sağlar. Uzmanlaşmaya dayalı yapının bir sonucu olarak insanların gündelik hayatları giderek monotonlaşmaktadır. Toplumsal bir faaliyet olarak spor bu olumsuz etkileri gidermek açısından önemlidir. Spor sayesinde bu monoton ve stres dolu yaşamın olumsuz etkileri azalmaktadır.

Bireylerin gündelik yaşamlarından başarılı olabilmeleri, onların sosyal durumları ile yakından alakalıdır. Özellikle son yıllarda önemli bir unsur olan spor kavramı sosyal hayatın hemen her anında etkili olabilmektedir. Sosyal hayatın düzenlenmesinde spor önemli bir faktör olarak görülmektedir (Şahan, 2007: 63).

2.1.6. Spor ve Toplum

Günümüz toplumlarının giderek karmaşıklaşan yapısında, sporun da sosyal bilim içerisinde özel bir alan olarak ele alınıp değerlendirilme zorunluluğu doğmuştur. Çünkü spor bu karmaşık yapıda giderek daha fazla ilgi görmeye başlamış, daha organize hale gelmiş ve uluslararası bir saygınlık prestij gösterisi konumu olarak ulusları sevince ya da yasa sürüklemeye başlamıştır. Ancak Spor toplumbilimi spora sadece bir yarışma ve fiziksel üstünlük olarak değil, önemli ve sürekli bir sosyal olgu olarak yaklaşılarak sporun sosyal karakteristiklerini açıklamaya çalışır (Öztürk, 1998: 7).

Spor sosyolojisinde hareket noktası sporun bir başka ifade ile sportif faaliyetlerin, spor olayının bizzat kendisidir. Toplum içinde ortaya çıkış özellikleriyle yerine göre bir olay yerine göre ise bir olgu niteliği taşıyan spora toplumun bütünü içinde yaklaşmak daha uygun olabilir. Spor çağımız insanının toplumsal yaşamına derinlemesine girmiş ve

toplumsal yapıya göre biçimlenen bir olgudur. Spor toplumbilimi sporu toplumsal bir kurum, toplumsal bir sistem boyutuyla inceleyen özel bir toplumbilimidir. Diğer sosyal disiplinler gibi spor sosyolojisinin de öznel içeriği, nesnel içeriği ve her ikisinin arasında kalan eylemsel içeriği mikroskobik ve makroskobik olarak incelenir. Ritzer makro-nesnel alana sosyal çevreyi, hukuku, bürokrasiyi, mimariyi, teknolojiyi, lisansı; makro-öznel alana kültürü, sosyal normları, kuralları, sosyal değerleri; micro-nesnel alana davranış biçimlerini, hareketleri ve karşılıklı etkileşimi; mikro-öznel alana ise gerçekliği oluşturan birçok sosyal olayın oluşumunu dâhil eder. Eylemsel içerik, öznel ve nesnel içeriği birbirine bağlar, böylece spor sosyolojisi amacına ulaşmış olur. Eylemsel içerik, sporun var olan sosyal gerçekliği ile bu gerçekliğin betimleme ve açıklaması arasında bir köprü kurar (Öztürk, 1998: 7-8).

Spor en yaygın toplumsal kurumlardan bir tanesidir. “Finansal harcamaları, katılımcıların ve seyircilerin sayısı, filmler, kitaplar, sporla ilgili karikatürler, harcanan süre, spor malzemeleri, sporun dokümanları olarak belgelenebilir. Kısaca, spor birimleri, toplumsal insan davranışları ve toplumsal kurumlarla bağlantılıdır. Bu yüzden sosyal bilimler çerçevesinde ele alınıp değerlendirilir” (Öztürk, 1998: 8).

Spor sadece bireyden topluma doğru gelişen bir olgu değildir. Aynı zamanda toplumun spora bakış açısı dolayısıyla sporu yönetim ve organizasyonu büyük önem taşımaktadır. Günümüzde dünya ülkelerinin çoğunluğu spora büyük önem vermekte ve uluslararası spor organizasyonlarında ön sıralarda yer almak için mücadele etmektedir. Sporsal başarılar ulusal saygınlığın bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Öztürk, 1998: 8).

Sporun geçmişi ile toplum geçmiş arasında yakın bir bağ vardır. Spor, otonom olarak kendiliğinden oluşmaz. “Özellikle, toplumdaki ilişkiler yolu ile ortaya çıkarak, değişir ve yeniden biçim kazanır. Spor uluslararası yasaları, yönetmelikleri ve kurallarıyla, en rasyonel biçimde kurulup çalıştırılan örgütler durumundadır. Ancak, yine de yapıları ve işleyişlerinde içinde bulundukları toplumun geniş ve derin izlerini

taşırlar. Bu yüzden Spor-Toplum ilişkisini doğru biçimde tartışabilmek için genel sosyolojik bulguları spor sosyolojisinde yeterince kullanabilmek gerekir” (Öztürk, 1998: 9).

Sosyologlar için toplumun dinamik ve statik yanları arasında bir ayırım yapmak pek olağandır. Fakat toplumu daha iyi anlamak için bu iki yanın her zaman birlikte olduğunu da akıldan çıkarmamak gerekir. Bir toplumun yapısı, toplumun parça ve birimlerinin düzenliliğine işaret eder. Topluma temel grupların bir birleşimi olarak baktığımızda, sözü edilen temel grupların karşılıklı bağımlılığı ve düzenli ilişkilerini görürüz. Bütün bir toplum yapısı bu bağımlı ilişkili ve karşılıklı sorumlu gruplardan oluşmaktadır. Bu bakış açısıyla toplumun statik yanı saptanır. Toplumun analizi ile çeşitli alt gruplardaki kişilerin statüleri, temel gruplarla alt grupların ilişkileri ve bu ilişkide alt grupların pozisyonu ile toplumdaki tüm temel grupların birbirleriyle eşgüdümleşmesi açıklıkla ortaya çıkarılmış olur (Öztürk, 1998: 9).

Modern toplumların giderek çeşitlenen çalışma alanlarına ve yaşam biçimine bağlı olarak sporun da sayıları ve çeşitleri artmıştır. Hatta spor kendi başına çok büyük bir endüstri haline gelmiştir. Spor çok sayıda kişi tarafından talep edilen bir tüketim malzemesi haline gelmiştir. Bu tüketiciler aynı zamanda reklam için olanaklar sunduğundan stadyum gibi spor sahaları ve spor neşriyatları bu alanda ilgi görmektedir. Spor giyim, özellikle gençlerde arasında gündelik giyim tarzından yerini almıştır. Spor eğitim alanında da yerini almıştır. Politikacılar halkta olumlu imaj yaratabilmek için spor organizasyonlarında ve ödül merasimlerinde görünmeye özen gösterir olmuşlardır. Hükümetler toplumsal çözülmeyi önlemek, insanların anarşi ve teröre yönelmesini engellemek için sporu önemsemeye, spor tesis ve organizasyonlarına yatırım yapmaya başlamışlardır (Öztürk, 1998: 10).

Aşağıda yer verilen sözler, Spor-Toplum ilişkisini ve sporun toplum için değişik açılardan önemini vurgulayan bazı örneklerdir (Öztürk, 1998: 11-12).

Atatürk: "Başarılı olmak için her türlü yardımdan çok bütün milletçe sporun esasını, değerini anlamak ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatani vazife saymak lazımdır".

Papa II. Jean Paul: "Sporun aslında bir eğlence olmadığını ve bu yöndeki çabaların insanlık için çok ciddi bir konu olduğunu insanlara inandırmak için çalışmalısınız. Spor, dinlerin, inançların, her çeşit insanca özelliklerin ayrılıklarını ortadan kaldıran, insanları birleştiren bir semboldür".

Noel Baker (UNESCO Uluslararası Spor ve Bedensel Boş Zaman Değerlendirme Konseyi Başkanı); "Bana insan ilişkilerinin stadyumlardan ve spor karşılaşmalarından başka hiç bir konum ve kesimini gösteremezsiniz ki, insanlar, orada, öyle çok ortak yanları olduğunu öylesine kolay anlasınlar, ana dilleri ne olursa olsun konuşacak ortak dili öylesine kolay bulabilsinler".

Andrew Strenk: "Ülkelere saygınlık kazandırmak, çeşitli olay ve durumlara tepki göstermek, ülkenin ya da sistemin propagandasını yapmak, belli ülkeleri uluslar topluluğuna kazanmak ya da ondan soyutlamak için sporun çok yararlı ve etkili bir siyasal ve diplomatik silah olduğu açıktır".

Baron Pierre de Coubertin: "Sporun gerçek ödevi genç insanları savaşa hazırlamaktır".

Iose Cagigal: "Ülkelerin bugün oynadıkları propaganda oyununda, spor, hem en büyük ilgiyi çeken, hem de dil duvarlarını aşarak başarılarını geniş kitlelere en kolay anlatan öğedir. Tek sözcük İngilizce bilmeyenler bile BeamoıVun 8.90 uzun atlamasının ne anlama geldiğini bilirler. Bir ülkenin spordaki başarıları, artık, başka alanlardaki gelişmesinin de göstergesi sayılır duruma gelmiştir".

Antonio Salazar: "Portekiz'i kırk yıl süreyle 3 F, fiesta (şölen), fadinia (örgütlü din) ve Futbol ile yönettim".

Alex Natan: "Sporcularımız ulusal gurur ve ulusal saygınlık konularında çok çarpık görüşlere sahip spor askerleri durumuna gelmişlerdir. Bugün, bütün dünyada, uluslararası spor, uluslararası sorunların çözümünde açık ya da gizli olarak kullanılan bir propaganda silahı, milliyetçilik duygularını körükleyen yeni psikolojik savaş yol ve yöntemlerini harekete geçiren bir amaç olmuştur".

Spiro Agnew: "Spor toplumumuzu bir arada tutan tutkaldır".

2.1.7. Psiko-sosyal gelişim ve spor

Bireyin sosyal gelişmesi, "kişinin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorluklarına karşı, duyarlılık geliştirmesi, grubunda ya da kültüründe, başkalarıyla geçinmesi, onlar gibi davranmasıdır". Belli bu zamanda belli bir sosyal ve kültürel ortamda doğan insan, sosyalleşme süreci içerisinde çevresine ve topluma uyum çabası gösterir. Bu uyum çabası önce aile, sonra okul, daha sonra meslek ortamı içinde devam eder (Öztürk, 1998: 47).

Gelişme, büyümeden farklı olarak sadece nicelikte değil, nitelik yönünden de değişmeyi gerektirir. Örneğin İsveç'te doğan çocuk da, Somali'de doğan çocuk da büyürler, ancak İsveç'teki çocuk aynı zamanda gelişir de.

İnsan gelişimini sağlayan olgunlaşma ve öğrenmedir. Gelişim bireyler arasında değişik hızlarda kendini gösteren karmaşık bir süreçtir. Bu süreci iç ve dış faktörler etkiler. Sosyal gelişim bireyin davranışlarına bakarak değerlendirilebilir. Gelişim söz konusu olduğuna göre belli bir ilerleme görülmesi gerekir. Bu ilerlemede değişimler süreç içerisinde kolaydan zora, basitten karmaşığa gider (Öztürk, 1998: 48).

Sosyal gelişme genellikle safhalar, sıralar serisi olarak, olgunlaşma ve tecrübenin birleşmesine bağlı olan bir hareket olarak tanımlanır. En çok kabul edilen ve belgelenmiş sosyal gelişme teorileri aşağıdaki şekilde gösterilir. Gelişme aşamasındaki her safta özel mücadele ya da gelişmeye bağlı görevler içerir. Genç bir kişi bir diğer safhadaki görevlerine geçmeden önce ilk safhadaki gelişimle ilgili görevlerini

tamamlamalıdır, diğer bir deyişle ilk etapta var olduğuna inanılan öğrenme, bir diğer aşamadaki öğrenme için ilk şarttır. Tecrübeler gencin yaşına ve gelişmesine bağlı olarak bütün gelişmeye katkıda bulunur. Sosyal gelişme gençlerin olgunlaşma kapasitelerinin üstündeki tecrübelerle karşılaşınca bozulur veya tecrübelerin tekrarı bir sonraki gelişme safhasının oluşumuna izin vermez. Toplumsal gelişme sürecinde, her başarılı aşamanın başında, gençler özellikle isteklidirler ve önceki safhalarda bitirilmeden bırakılan gelişim ile ilgili görevleri telafi edebilirler, diğer bir deyişle, gelişmeyi yakalamak mümkündür (Öztürk, 1998: 48).

10 yaşından itibaren çocuklarda yakın arkadaşlıklar ve paylaşma önem kazanmaya başlar. Bu anlamda fiziksel hareketler, oyun ve spor çalışmaları insanların hayatındaki gelişme sürecinde önemli rol oynarlar. Zaten çocuklar hareketleri öğrenmek için çok isteklidirler ve bunları denedikçe sevinç duyarlar. Fiziksel kontrollerini sağladıkça da kendilerini başarılı bularak güven duyarlar. Oynamak ve becerilerini geliştirmek için dışarıdan sebeplere ihtiyaçları yoktur. Çünkü bunun için gereken motivasyon çocukta vardır. Bu yüzden çocuklara spor programları düzenlenirken fiziksel becerilerini öğrenebilecekleri uygun ortamlar yaratılmalı, kesinlikle üst düzeyde sportif performans için zorlanmamalıdır. Amaç başarısızlık duygusu yaşatmak değil başarı duygusu yaşatmak olmalıdır. Aksi takdirde sosyal gelişmeleri gecikebilir (Öztürk, 1998: 48-49).

Çocuklara, otoriteye karşı reaksiyon göstermeyi, otoriteyle anlaşmayı ve aynı zamanda yaşlılarıyla anlaşmayı öğrenmek için koşullar sağladığından organize edilmiş oyunlar, özellikle önemlidir. Bu yolla çocuklar ve gençler kendisi ve başkaları arasındaki farklılıkları görebilme imkanına kavuşur. Kendisinden daha iyi birilerinin bulunmasının kendi değerini ve başarısını azaltmayacağını öğrenir. Spor programları belirli kişiler tarafından organize edilip uygulanır. İşte çocuğun spor programlarından sağlayacağı yarar da bu kişilerin bilgilerine bağlıdır (Öztürk, 1998: 49).

1950 ve 1980 yılları arasında Amerika Birleşik Devletlerinde çocuk ve

gençlerin spora katılımlarının sosyal gelişmelerine etkisiyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar özellikle rekabete dayalı yoğun antrenman ve yarışmaların sosyal gelişme üzerinde olumsuz etkiler yapabileceğini ortaya koymuştur. Bu nedenle 12 yaşın altındaki çocuklar için düzenlenen spor programlarının amacı fiziksel harekete katılım ve sosyal ilişkiler geliştirme olmalıdır. Çünkü genellikle 12 yaşın altındaki çocuklar rekabetin ne demek olduğunu anlamak ve rekabete dayalı stratejileri kavramak için sosyal yeteneklere sahip değildirler. Öğretmenler, antrenörler ve anne-babalar çocukların spora katılımında bu gerçeklere uygun yaklaşımlar sergilemelidirler. Çocukların spor programlarında ne aradıklarını bilmek çok önemlidir, çünkü çocuklar aradıklarını bulamadıklarında, onların motivasyonu gittikçe azalacaktır ve yetenek gelişmesi zarar görecektir. Çocukların spor deneyimlerinde ne aradıklarını keşfetmenin bir yolu, çocukların kendilerine sormaktır; diğer yolu ise çocukların kendi boş zaman faaliyetlerini nasıl düzenlediklerini izlemektir (Öztürk, 1998: 49).

Yapılan araştırmalar, çocukların spor yaptıklarında, ilgilendikleri 4 şey olduğunu ortaya çıkarmıştır (Öztürk, 1998: 50):

- 1- Hareket
- 2- Harekete kişisel katılım
- 3- Kendi becerilerine uyan mücadele ve sonuçlar
- 4- Arkadaşlıkların pekiştirilmesi için fırsatlar

Sonuç olarak spor, sosyal gelişmeye olumlu etki etmektedir. Modern eğitimde spor programlarına gereken önem verilmeli ve spor programlarının yaygın şekilde uygulanabilmesi için gerekli olanaklar her çocuk için yaratılmalıdır.

2.1.8. Spor aktivitelerinin sosyalleşme üzerine etkileri

Sosyalleşme ve spor

Spor faaliyetleri açısından sosyalleşmenin konusu, bir bireyi sporun içine çeken kişi ya da araçlar, yani bir bireyin spora katılma biçimidir. Sporla sosyalleşme, bireylerin spora katılım yolu ile topluma katılmayı nasıl sağladığını gösterir. Sporun takım çalışmasının, kazanma ve kaybetme (ya da yarışma) ve adil olma gibi

davranışların düzeltilmesinde çok önemli olduğu düşünülür. “Spor yoluyla bireylerde, toplumu tanıma, kurallara uyma, gelenek ve görenekleri, iyi doğruyu kötüyü ayırt edebilme, başkalarına saygı gösterme, başarı ve başarısızlığı kabullenme, kendine güven duygusunun gelişmesi, sevinç ve üzüntü gibi özellikleri hissetme gibi özellikleri gelişecektir”. Sporun önemli işlevlerinden birisi de bir gruba ait olma duygusunu ortaya çıkarması ve bu duyguyu geliştirmesidir. Herhangi bir gruba aidiyet duygusu sosyal bir varlık olan insanın sosyalleşme sürecinde önemli değerlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Aileye, takıma, millete ait olma, kişinin toplumda üstlendiği rolün belirlenmesinde, belirli bir statü kazanmasında önemli bir olgu olarak görülmektedir (Şahan, 2007: 81). Spor faaliyetleri sonucunda birey ve toplum açısından önemli olan sosyalleşme gerçekleşir.

Spor ile tanışma ilk olarak sportif aktivitelere katılan anne-baba ya da kardeşler aracılığıyla olmaktadır. Ayrıca akranlar da spor faaliyetleriyle tanışmada ve spor vasıtasıyla sosyalleşmede önemlidir. Kitle iletişim araçları ile bireylerin spora yaklaşması ve rol modelleri olarak hizmet edebilen spor kahramanlarını destekleyerek spor sosyalleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Sporda sosyalleşme süreci sportif aktivitelere yakınlık ve sosyo-ekonomik durum üzerine kurulu farklı sportif aktivitelere katılma fırsatı gibi unsurlar aracılığıyla spora maruz kalma fırsatıyla birleştirilen demografik ve sosyal değişkenler tarafından daha fazla etkilenir (Şahan, 2007: 82)

Sosyalleşme ve spor ile ilgili Türkiye’de son yıllarda çalışmalar yapılmış da olsa genel anlamda çok da fazla çalışma yapıldığı söylenemez. Özellikle beden eğitimi ve spor yüksekokullarının akademik yapılanmasını yeni yeni kurumsallaştığı düşünülürse fazla çalışma yapılmaması belki hoş karşılanabilir. Ancak üniversitelerin sosyoloji bölümlerinin bu alanda çalışma yapmaması düşündürücüdür. Yaklaşık olarak 20. yy’ın son çeyreğinden bu yana sosyal hayatı tüm dünyada çok etkileyen olgunun spor olması bu alanda ülkemizin geç kaldığı hatta geri kaldığı belirtebilir (Şahan, 2007: 82)

Artık günümüzde spor faaliyetleri hemen hemen herkesi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği bu alanın boş bırakılmaması ve yapılacak çalışmalar ile sağlıklı

bir spor ve toplum kavramının şekillenmesi gerekmektedir. Özellikle üniversitelerin spor bölümleri, sosyoloji bölümleri, psiko-sosyal alanlar gibi alanlarda bu alanla ilgili çalışmaların çoğaltılması konusunda iş düşmektedir. Sporun bireyler üzerinde ve de toplum üzerindeki etkisini daha iyi tespit ederek toplumsal sorunlarımızın da birçoğuna çözüm bulmak demek olacaktır. Sporda sosyalleşmeyi inceleyen araştırmalar ilk olarak bir bireyin nasıl bir spor katılımcısı olduğu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Spor katılımcıları ve spor fanatikleri arasında, fiziksel katılım gibi bariz farklılıklar bulunsa da, bir benzerlikte mevcuttur (Şahan, 2007: 83)

Spor fanatikleri her ne kadar spor faaliyetlerine aktif olarak katılmasa da, his ve duygu olarak bu faaliyetlerin sonuçlarından doğrudan etkilenen kişilerdir. Dolayısıyla spora aktif katılımın birçok faydasını sanki spor faaliyetine doğrudan katılmış gibi tecrübe ederler. Sporun hem doğrudan katılımcılar hem de fanatikler için faydalı bir boş zaman aktivitesi olarak hizmet ettiği öne sürülür. Hem spor yapanlar hem de fanatikler, sıkıntıdan kurtulma, gerilimi üzerinden atma ve kişisel gelişim deneyimleri yaşarlar. Spor yapan bireyler “zaferin heyecanını ve yenilginin acısını” tadarken, fanatiklerde zaferin yaşattığı duyguları paylaşabilir ve yenilgiden dolayı hayal kırıklığı yaşayabilir. Ayrıca spor yapan veya izleyici konumunda olanlar spor yolu ile adil olmayı öğrenirler. Spor yapanlar ve izleyenler oyun kurallarını öğrenip ona göre davranışlar geliştirirler.

Amerika’da üniversite okuyan bayan atletler üzerinde yapılan bir çalışmada spor faaliyetlerine katılan kadınların davranış ve başarı beklentileri Amerikan toplumundan çok farklı olduğu ortaya konulmuştur. Rekabetçi sporlarda bayanların sürekli feminist duygular içinde olduğu gözlenmiştir. Bu da göstermektedir ki baskıcı anlayışın spor yolu ile dışa vurulmaktadır. Özellikle rekabetçi sporlar içinde var olmak için alaycı tavırlara karşı kadınsal tavırlar göstermektedir (Şahan, 2007: 83)

Sporun kişilik üzerine etkileri

Sporu şu şekilde tanımlayabiliriz: “Kişinin beden ve ruh sağlığını geliştirmek, kişiliğin oluşumunu, karakter özelliklerinin gelişimini sağlamak, bilgi, beceri ve

yetenek kazandırarak çevreye uyumunu kolaylaştırmak, kişiler toplumlar ve uluslararası dayanışma, kaynaşma ve barışı sağlamak, kişinin mücadele gücünü artırmak yanında belli kurallara göre rekabet ölçüleri içerisinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve yarışmada üstün gelme amacıyla yapılan faaliyetlerdir” (Şahan, 2007: 84).

Spor yaparken doğal sportif oyunların oynanması bireyin kişiliğinin gelişmesinde ve toplumla bütünleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi sporun kişilik gelişimi üzerine etkilerinin genelde fizyolojik, psikolojik ve sosyal anlamda olduğu görülmektedir. Sporun kişilik gelişimi üzerine yararlarını sıralamak gerekirse bunlar (Şahan, 2007: 84-85):

- Temel motorik özellikler dediğimiz dayanıklılık, kuvvet, sürat, beceri ve hareketlilik özelliği gelişir. Hayatın ileriki dönemlerinde de kavramlar çok önemli bir noktada olacaktır.

- Bireylerde düzgün duruş alışkanlıkları kazanırlar.

- Bireylerin hareketliliği olumlu yönde kullanılır.

- Kişiye başkalarına ve oyun kurallarına saygı göstermeyi, başarı ve başarısızlığı kabullenmeyi öğrenir.

- Kişilerde hoşgörü ve işbirliği davranışı özelliği kazanır.

- Spor ile hareket etmenin verdiği sevinç, heyecan ve başarı ile bitirme gibi deneyimler bireyin kendine güveninin gelişmesine yardım eder.

- Kişini günlük uğraşlardan uzaklaşmasına yardımcı olur.

- Spor kişinin karakterinin şekillenmesine yardımcı olur.

- Spor ile birey kurallara uyma alışkanlığını geliştirir.

- Bireylerin mücadele etme azmini artırır.

- Fizyolojik olarak sağlıklı bir birey olmasına yardımcı olur.

- Bireylerde meydana gelen saldırganlık dürtülerinin doğal yolla giderilmesini sağlar.

- Bireylerde dikkat etmeyi, düşüncüyü bir noktada toplamayı, problem çözmeyi, yaratıcılık ve hayal gücünü kullanmayı, paylaşma duygusunu geliştirir.

Spor aktivitelerinin sosyalleşme üzerine olumlu etkileri

Spor faaliyetleri, diğer pek çok faktörle beraber bireyin sosyalleşmesini etkiler. Çocuklukta başlayan oyun ve hareket deneyimiyle kazanılan ve sosyalleşmeyi etkileyen olumlu özellikler yetişkinlik dönemine de yansır. Özellikle sportif oyunlar içerisinde bireylerin tavırları, değerleri, normları, rolleri ve becerilerinin yetişkinlik çağında da devam edeceği görülmektedir. Spor faaliyetlerine katılan bireyler yapılan aktivitelerle birlikte duygularını ifade etme imkânı bulur ve saldırganlık, öfke, kıskançlık, bencillik gibi duyguları törpülenir. Spor aktiviteleri ile birlikte baskı ve streslerden uzaklaşma daha çabuk gerçekleşmektedir (Şahan, 2007: 85-86).

Spor kişiliğin gelişimine katkıda bulunur. Aidiyet duygusu, takım ruhu, grup ilişkilerinin gelişmesi bunların genel sonucu olarak da toplumsal birlikteliğin artmasına yardımcı olur. Spor yoluyla bireyler kendilerini yalnızlıktan kurtararak kişinin kendisine güven duymasını geliştirir. Spor yolu ile bireylerin günlük hayattaki monoton ve amaçsızlık durumlarının ortadan kalmasına yardımcı olur. Spor faaliyetleri fert ve toplum ilişkilerini geliştirip sosyal bütünleşmeye katkıda bulunur. Spor yolu ile bireylerde birlikte faaliyet yapabilme özelliği kazanılır. Birlikte çalışma sonucu sosyal sorumluluk duygusu gelişir. Liderlik özellikleri gelişir. Başkalarının görüş ve düşüncelerini kabullenme duygusu gelişir. Yarışmacı bir duygu, çalışma disiplini, cesaret, girişkenlik, mücadele azmi, yenme ve yenilmeyi kabullenme, paylaşımcı duyguları gelişir. Sosyal sorumluluk duygusunun gelişmesi sonucu toplumsal bütünleşme sağlanmış olur. Sporun sosyalleşme üzerindeki etkisi konusunu daha iyi açıklayabilmek için sporun çekiciliği konusunda ortaya atılan teorileri iyi anlamak gerekmektedir. Bunlar, iyi etkiler, stres ve uyarıcı arayışı, arınma ve saldırganlık, eğlenme ve başarı arayışı şeklindedir. İyi etkiler teorisi, sporun yükselen bir fiziksel ve zihinsel zindelik ile zevk verdiğini ileri sürer. Özellikle sporun bir dinlenme/eğlenme ve farklılık sağladığı düşünülür. Bir farklılık aracı olarak, sporun bir bireyi günlük hayatın rutinlerinden ve sıkıntı verici yanlarından kurtardığı düşünülür (Şahan, 2007: 85-86)

Spor faaliyetlerine katılma nedeni olarak değişik teoriler ileri sürülmüştür. Stres ve teşvik arama teorisi, spora olan ilginin önemli bir nedeni olarak bir bireyin kalabalığa karışmaktan duyacağı heyecan arayışı olduğunu ileri sürer. Bireyin bir müsabakayı izleyerek, kalabalık bir grupta birlikte coşarak ve izlediği aktiviteye duygularını katarak bir heyecan yaşamak istediği düşünülür. Arınma ve saldırganlık teorisi, bir bireyin gerilim ve saldırganlıktan kendisini bir başkasının yerine koyarak kurtulmak istediği için sporla ilgilendiğini ileri sürer. Eğlenme teorisi, insanların estetik değeri (sporun güzelliği) ve ahlaki temsili (sporun değerleri öğrettiği ve karakter oluşturduğu düşünülür) nedeniyle spora ilgi duyduklarını savunur. Sporun güzelliği bireylerin hem dikkatini sağlarken onların zamanını da olumlu şekilde doldurduğu düşünülür. Başarı arayışı teorisi, insanların spor yolu ile bir çeşit kimlik ve benzerlik duygusu geliştirdiğini düşünür. İnsanların yeterli bir kimlik ve benzerlik duygusu geliştirmeye ihtiyaç duyduklarını ve eğer bunu kendi yaratıcı çabalarıyla bireysel olarak elde edemezlerse, başkaları ve başka gruplarla birleşerek elde etmeye çalışırlar (Şahan, 2007: 86).

2.1.9. Gençlik ve spor

Genç sözcüğü, Latince'de büyümek olgunlaşmak anlamına gelen "adolescere" kökünden gelmektedir. Batı literatüründeki "adolescent" sözcüğü karşılığı olarak kullanılan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil bir süreci belirtmektedir. Bu süreç ilk ergenlik belirtilerinin başladığı 12 yaşından büyümenin durduğu 21 yaşına kadar olan zamanı kapsar. İngilizce'deki "teenage" sözü de 13-19 yaşları arasındaki gençlik dönemini belirtmek için kullanılır (Öztürk, 1998: 65).

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün tanımına göre genç olmanın 4 kriteri vardır: i) 15 ile 25 yaşları arasında olmak, ii) öğrenim görmekte olmak, iii) gelir getirici bir işte çalışmamak ve son olarak iv) ayrı bir konutu bulunmamak. Gençlik çağı üç alt döneme ayrılabilir. 12-15 yaşlar arası ilk gençlik dönemi, 15-21 yaşlar arası delikanlılık çağı ve 21-25 yaşlar arası uzamış gençlik ya da yüksek öğretim gençliği dönemi. Olumsuz davranış ve tepkilerin yoğun olduğu bir dönem olan ilk gençlik dönemi, ergenlik olarak da isimlendirilir. Gençlik, çocukluk ile erişkinlik arasında yer alan, biyolojik, psikolojik,

zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı yaşama hazırlık çağı olan delikanlılık döneminin belirgin özelliği ise kendine güvensizliktir (Öztürk, 1998: 65).

Türkiye'nin nüfusu 70 milyonun üzerindedir ve özellikle Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında bu nüfusun önemli bir yüzdesini genç nüfus oluşturmaktadır. Ancak artan refah seviyesinin bir sonucu olarak Türkiye nüfusu da yaşlanmaktadır. Bu durumun özellikle ileriki yıllarda olumsuz sonuçları olacaktır.

Gençlik dönemi coşkulu, atılgan ve çalkantılı bir dönem olarak görülmüştür. Platon gençliği “ruhsal sarhoşluk” olarak adlandırırken, Aristoteles gençleri “vurdumduymaz yaratıklar” olarak niteler. Gerçekten bunalımlar, öfkeler, çatışmalar ve kaygılar dönemi olan gençlik çağı, gençlerin kendi kendisiyle ve çevresiyle sürtüşme ve savaşıma dönemidir. Bütün bunlarla beraber gençlik sadece olumsuzlukların toplandığı bir çağ değildir. Yeniliğe ve ileriye doğru atılımların yapıldığı, kendini kanıtlama ve kendi kimliğini arayıp bulma çabalarının yoğunlaştığı dönemdir. Gençlik, tarihin her döneminde toplumların en enerjik ve en yaratıcı katmanı olmuştur ve toplumların geleceğinde belirleyici rol oynamıştır (Öztürk, 1998: 66).

Gençlik çağı sigara, içki, uyuşturucular, değişik arkadaş grupları gibi pek çok şeye merak ve eğilimlerin var olduğu bir dönemdir. Elbette bu eğilimlerin bazıları tehlikeli öğeler içerir. Gençlik döneminde alınan eğitim, bu merak ve eğilimlerin tehlikeli olanlarının giderilmesine, olumlu olanların geliştirilmesine neden olur. Eğitim bu amacını gerçekleştirebilmek için çeşitli araçlar kullanır. Spor ise, bu araçlar içerisinde gençlere ulaşabilmenin en kolay ve en etkili olanlarından bir tanesidir; çünkü sportif çalışmalar, gençlere, enerjilerini, onların sağlığına katkıda bulunacak şekilde kullanma olanağı yaratırken kurallara uymayı, birlik, dayanışma, işbirliği ve paylaşma ilkelerini yerleştirerek bireyin topluma uyumunu sağlar. Böylece gençler, bir yandan başarı için sabır, özveri ve disiplin içinde çalışmanın gerekliliğini diğer yandan yenilgiyi kabullenmeyi ve kendinden daha iyi olanı takdir edebilmeyi öğrenir. Eşit şartlar içinde aynı kurallarla kendini tanıma ve tanıtmaya deneyimini yaşar. Ayrıca kendine güven, cesaret, macera ve arkadaşlık duygularını tatmin edebileceği güvenilir

bir ortamda vakit geçirmiş olur (Öztürk, 1998: 66).

Sportif faaliyetlere olan ilgi değişik yaş gruplarında değişik amaçlar için olur. Çocukluk çağından ergenlik dönemine geçildiğinde spor faaliyetlerine ilgi başlar. Özellikle 15 yaş civarı, hemen hemen bütün sportif etkinliklerle ilgilenme çağıdır. Bu yaşlarda spor yoluyla oyun yaşamı önem kazanır. Danslarda, sportif etkinliklerde yarış yapmaya ilgi artar. Daha sonra ise, yani 18 yaşlarında örneğin buluşma, toplantı, parti, dans boş zamanların çoğunu kapsar, yüzmeye, uzun süre ilgi çeken bir spor dalı olarak kalır. Ergenlik döneminin sonlarına doğru, daha önceki etken ilgiler edilgen duruma gelir. Örneğin ergenlik döneminde sportif etkililere etkin olarak katılan genç, artık sporu seyretmekten hoşlanır (Öztürk, 1998: 67).

Gençlik toplumsal olarak değişik kriterlere göre sınıflandırılabilir. “Örneğin, yerleşme biçimlerine göre; köy gençliği, kasaba gençliği, kent gençliği, metropolitan bölgeler gençliği. Cinsiyet ayrımına göre kız ve erkek gençlik. Ayrıca uğraşı alanına göre de, çalışan gençlik, okuyan gençlik, işsiz gençlik gibi” (Öztürk, 1998: 68).

Arkadaşlık ve arkadaş çevresi kişisel gelişim açısından oldukça önemlidir. Refah seviyesi en yüksek ailenin bile çocuğa veremeyeceği tek şey arkadaşlıktır; çünkü arkadaşlık doğal ortamına gerçekleşen bir süreçtir. Aile ancak çocuğa uygun oyun ve arkadaşlık ortamı yaratarak yardımcı olabilir. Arkadaşsızlığın yarattığı yalnızlık ve eksiklik duygusunu aile kendi başına idame edemez. Arkadaşlarca aranmak, beğenilmek ve benimsenmek özellikle gençlik çağında benlik saygısının önemli bir koşuludur. Genç bu şekilde karşılıklı ilişkilere girerek zekasıyla, spor ve sanat yetenekleriyle kendini kanıtlar. Gençler için bir arkadaş grubuna girmek ve bir arkadaş grubunda kalabilmek o kadar önemlidir ki, genç bunun için kavga etmek, hırsızlık yapmak, içki ve sigara içmek gibi pek çok şeyi göze alabilir; çünkü genç için toplumun ne düşündüğü değil, arkadaş grubunun ona verdiği değer önemlidir. Bu nedenle gençlerin içinde bulunduğu davranışlar, her gencin ailesi tarafından da, arkadaşlarının çocuğunu ayartması şeklinde değerlendirilir. Ve genç arkadaş grubundan koparılmaya çalışılır (Öztürk, 1998: 69).

Ebeveynlerin düşündüğünün aksine bir genci arkadaşları ayartmaz, genelde

genç kendi kafa yapılarına uyan iyi ya da kötü arkadaş grubu gençleri arar bulur. Okuldan sık sık kaçan gençlerin ortak bir özelliği vardır. Hepsi de okulda başarısız olan gençlerdir. Genel olarak gencin ailesiyle olan sorunları büyüdüğü oranda arkadaş grubunun ayartıcı etkisine kapılma olasılığı da artar. Gençler oluşturdukları arkadaş gruplarında bir davranış sapması göstermeseler bile erişkinlerin tepkisi çekerler. Gürültülü müzikleri, umursamaz tavırları, aykırı kılıkları ve değişik saç biçimleriyle erişkinlerce yadırganır, küçümsenirler. Gerçekten bugün bir gençlik alt kültürü oluşmuştur. Gençleri arkadaş grubundan ayırmak yerine grubu desteklemek ve örgütlemek gerekir. Gençleri sporla ilgili uğraşlara yönelterek olumlu sonuçlar alınabilir. Bir yerleşim yerine yapılacak spor kompleksi o çevrenin gençlerini başı boş gezmekten kurtarabilir. Davranış bozukluğu içine giren genç sadece ailesi için üzüntü kaynağı değil aynı zamanda toplumun geneli için de sorun olmaktadır. Bu nedenle aileler, spor öğretmenleriyle işbirliği yaparak gençlere spor yapabilecekleri ortamları hazırlamaları gerekir. Gençlik sporları resmi olarak organize edilmiş, yetişkinler tarafından desteklenen ve yarışmayı da kapsayan programlar şeklinde düzenlenerek, gençlere çok yönlü deneyim ve tatmin olanağı sunulmalıdır. Organize edilmiş spora katılımın sosyalleşme konusunda önemli olduğu, spor yapmanın karakter oluşumu, manevi değerlerin gelişimi ve iyi vatandaşlık özelliklerinin oluşumuna katkıda bulunduğu günümüzde yaygın olarak kabul görmektedir. Gençlerin topluma sosyalizasyonunun en başarılı biçimde gerçekleşmesi, gence verilen ideallerin ve kültürel değerlerin gence benimsetilmesine ve bu ideal ve değerlere ulaşmayı sağlayacak olan sosyal yapı kurumlarının düzenli işleyebilmesine bağlıdır. Sadece idealler verilip de o ideallere ulaşmayı sağlayacak araçların yeterli olup olmaması, düzenli çalışıp çalışmaması üzerinde durulmazsa, sosyalizasyon süreci başarılı olamaz. Bu durumda gençler ya kendi başlarına o hedefe ulaştıracağını sandıkları sosyal yapıyı kurmaya çalışırlar ya da sadece hayallerle yaşarlar, gerçeklikten uzaklaşırlar. Gençlerin spora katılımını etkileyen faktörler; olanak sağlanması, aile ile olan ilişkiler, arkadaşlarıyla olan ilişkiler, medyanın rolü ve bölgesel koşullar olarak sıralanabilir. Gençlik sporlarının organizasyonunda gençlerin ilgileri, cinsiyetleri, sosyoekonomik durumları ve coğrafi koşullar göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer gençler iyi organize edilmiş sportif aktivitelerde yer alırlarsa kontrolleri daha kolay sağlanır (Öztürk, 1998: 71).

2.1.10. Sosyal beceri ve sosyal yeterlilik

Sosyal beceri

Sosyal beceriler kavramı İngilizce *Social Skills* kavramının karşılığıdır ve aslı çoğuldur. Burada sosyal beceriler olarak kullanılmasının nedeni ise, konuyla ilgilenenlerden bazılarının sosyal beceri ile sosyal beceriler ayrımı yapmalarıdır. “Örnek olarak, Trower (1982) ‘sosyal becerileri’ ‘sıradan insanların sosyal etkileşimde kullandıkları ve kurallar tarafından yönetilen gerçek normatif öge davranışlar veya eylemler (bakış, sözcükler, vb.) tekil öğeler veya (selamlama gibi) öğelerin, eylemlerin veya senaryoların belirlenebilir ardışıklığı’ şeklinde tanımlamaktadır”. Bu öğeler yaşantı veya gözlem vasıtasıyla öğrenebilmekte sembolik biçimlere sokularak hafızaya yerleştirilebilmekte ve geri getirilerek kullanılabilir. Öğenin fonksiyonu içkin (*intrinsic*) anlamına dayalı olabilir ve daha geniş bir olay bağlamında anlam kazanabilir. Burada söz edilen “beceriler” in Cantor ve Kihlstrom’un sosyal zeka kavramıyla benzerliği dikkat çekicidir (Bacanlı, 1999: 19).

Öte yandan Trover göre (1982) sosyal becerilerden farklı olarak sosyal beceri ise “bir hedefe yönelik, becerikli davranışın ortaya konması sürecidir”. Görüldüğü gibi, sosyal beceriler belli *davranışları* ifade ederken, sosyal beceri bir *süreci* ifade etmektedir (Bacanlı, 1999: 20).

Bu ayrım ve kavramlar kabul edildiğinde şöyle bir sonuca ulaşılmaktadır: bireyler sosyal becerilerini davranışa aktarırlar; bu aktarma sosyal beceri sürecini oluşturur; bu süreç sosyal yeterlilik açısından değerlendirilir. Bu sonuç, yapılacak analizlerde kullanışlı görülmektedir. Çünkü bireylerin sosyal becerileri davranışsal ölçümlerle belirlenebilir ve dolayısıyla eğitim ve öğretim etkinliklerinin bu düzeyde gerçekleştirilebilmesi de kolay olacaktır. Kişilerin özellikleri dikkate alındığında sosyal beceri analizi yapılabilir, yani kişilik ölçümleri (örn. Kendini rapor etme: self-report) kullanılarak kişinin sosyal becerisi belirlenebilir. Ancak kişilik özellikleri genellikle öznenin subjektif algısına dayanmaktadır. Bu

özelliklerin nesnel, bir başka değişle duruma özgü ve belirlenen ölçülere veya standartlara göre değerlendirilmesi de o kişinin sosyal yeterliğini ortaya koyar (Bacanlı, 1999: 20).

Sosyal beceriler, “bireylerin toplum tarafından verilen görevleri ve rolleri yerine getirebilmeleri için, sergilemesi gereken belirli davranışlardır”. Ancak bazı çocuklar bu davranışları kazanmada ve sergilemede sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu çocuklarda, yetersiz sosyal beceriler yüzünden, akranları ile aralarındaki etkileşim için, yeterli fırsatlar oluşmamaktadır. Bu nedenle, sosyal beceri yetersizliği olan çocuklar ile diğer çocuklar arasında iletişim problemleri oluşmaktadır. Doğaldır ki, bu durum zamanla sorunlu çocukların akranları tarafından dışlanmasına neden olabilmekte, hatta akran ilişkileri daha da bozularak ilişkileri tamamen ortadan kalkmasına yol açabilmektedir. Sosyal becerilerde yetersiz kalan çocuklar, bu süreçten yaşamları boyunca etkilenmekte kişiler arası ilişkilerde, duygusal-davranışsal alanlarda, okul ve mesleki yaşamlarında çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu problemlerin ortadan kaldırılması için, çocukların sosyal beceri düzeylerinin artırılıp, toplumla bütünleştirilmelerinin sağlanması gerekmektedir. İlk yıllarında çocukların birçoğunun, arkadaşlarıyla olumlu etkileşim kurmayı öğrenmesi, bazı çocuklar için geçerli değildir. Yani, bu durumdaki çocuklar, akranlarını gözleyerek sosyal becerileri kazanamazlar. Bu çocuklar, sosyal becerilerin sistemli olarak öğretilmesine ve bu becerileri kullanmak için desteklenmeye gereksinim duyarlar. Çocuklara verilecek sosyal beceri öğretiminde, çocuğun gelişim özelliklerini dikkate almak ve gelişim için gerekli performansları belirleyerek programda bunlara yer vermek gerekmektedir (Avcıoğlu, 2005: 6).

Sosyal beceriler öğretiminde uygun öğrenme ilkelerini ve yöntemini kullanmak, etkili ve verimli programlar geliştirmeye olanak verdiği için, çok önemlidir. Gerçek ve kişiye has ortamlardan farklı olarak, sadece belirli davranışlar üzerine odaklanmış olan hazır programlar, çocuğun sosyal çevresi ve normal sınıf ortamına karşılık gelmeyebilir. Bu durumda, öğrenilecek olan sosyal becerilerin aktarımı ve genelleştirilmesi problem olabilmektedir. Aktarım ve genelleştirme problemlerini azaltmanın bir yolu, çocuğun akran grubu ile birlikte yer alabileceği sosyal beceriler eğitim programlarını hazırlanmasıdır (Avcıoğlu, 2005: 6).

Westwood (1993), sosyal becerileri “kişilerin başkaları ile olumlu etkileşimleri başlatma ve sürdürme için önemli olan davranış elemanları” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, “içinde bulunulan sosyal ortama uygun davranma becerisi” olarak tanımlanan sosyal beceriler, doyum verici kişiler arası ilişkilerin kurulmasında ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesinde çok önemli rol oynarlar. Sosyal beceriler, kişinin olumlu ya da olumsuz duygularını uygun bir şekilde anlatabilmesini, kişisel haklarını savunabilmesini, gerektiğinde başkalarından yardım isteyebilmesini, kendisine Uygun olmayan istekleri geri çevirebilmesini kolaylaştırır (Akt. Avcıoğlu, 2005: 11).

Sosyal beceriler, bireyin toplum içinde olumlu sosyal sonuçlar elde etmesini sağlayan, öğrenilmiş davranışlardır. Bir sosyal becerinin sergilenmesi, birden fazla davranışta bulunmayı gerektirebilmekte, bu davranışlar sosyal davranışlar olarak adlandırılmaktadır. “Sosyal davranışlar; bireysel, ayrılabilen, gözlenebilen davranışlardır ve sosyal becerilerin alt bileşenleridir. Sosyal davranış yakından incelendiğinde, kişinin doyurucu ilişkiler kurabilmesi ve sosyal amaçlarına ulaşabilmesi için bazı özel becerilere sahip olması gerektiği görülür” (Avcıoğlu, 2005: 12).

Elliot ve Gresham'a (1993) göre, sözel ya da sözel olmayan davranışlara (sesin tonu, mimik, vücut duruşu, kullanılan sözcükler gibi) karşılık gelen bu tanımlamaların çoğunluğu olumlu sosyal davranışlarla sonuçlanır. Belirli beceri örneklerine; akran/arkadaşlık becerileri (selamlama, dinleme, soru sorma ve sorulara cevap verme, etkileşimi başlatma ve devam ettirme ve sonlandırma gibi), başa çıkma becerileri (yönerge ve rolleri izleme, yardım etme, akran baskısına cevap verme takılma ve olumsuz geri bildirim, kızgınlığı açıklama gibi), problem çözme/karar verme becerileri (problemi tanımlama, amaç belirleme, alternatifleri oluşturma ve seçme, verilen kararı uygulama gibi) verilebilir (Avcıoğlu, 2005: 12).

Sosyal becerilerin tanımlanmasındaki çeşitlilik, bu becerilerin sınıflandırılmasında da görülmektedir. Bunlardan birisi, Rinn ve Markle tarafından

yapılan sınıflamadır. Bu sınıflamaya göre, sosyal beceriler dört gruba ayrılmaktadır (Avcıoğlu, 2005: 12):

Kendini açıklama becerileri: Üzüntü ve mutluluk gibi hissedilenlerin açıklanması, düşüncelerin açıklanması, övgüleri kabul etme, kendisi hakkında olumlu söz söyleme.

Destekleme becerileri: Yakın bulduğu kişiler hakkında olumlu sözler söyleme ve övme.

Hakkını savunma becerileri: Basit isteklerde bulunma, başkalarının düşüncesi ile aynı fikirde olmama, uygun olmayan istekleri kabul etmeme.

İletişim becerileri: Konuşma, problemleri konuşarak çözme.

Calderalla ve Merrel (1997), sosyal becerileri ayrıntılı bir şekilde sınıflandırabilmek için, bu konuda yapılan araştırmaları meta analiziyle değerlendirmiş, çalışmanın sonucunda çocuk ve ergen Sosyal becerilerinde beş boyut olduğunu belirtmişlerdir. Bu boyutlar ve kapsadıkları beceriler şunlardır (Avcıoğlu, 2005: 12-13):

Akranlarla ilişkili beceriler: Arkadaşlarını takdir etme, ihtiyaç duyduğu zaman arkadaşlarından yardım isteme veya onlara yardım etme, arkadaşlarını oyuna davet etme, kolaylıkla arkadaşlık kurma arkadaşlarıyla konuşma, tartışmalara katılma gibi arkadaşlık ilişkilerini olumlu yönde geliştiren sosyal becerilerdir.

Kendini kontrol etme becerileri: Kızgınlığını kontrol etme, kurallara uyma, problem ortaya çıktığında serinkanlı olma, başkalarıyla uzlaşma ve eleştirileri kabul etme gibi bireyin kendini kabul etmesini sağlayan beceriler bulunmaktadır.

Akademik beceriler: Bağımsız olarak çalışma, verilen yönergeleri yerine getirme, boş zamanlarını uygun bir şekilde kullanma ve ihtiyaç duyduğunda yardım isteme gibi bireylerin başarılı olmalarını sağlayan becerilerdir.

Uyum becerileri: Yönergelere uyma, kurallara uyma, eşyalarını paylaşma, sorumluluklarını yerine getirme gibi başkalarının bireyden beklediklerini yerine getirme davranışları yer almaktadır.

Atılğanlık becerileri: Başkalarıyla konuşmak için girişimde bulunma, oyun oynamak için arkadaşlarını davet etme, yeni insanlara kendini tanıtmak, duygularını ifade etme gibi beceriler yer almaktadır.

Sosyal yeterlik

Birbirinden ayırt edilmesi zor olan sosyal yeterlik ve sosyal beceri kavramları, bazen birbirinin yerine kullanılır, daha doğrusu aralarında ayırım gözetilmez. Sosyal becerisi olan kişilerin, sosyal açıdan da yeterli olduğu düşünülmektedir. Merrel ve Gimpell (1998), bu iki kavramın çok boyutlu, birbirleriyle ilişkili ve aynı zamanda bağımsız yapılar olduğunu da belirtmektedirler (Avcıoğlu, 2005: 9).

Gresham ve Reschly (1981) sosyal yeterliği uyumsal davranış ve sosyal beceri olmak üzere iki ayrı boyutta açıklamaktadırlar. “Uyumsal davranış, çocukların ve gençlerin bağımsız işlev becerilerini, fiziksel gelişimini, akademik yeterliğini ve dil gelişimini içermektedir”. Sosyal beceriler ise, davranışlar, kendiyle ve görevleriyle ilişkili davranışlar olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Kişilerarası davranışlar; otoriteyi kabul etme, konuşma becerileri, işbirliği ve oyun davranışlarını içermektedir. Kendiyle ilişkili davranışlar; duygularını ifade etme, ahlaki davranış, kendine karşı olumlu tutum geliştirme gibi davranışlardan oluşmaktadır. Görevle ilişkili davranışlar ise, uyarılara dikkat etme, sorumluluklarını yerine getirme, yönergeleri izleme, bağımsız olarak çalışma gibi davranışları kapsamaktadır (Avcıoğlu, 2005: 9).

Gresham (1987), sosyal yeterliliğe üçüncü bir alt boyut olan "akran kabulünü" eklemiştir. Akran kabulü, hem sosyal yeterliğin bir parçası hem de yeterli sosyal davranışların bir sonucudur. Yani akran kabulü; Sosyal yeterlik altında uyumsal davranış ve sosyal becerilerden ayrı bir boyut ve aynı zamanda bu iki parçanın yeterli

düzeyde olmasının sonucu olarak görülmektedir (Akt. Avcıoğlu, 2005: 9).

McFall'a göre, yeterlik, bir kişinin belli bir görevde genel performansının niteliği veya uygunluğuna işaret eden genel bir değerlendirme terimidir. Buna dayanılarak, sosyal yeterlik de, bir kişinin sosyal bir durumdaki performansının uygun olup olmadığının, belli bir ölçüte veya ölçüt grubuna göre değerlendirilmesinin sonucu olarak ele alınabilir. Bu yeterlik düşüncesi ile ilgili olarak Mc Fall şu noktaları vurgulamaktadır: Öncelikle yeterlik, performansta değil performansın değerlendirilmesindedir. İkinci olarak; bu değerlendirmeyi birileri yaptığı için hata, yanılğı ve eğilimin etkisine açık demektir. Üçüncü olarak; değerlendirme her zaman bir ölçüt gerektirir; dolayısıyla yeterliğin ölçütlerinin belirlenmesi gerekir. Dördüncü olarak; değerlendirme belli bir göreve özgüdür, yani değerlendirilecek belli bir görev vardır ve bu görevle ilgili olarak yeterlik saptanabilir, genel yeterlik olmaz. Beşinci olarak; eylemde bulunan kişinin özellikleri yeterlik yargılarını etkileyebilir, yani insanların yaş, cinsiyet gibi özellikleri onlardan beklenen yeterlik standartlarını etkileyebilir. Son olarak, yeterli olarak değerlendirilen bir performans, bir görev içindeki performans tutarlılığının bekleneceği anlamına gelir (Avcıoğlu, 2005: 9-10).

Knapczyk ve Rodes (1996) ise sosyal yeterliğı, “bireylerin ortalama bir sosyal yeterlik düzeyine erişebilmeleri için geniş bir davranış örüntüsüne sahip olmaları” şeklinde değerlendirmişlerdir. Sosyal yeterlik bireylere sosyal etkileşimlerinde başarılı olmalarını sağlayan davranışların, yargıların ve algıların sınırsız donanımını sağlar (Akt: Avcıoğlu, 2005: 9-10). Aşağıdaki davranışları gösteren bireyler sosyal yeterliliğe sahiptirler (Avcıoğlu, 2005: 10): 1-Selamlama, 2-Sınıf arkadaşıyla konuşma, 3-Davranışlara olumlu ve olumsuz tepkiler verme, 4-Çevresindeki insanlardan övgü ve eleştiri kabul etme, 5-Kızdırmaya, takılmaya ya da küçültücü eleştirilere cevap verme, 6-Okul arkadaşlarının saldırgan davranışlarıyla başa çıkma.

Sosyal yeterlik; iletişimde jest ve mimik kullanma, vücut dilini anlama ve

yorumlama, o an gelişen durumlar üzerinde sınıf içinde konuşma ve tartışmaya katılma gibi hem sözel hem de sözel olmayan davranışları içerir. Bu davranışları doğru olarak kullanma becerisi, bireylerin sosyal yeterliklerini belirler. Sosyal yeterlik, sosyal beceriler kavramından daha geniş kapsamlı bir terimdir. Çünkü sosyal yeterlik sadece farklı hareket ve becerilere karşılık gelmez; bireylerin etkileşimlerinde gösterdikleri davranışların tüm özellik ve uygunluğunu kapsar. Sosyal yeterlik göstermede bireylerin yeterli olmak zorunda oldukları bireysel beceri ve faaliyetler; konuşmayı başlatma, başkalarına destek olma, uyum gösterme, etkileşimi devam ettirme ve istemediği bir şeyi yapmama gibi davranışlardır. Bu beceriler, bireylerin sosyal olarak kabul edilebilir olmalarına ve kişisel olarak doyurucu etkileşimlerde bulunmalarına izin verir (Avcıoğlu, 2005: 10).

Sosyal yeterlik için önemli olan davranışlar, başarılı sosyal etkileşim için çok önemli görülen sözel ve sözel olmayan becerileri içermektedir. Bu davranışlar şu şekilde sıralanabilir (Avcıoğlu, 2005: 10-11):

Göz ilişkisi: Çok az bir zaman içerisinde dinleme ve konuşma için diğer kişilerle göz ilişkisini sürdürebilme.

Mimik: Yüz ile ilgili ifadeler.

Sosyal mesafe: Başkalarına karşı hissettiği yakınlığa göre ne kadar mesafede duracağını bilme; fiziksel temasın (dokunma, sarılma gibi) ne zaman uygulanacağını bilme.

Sesin özellikleri: Sesin şiddeti, sesin perdesi, konuşma hızı, konuşmanın netliği ve içeriği.

Selamlama: ilişkiyi başlatmak için selamlama ya da kendisini selamlayana karşılık verme.

Konuşma: Yaşına uygun konuşma becerileri gösterme, hissettiklerini açıklama, Soru Sorma, dinleme, ilgi gösterme, sorulan sorulara cevap verme.

Başkalarıyla oyun oynama ve çalışma: kurallara uyma, paylaşma, uzlaşma, yardım etme, Sıra alma, başkalarına iltifatta bulunma, teşekkür etme, özür dileme.

Dikkat çekme ve/ya da yardım isteme: Dikkat çekmeyi ve yardım istemeyi sağlayacak uygun yollar kullanma.

Anlaşmazlığın üstesinden gelme: Saldırganlığı kontrol etme, kendine ve başkalarına kızgınlığını kontrol etme, eleştirileri kabul etme, sportmence davranma. Kendine çeki düzen verme ve temiz olma.

Coleman (1992) ise, sosyal yeterliğin, sosyal beceriler, duygusal faktör ve kendini kontrol etme olmak üzere üç alt boyuttan oluştuğunu ifade etmektedir. Sosyal yeterliğin birinci alt boyutu olan sosyal becerilerin, diğer insanlarla etkili bir iletişim için kullanıldığı, böyle becerilerin konuşmayı başlatma gibi sözel, bağımsız olarak çalışma gibi sözel olmayan veya bilişsel beceriler de olabileceği vurgulanmaktadır. Sosyal beceriler, kişinin kişisel haklarını savunabilmesini, kendisine ters gelen istekleri geri çevirebilmesini, gerektiğinde başkalarından yardım isteyebilmesini kolaylaştırabilmektedir (Akt. Avcıoğlu, 2005: 11).

Sosyal becerilerin sınıflandırılması

Sosyal becerilerle ilgili olarak yapılan sınıflamalardan birisi olan Rinn ve Markle'ın (1979), sınıflamasında dört temel kategorinin olduğu görülmektedir: kendini ifade etme becerileri, kendi değerini yükseltme becerileri, atılganlık ve iletişim becerileridir. Her bir grup ise kendi içinde bölümlere ayrılmaktadır. Örneğin kendini ifade etme becerisinin içinde duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi, birisi hakkında olumlu yönleri belirtme gibi konular yer almaktadır (Yıldırım, 2006: 21).

Yong ve West'e göre sosyal beceriler işlevlerine göre beş kategoride gruplandırılabilir (Balyan, 2009: 49-50):

1. Sosyal beceri etkileşimi artırabilir: Başkalarını selamlama, başkalarını oyuna davet etme, başkalarının oyun davetini kabul etme, soru sorma, paylaşma, başkalarına yardım önerme, başkalarını övme ve onlara kompliman yapma, teşekkür etme, rica etme, açıklama isteme, yakınlık belirtme, bilgi sunma, ilgi gösterme, rahatlık sunma.

2. Sosyal beceri hoş olmayan durumlarla başa çıkmamıza yardım edebilir: İstekleri reddetme, lakap takma ve takılmayla başa çıkma, olumsuz geribildirim verme, akran baskısına direnme, özür dileme, şikayette bulunma, özürle (accusation) başa çıkma.

3. Bazı sosyal beceriler çatışmayı ele almayı veya çözmeyi amaçlar: Uzlaşma, görüşme, problem çözme.

4. Diğer sosyal beceriler hali hazırda başlamış bulunan sosyal etkileşimleri sürdürmemize yardımcı olur.

5. Atılgan davranışlar sık sık sosyal beceri olarak sınıflanır: Duygularını ifade etme, isteği tekrarlama, anlayışı açığa kavuşturma, hayır deme, özürle başa çıkma, ilgi gösterme.

Campbell ve Siperstein (1994), konuyu sosyal beceriler ve sosyal davranışlar olarak ikiye ayırarak ele almaktadır (Balyan, 2009: 49-50):

Sosyal Beceriler: Yardım kabul etme, bir etkinliği (oyun) bitirme, konuşma, yardım isteme, bir gruba katılma (yemekhane), arkadaşlığı sürdürme, akran baskısıyla başa çıkma, açık ret ile başa çıkma, takılmaya karşılık verme, işbirliği içinde çalışma, gruptan ayrılma, geniş bir grupta çalışma, sıkılganlıkla başa çıkma, küçük gruplarda çalışma, bağımsız çalışma, sınıfta bir gruba girme, grup tartışmasına katılma, süren konuşmaya katılma, bir etkinliği bitirme (akademik), bir gruba katılma (oyun alanı), yalnızlıkla başa çıkma, hayal kırıklığı ile başa çıkma, gizli ret ile başa çıkma, dost/arkadaş edinme, çatışmadan kaçınma, işbirliği içinde oynama, grubun yeni bir üyesini kabullenme, geniş bir grupta oynama, bir kişiyle çalışma.

Sosyal Davranışlar: Gülümseme, göz kontağı kurma, göz kontağını sürdürme, başkalarını selamlama, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, konuşmayı bitirme, kendini tanıtmaya, dinleme, yardım isteme, yardım kabul etme, yardım teklif etme, başkalarını bırakma, başını sallama, övgü kabul etme, kompliman yapma, uygun bir şekilde kesme, izin isteme, kuyruğa girme, kuyrukta ilerleme, övgü yapma, hoş şeyler söyleme, uzlaşma, materyali paylaşma, sıraya geçme, eleştiri kabul etme, doğruyu söyleme, sır saklama, özür dileme, iyilik isteme, kaba düşünceleri görmezden gelme, sırasını bekleme, eşyalarına dikkat etme, atılgan olma, başkasının hakkına saygı gösterme, başkalarını bırakma, el ve ayaklarına hakim olma, öneride bulunma.

Akkök (1996), sosyal becerileri şu şekilde sınıflamıştır (Akt: Yıldırım, 2006: 22):

1. İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri; dinleme, konuşmayı başlatma, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönerge verme, yönergelere uyma, özür dileme, ikna etme becerileri içermektedir.

2. Grupla bir işi yürütme becerileri; grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma becerilerini içermektedir.

3. Duygulara yönelik beceriler; kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile baş etme, sevgi ile duyguları ifade etme, kendini ödüllendirmedi.

4. Saldırgan davranışlar ile başa çıkma becerileri; izin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma ve savunma, alay etmeyle başa çıkma gibi.

5. Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri; başarısız olunan bir durumla başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utandırılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkmayı içerir.

6. Plan yapma ve problem çözme becerileri ise; ne yapacağına karar verme, sorunun nedenlerini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir işe yoğunlaşma becerilerini kapsamaktadır.

Sosyal becerilerin; kişiler arası davranışlar, benlikle ilgili davranışlar, akademik başarı, atılganlık, akran ilişkileri ve iletişim becerilerini içerdiğini belirtilmektedir. Kişiler arası davranışlar; arkadaş edinme, kendini tanıtmak, katılma, yardım için bir şeyler isteme, kompliman yapma, özür dileme gibi sosyal ilişkileri içermektedir. Benlikle ilgili davranışlar ise; sosyal ortamları değerlendirme, kendine özgü becerileri ayırma ve etkili olanları seçme, günlük stresle başa çıkma, başkalarının duygularını anlama ve kızgınlığın kontrol edilmesi becerilerini içermektedir. Akran kabulü; bilgi alma ve verme, bir etkinliğe katılma, diğer insanların duygularını anlamayı içermektedir. İletişim becerileri; iyi bir dinleyici olma, hoş sohbet olma, konuşmayı koruma, geri bildirim verme becerilerini içermektedir (Yıldırım, 2006: 22).

Sosyal becerinin boyutları

Sosyal beceriyi çok boyutlu bir kavram olarak ele alan Riggio'ya (1986) göre bu boyutlar duygusal anlatımcılık, duygusal duyarlılık, duygusal kontrol, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol ve sosyal manipülasyondur.

Riggio (1986) bu boyutları şu şekilde tanımlamaktadır (Akt. Yıldırım, 2006: 23-24):

1. Duygusal Anlatımcılık: Duygusal anlatımcılık, sözel olmayan ipuçlarını algılama ile duygularını uygun bir şekilde ifade etme becerisini içerir. Bu becerilere sahip bireyler enerjik ve oldukça neşelidirler.

2. Duygusal Duyarlılık: Duygusal duyarlılık, bireyin başkalarından gelen sözel olmayan ipuçlarını alabilme ve bunları çözebilme becerilerini kapsar. Bu becerilere sahip bireyler, başkalarından gelecek sözel olmayan iletilere karşı ilgili ve dikkatlidirler

ve başkalarının duygusal durumlarını oldukça kolay anlayabilirler.

3. Duygusal Kontrol: Duygusal kontrol, bireyin hem sözel olmayan hem de duygusal göstergeleri kontrol edebilmesi ve düzenleyebilmesidir. Bu becerilere sahip bireyler, duygularını kontrol edebilirler, gerektiğinde dışa vurup gerektiğinde gizleyebilirler.

4. Sosyal Anlatımcılık: Sosyal anlatımcılık, sözel ifade ve sosyal etkileşimde bulunabilme becerilerine içerir. Bu becerilere sahip bireyler dışadönük ve dost canlısıdır.

5. Sosyal Duyarlılık: Sosyal duyarlılık, uygun sosyal davranış normları ile ilgili bilgiye sahip olmayı ve sözel iletişimi anlayabilmeyi kapsar. Sosyal olarak duyarlı bireyler, hem başkalarına karşı kendi davranışları, hem de başkalarının kendilerine karşı davranışları konusunda dikkatli ve özenlidirler.

6. Sosyal Kontrol: Sosyal kontrol, kendini sosyal olarak ortaya koyma ve ifade etme becerilerini içerir. Sosyal kontrol düzeyi yüksek bireyler, sosyal olarak uyumlu ve kendilerine güvenlidirler ve farklı sosyal rolleri kolaylıkla oynayabilirler.

7. Sosyal Manipülasyon: Sosyal manipülasyon, hem bir beceri hem de genel bir tutum olarak ele alınabilir. Bu beceriye sahip bireyler, sosyal ilişkilerinde zaman zaman başkalarını manipüle etmenin gerekliliğine inanırlar. Bu kişiler, sosyal etkileşimin sonuçlarını istedikleri gibi değiştirme becerisine sahiptirler.

Sosyal beceri yetersizlikleri

Literatüre bakıldığında, sosyal beceri yetersizliğinin iki şekilde olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi; bireylerin çeşitli sosyal becerilere sahip olmadıkları, ikincisi ise; sahip oldukları halde becerileri uygun ortam ya da durumlarda kullanamadıkları şeklindedir (Avcıoğlu, 2005: 14).

Birey daha önce bir beceriyi hiç sergileyememişse, yani uygun durum ve

ortamda hiç kullanamıyorsa beceriyi kazanamamış olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, sosyal beceri yetersizliği; Bandura'nın kazanım ya da öğrenme eksikliği olarak belirttiği durumdur. Bu durumda birey uygun sosyal davranış kavramından yoksun olabilir (Avcıoğlu, 2005: 14).

Bireyler, muhtemelen becerilere sahip olmalarına rağmen, bu becerileri uygun durumlarda ve ortamlarda ortaya koyamamaları sonucunda becerilerden yoksun olarak görülebilirler. Bireyin repertuarında sosyal beceriler olmasına rağmen, bu becerileri duygusal tepkilerindeki artış nedeniyle sergilemede zorluk çektiği zaman, bu yetersizlikten söz edilebilir. Birey beceriyi nasıl sergileyeceğini öğrenmiştir. Ancak birey sosyal beceriyi sergilerken duygusal tepkilerindeki artış nedeniyle becerinin bazı kritik alt basamaklarını atlar. Örneğin, birey başka kişiyle konuşmayı başlatır, ancak sürdürülemez. Göz ilişkisi kurma, uygun bir şekilde yaklaşma gibi bu becerinin alt basamaklarını gerçekleştiremez. Kısaca yetersizlik, becerinin birey tarafından bilinmesine rağmen, beceriyi oluşturan alt basamakların sergilenememesi durumudur (Avcıoğlu, 2005: 14).

Çocukların sosyal beceri gelişimlerini yaş, cinsiyet ve engelli olup olmama gibi etkenler olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Çocukların yaşları arttıkça bilişsel, ahlak ve dil gelişimleriyle birlikte sosyal davranışları da gelişmektedir. Yaş artışıyla birlikte çocuklar, diğer insanlarla karşılaşmakta ve onlarla etkileşim kurmaktadır. Bu durumun, sosyal beceri gelişiminin kaçınılmaz ve devamlı bir kuralı olduğu belirtilmektedir (Avcıoğlu, 2005: 14).

Yine aynı şekilde cinsiyetin de sosyal beceri gelişimini etkilemekte olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal beceri gelişimi üzerindeki cinsiyet farklılıklarının biyolojik kökenli mi yoksa sosyal çevrenin cinsiyete yüklediği farklı rollerden mi kaynaklandığı tartışılmaktadır. Ancak son yıllarda sosyal beceri gelişimi üzerindeki cinsiyet farklılıklarının hem biyolojik hem de çevresel etkenlerden kaynaklandığı öne sürülmektedir (Avcıoğlu, 2005: 14).

Sosyal beceri gelişimini etkileyen etkenlerden biri de çocuğun engelli olup

olmamasıdır. Erken çocuklukta normal gelişim gösteren çocuğun sosyal gelişimi, anne, baba ve yakın çevredeki yetişkinlerle olan ilişkilerine bağlıdır. Çocuk sosyal ilişkilerini nasıl belirleyeceğini, başka insanlara nasıl davranacağını çevresindeki yetişkinleri gözleyerek ve model alarak öğrenir. Engelli çocuğun, sosyal gelişimi engelli olmayan çocuklarınkinden nitelik ve nicelik bakımından farklılık göstermektedir (Avcıoğlu, 2005: 14-15).

Araştırmalar, engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre daha az sosyal ilişki kurduklarını göstermektedir. Engelli çocuklar sıklıkla sosyal beceri öğreniminde zorluklar yaşamaktadırlar. Okul öncesi dönem öğretmenleri engelli bireylerin 7" 75'inin yaşına uygun becerileri geliştirme gereksinimi duyduğunu kaydetmektedir. Birçok araştırma, engelli bireylerin genel eğitim sınıflarında düşük sosyal kabul gördüklerini göstermektedir. Bu araştırmaların birinde Ray, ilköğretim çağındaki engelli ve engelli olmayan çocukların sosyal özelliklerini karşılaştırmışlardır. Karşılaştırma sonucunda, engelli çocukların daha çok reddedilen ve daha az popüler oldukları bulunmuştur. Aynı zamanda, bu bireyler, öğretmenleri tarafından sosyal ilişkilerde zorluk çekenler sınıfına dâhil edilme eğilimindedirler. Sınıf içinde reddedilen engelli bireylerin, engelli olmayan akranlarından daha Uyumsuz ve saldırgan olma eğiliminde oldukları, bazı durumlarda çekingen aynı zamanda arkadaşlık, işbirliği gibi olumlu sosyal davranışları alt düzeyde sergiledikleri belirtilmektedir (Avcıoğlu, 2005: 15).

Sosyometrik statü araştırmaları, engelli bireylerin sınıf içerisinde arkadaşları tarafından engelsiz akranlarına göre, daha az kabul edilip daha çok reddedildiklerini göstermektedir. Engelli bireylerin sosyal becerileri kazanamama ya da var olan becerilerini yeterince sergileyememelerinin nedenlerinden biri, devam ettiği eğitim kurumunun özellikleridir. Engelli çocuklar ya normal akranlarından zayıf özel eğitim okullarına ya da kaynaştırma ortamlarına yerleştirilmektedirler (Avcıoğlu, 2005: 15).

Kaynaştırmanın temel amaçlarından birisi, engelli çocukların sosyal gelişimlerini arttırmaktır. Tüm Engelli Çocuklar Yasasında kaynaştırma, normal Sınıfa, engelli bireylerin yerleştirilmelerini öngörmektedir. Dolayısıyla, kaynaştırma, sosyal

etkileşim ve karşılıklı kabulün gelişmesi amacıyla engelli çocukların, engelli olmayan akranlarının aralarına yerleştirilmesi düşüncesine dayanmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi ve bireylerin kendileri için en az kısıtlayıcı çevrede eğitilmesi gerektiği görüşünden kaynaklanan kaynaştırma; engelli bireylerin gereksinimlerinin tipine, derecesine ve kullanılacak kaynakların tanıdığı olanaklara bağlı olarak, mümkün olduğunca normal okul programlarına yerleştirilmeleri ve yaşlıları ile eşit eğitim koşullarında birlikte eğitilmeleri süreci olarak tanımlanabilir. Kaynaştırma ortamındaki engelli bireylerin sosyal etkileşimlerinin, olumlu tutumlarının dil ve beceri kazanımlarının arttığı belirtilmektedir. Kaynaştırma programlarının sosyal olarak yetersiz olan çocuklara olumlu model sağladığı ve böylece çocukların uyumsal sosyal davranışları kazandıkları bunun da arkadaşları tarafından kabul edilme olasılığını artırdığı savunulmaktadır. Kaynaştırma ortamlarında yapılan araştırmalarda, sosyal becerileri iyi düzeyde olan engelli çocukların, daha düşük düzeyde sosyal beceriye sahip engellilere göre daha fazla arkadaş olarak seçildiklerini ortaya koymaktadır (Avcıoğlu, 2005: 15-16).

Yetersiz sosyal beceriler yüzünden, çocuklar ile akranları arasında, etkileşim için yeterli fırsatlar oluşmamaktadır. Bu nedenle, hem sosyal beceri yetersizliği olan çocuklar hem de diğer çocuklar arasında iletişim yetersizliği oluşmaktadır. La Grace ve Mesibov ve Gresham, başarılı akran etkileşimi için belirli sosyal becerilerin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Bu beceriler; selam Verme, akran etkinliklerine katılmak için yapılan davetleri kabul etme ve bu etkinliklere davet etme, soru Sorma, başkaları tarafından sorulan sorulara cevap verme ve bir konuşmayı sürdürme gibi becerilerdir. Bazı çocukların bu becerilerden yoksun olduklarını gösteren bazı kanıtlar olduğu belirlenmiştir (Avcıoğlu, 2005: 16).

Mc Kirdy ve Blank, okul öncesi dönemdeki bazı engelli ve engelli olmayan çocukların, ikili diyalogu sürdürme, akran ilişkisini başlatma ve cevap vermede zorluklara sahip olduklarını belirlemişlerdir. Sosyal etkileşimde, akran etkileşimine katılmak için gerekli olan becerilere sahip olamayan çocuk, bu durum sonunda, daha ileri derecede akran ilişkisini başlatma Ve cevap Verme için gerekli olan cesaretini de kaybedebilir. Bu da sosyal beceri yetersizliği olan çocukların, akranlarıyla daha düşük

oranda etkileşime girmelerine yol açabilir (Avcıoğlu, 2005: 16).

Yapılan araştırmaların sonuçları, çocuklarda sosyal beceri yetersizliğinin akranları tarafından reddedilmeye neden olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu araştırmalarda, problem davranışların reddedilmeye ve düşük sosyal statüye neden olduğu, bu durumun akran ilişkilerini daha da bozarak ilişkilerin tamamen ortadan kalkmasına yol açtığı belirlenmiştir. Engelli olmayan bireylerin sosyal ve kişilik gelişimi, sahip oldukları iletişim becerilerinin gücüne bağlıdır. Aynı şekilde, akranlarıyla sosyal etkileşim tüm küçük çocukların sosyalleşmesinin önemli bir parçasıdır ve sonraki yaşamlarında da büyük bir etkiye sahiptir. Akran etkileşimi, çocuklarda iletişimin gelişmesi için fırsatlar sağlar. Çocukların sağlıklı iletişim kuramamaları nedeniyle, kişilik ve davranış problemleri sergilemelerinin olası olduğu belirtilmektedir. Bu çocuklar, aile bireyleriyle iletişimlerinde özellikle de kardeş ilişkilerinde yalnız kalabilmektedirler. Ana babaların aşırı koruyucu tutumu karşısında çocukta bağımlılık gelişerek, olumlu benlik kavramı gelişimi engellenmektedir. Bu ise, çocuğun diğer insanlarla iletişim kurmasını zorlaştırarak, toplum tarafından kabul görmeyen birey olmasına neden olmaktadır (Avcıoğlu, 2005: 16-17).

Sonuç olarak sosyal becerilerde yetersiz olan çocuklar, yaşamları boyunca kişilerarası ilişkilerde, akademik çalışmalarında, duygusal-davranışsal alanlarda ve mesleki yaşamlarında çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu problemlerin ortadan kaldırılması için çocukların sosyal beceri düzeylerinin artırılıp, toplumla bütünleştirilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Ancak, yapılan araştırmalarda sosyal etkileşim ve sosyal statü uygunsuzluğunun çocuğun yaşıtlarıyla eğitimini engellediği belirlenmiştir. Sosyal etkileşim ve sosyal statü uygunsuzluğunun giderilmesi için de, gerekli olan sosyal becerilerin geliştirilmesini sağlayan davranışların çocuğa öğretilmesi gerekmektedir. Hangi sosyal becerilerin öğretileceğine ve öğretilecek olan sosyal becerinin çocuk için gerekli olup olmadığına, çocuğun sahip olduğu ve yetersiz olduğu becerilere bağlı olarak karar vermek gerekmektedir. Yani, sosyal beceriler öğretimine alınacak bireylere ne öğretileceğine karar vermeden önce, özelliklerini belirlemeye yönelik tanılama yapılması gerekmektedir. Ancak bu değerlendirmeler sonucunda, bir bireyin gelecekte neler öğreneceğine ilişkin gerçekçi hedefler oluşturulabilir (Avcıoğlu,

2005: 17).

Sosyal becerilerin değerlendirilmesi

Oldukça karmaşık olmasından dolayı sosyal becerilerin değerlendirilmesi için çeşitli teknik ve ölçekler kullanılmaktadır. Kullanılan bu teknik ve ölçekler; görüşme, kendi kendini değerlendirme, gözlem, davranış dereceleme ölçekleri ve sosyometrik teknik olmak üzere beş temel grup altında toplanmaktadır (Avcıoğlu, 2005: 18).

1. Görüşme: Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde geleneksel bir teknik olan görüşme, bireyin kendi hakkında mümkün olan en iyi bilgi kaynağının yine kendisi olacağı varsayımına dayanmaktadır. Bireysel görüşme yoluyla bireyin geçmişi hakkında bilgi edinilmesini ifade eden bu yöntem için, klinik yöntem ve vaka incelemesi terimleri de kullanılmaktadır (Avcıoğlu, 2005: 18).

2. Kendi Kendini Değerlendirme: Kişinin kendini rapor ettiği bir değerlendirme tekniğidir. Sosyal becerileri ölçmek için geliştirilen çeşitli ölçekler bu gruba girer. Uygulanması, cevaplandırılması ve değerlendirilmesinin kolay olmasından dolayı yaygın olarak kullanılan bu teknikte, bireyin kendi sosyal becerilerini değerlendirmesi beklenmektedir. Böylece, bireyin dışında yer alan kişilerden (anne, baba, kardeş, öğretmen ve arkadaş gibi) dolaylı yollardan bilgi toplanmasına gerek kalmamaktadır. Bu teknikte, bireyin sosyal amaçlarının ve algılarının belirlenmesinde standart ölçme araçları kullanılmakta, ancak bireyin bu araçları kendisinin doldurması gerekmektedir (Avcıoğlu, 2005: 18).

3. Gözlem: Uzman, öğretmen, ana-baba, akran gibi gözlem yapabilecek kişilerin, değerlendirilecek olan kişinin çeşitli ortam ve durumlardaki rapor ve yargılarını ifade eden bir tekniktir (Bacanlı, 2000).

Kişinin sosyal becerilerdeki yetersizliği, doğal ortamlarda ya da doğala yakın ortamlar yaratılarak gözlenmesi sonucunda ortaya çıkarılmaktadır. Gözlem tekniği, bireyin içinde bulunduğu ortam ve durumlarda en çok hangi sosyal becerilere

gereksinim duyduğunu, bireyin hangi sosyal becerilerde yetersiz olduğunu belirlemede ve uygulanan sosyal beceri öğretim programının sonuçlarını değerlendirmede etkili olduğundan sıklıkla kullanılan bir tekniktir (Avcıoğlu, 2005: 18).

4. Davranış Dereceleme Ölçekleri: Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde kullanılan davranış dereceleme ölçekleri, bireylerin algılayış biçimi ile başka bireylerin nitelik ve davranışları hakkındaki gözlem sonuçlarının farklı dereceler içinde saptanmasına olanak veren bir ölçme aracıdır. Derecelendirme, ya doğrudan gözlem yapılarak ya da sonradan yapılabilir. Derecelendirme ölçekleri bireysel olarak kullanılmaktadır. Kişilerin özelliklerini başka bireylerle de karşılaştırmaya olanak verdikleri ve hazırlanmaları bir ölçüde kolay olduğu için, her türlü gözleme dayalı davranışların ölçülmesinde, özellikle kişilik ve tutumların ölçülmesinde çok kullanılmaktadır. Bireyi en iyi tanıyan anne, baba, kardeş, akran, öğretmen gibi kişiler tarafından önceden hazırlanmış olan derecelendirme ölçeklerinin doldurulmasıyla, bireyin yetersiz sosyal becerileri belirlenebilmektedir (Avcıoğlu, 2005: 19).

5. Sosyometri: Bir gruptaki bireyler arasındaki ilişkilerin kalitesini değerlendirmenin tercihe ve sıralamaya dayalı bir yolu da sosyometrik derecelendirme tekniğidir. Bu teknikte, bir grubun üyeleri belirli bir yönden tercih sırasına konmakta veya derecelendirilmektedirler. Sosyometrik teknikler temelde gözlemsel teknik olmalarından dolayı kişinin tercihleri başkaları hakkındaki gözlemlerine dayanmaktadır. Sosyometri, dolaylı bir yolla sunulan bir uyarıcı çerçevesinde bir gruptaki bireylerin tutum ve eğilimlerini grup içindeki örgütlenme biçimini ortaya çıkarmaya yarayan bir yöntemdir. Bir grubu oluşturan üyelerin birbirlerine ilişkin tercihlerini belirlemek amacıyla uygulanmakta olan bu teknik gruptaki etkileşim örüntüsünün saptanmasını sağlamaktadır (Avcıoğlu, 2005: 19).

Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde; bireyin sosyal becerilerinin farklı değerlendirme teknik ve ölçeklerinin kullanılarak, farklı kaynak ve farklı ortamlarda bilgi toplanması önerilmektedir. Böylece, bireyin sosyal becerileri daha kapsamlı olarak değerlendirilmiş olacaktır (Avcıoğlu, 2005: 19).

Sosyal beceri ve spor

Çocukluktan itibaren temel gelişim alanlarını olumlu yönde etkileyen spor, özellikle ruhsal, bedensel ve bilişsel gelişimine olumlu katkılarda bulunur. Aynı zamanda bireyin, benlik saygısının gelişmesine ve sosyal beceri kazanmasına yardımcı olur. Çocuğun sosyal yaşama uyum sağlamasına zemin hazırlar ve sosyal yeterliliğe ulaşmasını kolaylaştırır; çünkü spor etkinliklerinde belirlenmiş kuralları vardır. Çocuğun bu kurallara uygun hareket etmesi, onun yaşamı boyunca sosyal kurallara uyum sağlamasına yardımcı olur. Sosyal uyum becerilerinin kazanılması oldukça önemlidir; çünkü insan ruh sağlığının kabul edilir düzeyde olmasının önkoşulu sosyal uyumdur (Özbey, 2006).

Spor bireyin sosyal çevrelere katılımını sağlayan bir sosyal etkinlik olmasından dolayı kişinin sosyalleşmesinde ve sosyal becerilere sahip olmasında önemli bir role sahiptir. Günümüz modern toplumlarında sporun çoğunlukla kolektif bir etkinlik olduğu göz önünde bulundurulursa; sportif faaliyetler aracılığıyla bireyler değişik insan grupları ile sosyal ilişkiye girmektedir. Spor, bireyin kendi dar dünyasından kurtularak başka ortamlarda, farklı sosyal yapıdaki insanlar ile diyalog içinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu yönü ile sporun, yeni dostluklara kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya destek sağladığı söylenebilir. Başlangıçta kişisel bir olgu olarak başlayan sportif faaliyetler, sonraları toplumsal bir nitelik kazanarak daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır (Küçük ve Acet, 2002).

Günümüzde insanların fiziksel, zihinsel ve sosyal bakımdan gelişimini sağlayan spor, grup çalışmasının kolaylaştırılması, karşılıklı dayanışmanın sağlanması ve grup üyeliğinin kazanılmasının en kolay yollarından biri olan olgudur. Spor, fiziksel aktiviteler bütünü olmasının yanı sıra insanlara bir kişisel ve sosyal kimlik hissi ve grup üyeliği duygusu vermesi ile bireyin sosyal becerilerinin gelişmesinde yardımcı olan bir kavramı ifade etmektedir. Spor, büyük önem verilen birçok sosyal değerin oluşmasına ve sürekli hale gelmesine de yardımcı olur. Spor kavramı içerisinde insanların kendilerini ifade edecekleri bir alanın bulunması en azından bu tür etkinliklere destek vererek bir sosyalleşme süreci içerisinde yer almaları psiko-sosyal bakımdan

gelişmelerine yardımcı olmaktadır (Yetim, 2000).

Bireylerin sosyal beceri düzeylerinin yükselmesi spor aracılığıyla sağlanabilmekte ve sosyal beceri gerektiren birçok davranış özellikleri gelişmektedir. Bu özelliklerin kazanılması ile toplumda ortaya çıkacak sosyal anlamda gelişmişlik sporun geliştirilmesini sağlayabilecektir. Bireyin kendi dışındaki diğer bireylerin varlığından haberdar olarak insanlarla işbirliği ve iş bölümüne gidişinde spor önemli bir kanaldır. Bu bakımdan sportif faaliyetler toplumda bütünleşme kanallarını takviye eder ve bireyi sosyalleştirir (Erkal, 1996).

Sosyal beceri geliştirme ve sosyal değişim aracı olarak hizmet veren spor olağanüstü bir güce sahiptir. Spor, çok çalışmayı, fedakarlığı, hakkaniyeti, sadakati, sorumluluğu, güvenilirliği hoşgörüyü ve kendine disiplin altına alma gibi önem verilen birçok sosyal değerın oluşmasına ve sürekli hale gelmesine yardımcı olur. Sosyal beceri edinme sürecinin önemli bir sonucu rol öğrenmektir. İnsanlar onlara uygun olan sosyal rolleri öğrenirler, hemen tüm insanlar çocukken oyun, spor ve diğer aktiviteler ile sosyal becerilerini geliştirmektedir. Bu faaliyetler iyi yurttaş, iyi arkadaş, sorumluluk sahibi komşu, iyi öğrenci, birlikte çalışma, liderlik vb. rolleri öğrenmede önemli hazırlayıcılık görevi yaparlar (Küçük ve Koç, 2003).

Spor yapmayanlara göre spor ile uğraşanların sosyal beceri seviyeleri daha yüksek, daha çalışkan, daha canlı, sosyal ilişkiler geliştirmeye sürekli hazır, azimli, zor koşullarda ortama daha iyi uyan kişiler olduğu reddedilemez bir gerçektir. Spor yapanların yapmayanlara göre daha dışa dönük ve duygusal olarak dengeli oldukları belirlenmiştir. Netice itibari ile ister amatörce, isterse performansla yönelik profesyonelce yapılan sportif faaliyetler, kişiyi çeşitli açılardan kontrol altına alan eksiklerini geliştiren ve tamamlayan, fazlalıklarını da olumlu bir şekilde harcamasına ortam oluşturan, sosyal becerilerini gelişmesine önemli katkılar sağlayan bir araçtır (Tiryaki, 2000).

Spor ve sosyalleşme ilişkisinin temelinde, her yaş grubundan ve sınıftan insanın spora nasıl yönlendirildiği ve buradan edinilen tecrübelerin onun yaşamını nasıl

etkilediği soruları yatar. Bu sorular, sporda sosyalleşmenin iki aşamada gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ön sosyalleşme denen birinci aşamada, kişinin bir sosyal davranış alanı olan sporla ilişkiye geçme süreci gerçekleşir. Sporda sosyalleşmenin ikinci aşamasının konusu, sporda edinilen tecrübelerin kişinin yaşamını nasıl etkilediği sorusu oluşturur. Sporda kazanılan sosyal beceriler yaşamın diğer alanlarında da etkili olabilir mi? Ya da burada edinilen davranış özellikleri günlük yaşama taşınabilir mi? Uzun müddet bu transferin mümkün olduğu varsayılmış ve bu konuda yorumlar doğruluğu iyice sorgulanmadan bilimsel bir gerçek gibi benimsenmiştir (İkizler, 2000).

Sporun sosyolojik bağlamı yanında sporcunun da bir anlamlar alanında yer alması söz konusudur. Sporcu fert olmaktan çıkmış bir kişilik olmuştur. Bir şahsiyet olarak sporcunun toplum içinde seçkinleşmesi spor olgusunun, örf, gelenek, görenek, adet bağlamını gerekli kılmasından dolayı bir bedensel başarıyı ve değerler hesaplaşmasını gerektirmektedir. Seçkinleşmek sporcuya toplumsal bir yer (statü) ve saygınlık (prestij) kazandırmakla kalmamaktadır. Sporcu artık ait olduğu toplumsal birimin kültürün, “başka” kültür ve toplumsal birimlere karşı mücadelelerinde, yarışmalarında “biz” duygusunu güçlendirici “bizi” “başkasından ayrıcalıklı kılıcı başarılarla göstermelidir. Bu noktada sporun sosyolojik birimler, kültürler arası rekabetteki konumu kendini göstermektedir. Temelinde gene de ferdiyetten şahsiyet olmaya geçebilmiş kişi vardır. Spor, insan-toplum-kültür düzlemlerinde çok farklı boyut, anlam ve değerler ile sosyal birimlerin konusu olurken; spora sosyolojik olarak bakmak spor, sporcuyu ve başarı kavramlarını toplumların var olmalarında, kendilerini diğer toplumlar ve kültürler arasında seçkinleştirmeye çalışmalarının anlaşılıp, açıklanıp, anlatılmasına yönelmek, gayret etmektir. Her toplumsal olgu gibi, sporda genel olarak diğer sosyolojik bütünlükten kopuk, soyutlanmış değildir (Erkal, Güven ve Ayan, 1998: 17).

Spor ve beden eğitimi birbirini tamamlayan iki olgu olduğundan spor faaliyetlerine sosyolojik açıdan yaklaşırken konuyu beden eğitimi ve spor şeklinde beraber ele almak ve değerlendirmek gerekir. İnsanın beden ve ruh sağlığını geliştirmek

ve iradesini güçlü kılmak beden eğitim ve sporun temel amaçları arasında yer aldığı gibi, aynı zamanda genel sosyal ve ekonomik kalkınmanın da temel hedefleri arasında yer alır. Spor ve beden eğitimi, ferdin keşfedilmemiş özelliklerini ve yaratıcı yönünü harekete geçiren önemli bir faktördür. İnsanın bedensel gelişmesi gençlik döneminin sonunda durur; fakat ruhi ve manevi gelişmesi ölene kadar devam eder. “İnsanın beden ve ruh yapısını geliştirmek ve iradeyi güçlü kılmak yanı sıra, grup çalışmasını kolaylaştırmak, karşılıklı dayanışmayı sağlamak, kendine güveni gerçekleştirmek, ferdin toplum üyeliğini kazanması olan sosyalleşmesinde de spor önem taşımaktadır. Sosyalleşmenin ve ferdin gelişmesini ömür boyu sürdürdüğünü düşünürsek, konuyu önemi daha iyi fark edilebilir” (Erkal, Güven ve Ayan, 1998: 113-114).

2.2. İlgili Literatürler

Sosyal beceri konusunda yurt dışında ve yurt içinde çok sayıda araştırma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar daha çok sosyal becerilerin öğretilmesine ve geliştirilmesine yönelik sosyal beceri eğitimi verme üzerine yoğunlaşmaktadır. Çeşitli değişkenlerin (yaş, cinsiyet, aile gibi) sosyal beceriye olan etkileri üzerine durulan çalışmalara rastlanmaktadır. Sporun sosyal beceri üzerine etkisi ile ilgili fazla bir çalışma yapılmamakla birlikte Sosyal becerilerin empati, mutluluk, özsaygı, benlik, benlik saygısı ve denetim odağı ile ilişkisi konusunda da çalışmalar yapılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde, konuyla ilgili yapılan çalışmalara kronolojik sıraya göre yer verilmiştir.

2.2.1. Sosyal beceri ve eğitimi ile ilgili yurt dışında yapılan çalışmalar

La Greca ve Santogrossi (1980) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukların psiko-sosyal gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla, yakınlarıyla ilişkilerini geliştirmeye yönelik sosyal beceri eğitim programı uygulamışlardır. Araştırma 15 erkek ve 15 kız çocuk üzerinde yürütülmüş olup, deney kontrol ve dikkat grupları oluşturulmuştur. Deney grubuna verilen sosyal beceri eğitimi sonucunda, verilen eğitimin etkili olduğu görülmüştür.

Haynes-Clements ve Avery (1984) tarafından yapılan bir çalışmada, çekingen bireyler için sosyal beceri eğitim programı geliştirilmiş ve bu programı 12 kişilik bir gruba 9 hafta boyunca uygulamışlardır. Eğitim öncesi ve sonrası deney ve kontrol grubuna Sosyal Kaygı, Bilişsel Kendini Değerlendirme ve Sosyal Ortamlarda Kendini Algılama Ölçekleri verilmiştir. Verilen sosyal beceri eğitimi sonucunda sosyal kaygıda azalma, negatif değerlendirmede azalma ve sosyal ortamlarda kendini aktif olarak algılamada ise artma olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda, deney grubunun kontrol grubuna göre olumlu yönde, farklılık gösterdiği bulunmuştur (Akt. Torun, 2008).

Van Dam-Baggen ve Kraaimat (1985) tarafından yapılan bir çalışmada, psikiyatri kliniğine sosyal kaygı nedeniyle başvuran, yatarak ya da ayakta tedavi gören 131 hasta arasından yaşları 17 ile 50 arasında değişen 96 hastayı, deney grubu olarak seçmişlerdir. Denekleri seçmek amacıyla 131 hastaya Sosyal Kaygı Ölçeği, Atılganlık Ölçeği, Denetim Odağı Ölçekleri uygulanmıştır. Deney grubuna haftada bir kez olmak üzere 1,5 saatten oluşan 17 oturumluk bir sosyal beceri eğitim programı uygulanmıştır. Programın içeriğinde; gözleme, dinleme, geri bildirim alma verme ve göz teması kurma gibi sosyal becerilere yer verilmiştir. Ayrıca istekte bulunma ve isteği geri çevirme, iltifat etme ve alma, fikrini açıklayabilme, kendini yönetme becerileri, kendini gözleme, gerçekçi hedefler belirleyebilme, kendi standartlarını belirleyebilme, kendini ödüllendirme becerilerine yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Yinelenebilir ölçümler için varyans analizinin kullanıldığı çalışmanın bulgularında, deney grubunun sosyal kaygı puanlarının kontrol grubuna göre azaldığı, sosyal beceri ve denetim odaklarında artış olduğu saptanmıştır.

Bockoven ve Morse (1986) tarafından yapılan araştırmada, kendine ve diğerlerine karşı anlayış geliştirme (DUSO) programının çocukların sosyal becerileri ve özsaygı düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmaya 7, 8 ve 9 yaşlarında 26 öğrenci katılmıştır. Deney ve kontrol grupları oluşturularak, veri analizi yapılmıştır. Yapılan veri analizinin başlıca amacı DUSO-R programının 1970 yılında çıkan orijinal DUSO programından daha ileriye geçip geçmediğini ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın sonucunda, programa katılan deney grubundaki öğrencilerin, sosyal beceri ve özsaygı

düzeylerinin yükseldiği bulunmuştur (Akt. Gülay, 2008).

Inderbitzen ve Foster (1988) ergenlerin arkadaşlık ve yaşlıları ile olan ilişkilerinin sosyalleşme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmada arkadaşlığın ergenlik çağında sosyalleşmede önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Hemcins arkadaşlıkların tipik özelliklerinin, akran etkileşiminin ve kabulünün ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda arkadaşlık başlatma, geliştirme ve diğer kendine has beceriler olabildiği kadar uygulamalı bir şekilde sosyal becerilere müdahaleyi belirleyen anahtar kriteri meydana getirdiğini ortaya koymuşlardır (Akt. Yıldırım, 2006).

Riggio ve diğerleri (1989) yaptıkları araştırmalarında 171 lise öğrencisi (96 kadın - 75 erkek) üzerinde sosyal beceriler ve empati arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bulunan sonuçlara göre, empati ile sosyal beceriler arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Sosyal beceri envanterinin Duyuşsal Duyarlılık ve Sosyal Duyarlılık alt ölçekleri ile empati arasında yine olumlu yönde bir ilişki görülmüştür. Cinsiyet farklılıkları açısından da kadınlarda duyuşsal empati boyutunun daha yüksek olduğu saptanmıştır (Akt. Yıldırım, 2006).

Bulkeley ve Arkadaşları (1990), sosyal beceri eksikliği olan 12–13 yaşları arasındaki genç ergenlere sosyal beceri eğitimi verdikleri çalışmalarında 18 öğrenciden oluşan deney ve kontrol grubu ele alınarak uygulama yapılmıştır. Deney grubuna sosyal beceri eğitimi verilirken kontrol grubuna herhangi bir eğitim verilmemiştir. Yapılan uygulama ve izleme çalışmaları sonucunda her iki gruba da verilen envanterler, deney grubu öğrencilerinin lehine yüksek puan aldıkları sonucunu çıkarmıştır.

Jupp ve Griffiths (1990), çekingen ergenlerde iki sosyal beceri eğitimi programını karşılaştırdıkları çalışmalarında, sosyal beceri eğitiminin benlik saygısına etkisini incelemişlerdir. Ön-test son-test kontrol gruplu desenin kullanıldığı bu çalışmada eğitim yüksek okuluna devam eden öğrenciler arasından kız ve erkek öğrencilerden oluşan 30 öğrenci seçilmiştir. Öğrencilerden 20'si sosyometrik seçim ve öğretmen değerlendirmesine göre, diğer 10 öğrenci ise sosyal yönden oldukça yetersiz

öğrenciler arasından seçilmiştir. Ayrıca benlik saygısını ölçmek amacıyla Piers-Harris Benlik Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Seçilen bu öğrenciler tesadüfi olarak 2 deney ve 1 kontrol grubundan oluşan 10'ar kişilik gruplara ayrılmışlardır. Birinci gruba sosyal becerilerle ilgili grup tartışmalarının yer aldığı geleneksel grup tartışması, ikinci gruba ise sosyal yetersizlik hissedilen durumlarla ilgili rol oyunları içeren bir program uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise herhangi bir işlem yapılmamıştır. Haftada 1,5 saatten oluşan 13 haftalık uygulama sonunda öğretmen gözlemleri ve benlik saygısı puanları değerlendirilmiştir. Çalışmada tek yönlü varyans analizi yapılmış ve rol oyununu içeren uygulamanın yapıldığı grupta ve geleneksel tartışma grubunda sosyal davranışlarda gelişmeler olduğu gözlenmiştir. Çalışmanın sonunda rol oyunu grubundaki öğrencilerin benlik saygılarında olumlu yönde bir değişim olduğu ortaya çıkmıştır.

Parish ve Parish (1991), sosyal destek sisteminde aile biçimlerine göre (bir arada yaşayan aile, ayrılmış, eslerden biri ölmüş vb) azalmanın olup olmadığı, destek sistemlerinin benlik algılaması ve sosyal beceri ifadelerini olumlu yönde etkileyip etkilemediğini tespit etmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırma, 78'i erkek, 178'i kız 256 üniversite öğrencisine (hemen hemen tüm öğrenciler Kafkasyalı ve orta sınıf ailelerden geliyor) uygulanmıştır. Bunlar, Kansas Eyalet Üniversitesinin Eğitim Psikolojisi dersine gönüllü olarak kayıt yaptırmış olan öğrencilerden seçilmiştir. Araştırmada "Kişilik Tarihi Envanteri", "Benlik Kavramı Ölçeğini içeren "Kişilik Özellikleri Envanteri" ve "Sevgi/ Nefret Kontrol Listesi" kullanılmıştır. Bu araştırmada, anne ve babası birlikte yaşayan bireylerin, ebeveynlerini kaybedenlere göre sosyal beceri açısından daha iyi durumda oldukları görülmüştür. Anne-baba ya da evliliğe karşı olan düşmanca duyguların, ergenlerin sosyal beceri ve benlik algılamalarını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Anne babaları ayrılmış olan ergenlerin onlara karşı düşmanlıkları, anne- babaları bir arada olan veya anne- babaları ölen ergenlere göre daha fazla bulunmuştur. Anne- babaları bir arada yaşayan ergenlerin, anne- babaları ayrılmış ya da ölmüş olanlara göre daha çok ailesel sosyal destek gördükleri için sosyal becerilerinin ve benlik algılamalarının daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Anne-baba desteğinin benlik algılamasını ve sosyal beceriyi etkilediği tespit edilmiştir. Anne-babaları tarafından düşmanca ya da önemsiz olarak davranılan ergenlerin de sosyal

becerileri ve benlik algılamalarının kötü olduğu tespit edilmiştir.

Depresyon ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında Reed (1994) sosyal beceri eğitiminin, erkekler için beklenen amaçları gerçekleştirebildiği fakat kızlar için bu çalışmanın aynı derecede başarıya ulaşmadığını bulmuştur. Çıkan bu sonucun nedeni olarak da kızların ve erkeklerin ergenlik dönemindeki sosyal ilişkilerindeki farklılaşmadan kaynaklanmış olabileceği açıklanmıştır. Bu dönemde erkek davranışlarının değişimi, sosyal yargı, bireylerarası beceriler ve kişisel değerleri kavramları içinde, akademik başarı ve sosyal statünün gelişmesine öncülük eder. Erkek davranışlarındaki değişimin büyük çoğunluğu akran ve yetişkinlerden alınan geribildirimlerle şekillenmektedir. Bu yüzden erkekler sosyal statülerini bireysel ilişkilerini kullanarak geliştirmişlerdir. Bunun tersine kızlar, daha az yapılandırılmış ve daha tutarsız bir durum gösterdiğini belirtmektedir. Onların, ergenlik sırasındaki en büyük amaçları kişilerarası ilişkileri geliştirmek ve kendi cinsel kimlikleri ve fiziksel görünümüleriyle barışık olmaktır. Sosyal program uygulanan kızların bu olgunlaşma sırasında giyim kuşamları ile ilgili, kendi görünümüne çeki düzen vermekle ilgili ve fiziksel görünümüyle ilgili problemler yaşadıkları görülmüştür. Aynı zamanda kızlar istenilen amaca ulaşmak için alay edebilmekte ve çıkma davranışlarını, iletişim memnuniyetsizliğinin bir yolu olarak veya arzulanan amaçları elde etmek için kullanmaktadırlar. Reed, bu yüzden verilecek eğitimin kadın ve erkeklerin davranış yapılarına uygun olarak farklı bir içeriğe sahip olması gerektiğini belirtmiştir (Akt. Kalafat, 2006).

Hope ve Mindel (1994) sosyal becerileri kapsayan sosyal davranışlar ile fiziksel çekicilik arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Çekingenliği yenmek amacıyla geliştirilen bir kursa katılan 36 kız ve 28 erkekte oluşan 64 hazırlık öğrencisiyle yürütülen bu çalışmada; karşı cinsle etkileşimi belirlemek için 8 kayıt cihazı kullanılmıştır. Kayıt cihazlarından 4'ü karşı cinsle etkileşimi belirlemede diğer 4'ü ise atılgan davranışı belirlemede kullanılmıştır. Sonucu belirlemek için de ayrıca fiziksel çekicilik ve sosyal beceriler ölçekleri kullanılmıştır. Yapılan kayıtlar incelendiğinde aynı cinsin bulunduğu ortamlarda kızların sözel ve sözel olmayan mesajları değerlendirildiğinde daha az çekici bulunmuştur. Yapılan çalışma

sonucunda fiziksel çekiciliğin sosyal becerileri yüksek olan grupta etkili olduğu, fakat düşük sosyal becerili deneklerde ise etkili olmadığı ortaya çıkmıştır.

Chung ve Watkins (1995), Hong Kong’lu öğrencilerin ihtiyaçlarına uyarladıkları sosyal beceri eğitim programını ilkokula devam eden 60 öğrenciye 8 oturumluk bir süre boyunca uygulamışlardır. Sözel ve sözel olmayan becerileri, düşünceyi aktarma becerileri, davranışsal metotlar, problem çözme becerileri, gevşeme becerileri ve atılganlık becerilerinin kullanıldığı program sonunda verilen eğitimin yararlı olduğu, öğrencilerin benlik saygılarını geliştirmede etkili olduğu saptanmıştır. Eğitim verilen öğrencilerin sosyal ilişkilerinde olumlu değişimler olduğu gözlenmiştir.

Albano ve diğerleri (1995) tarafından yapılan bilişsel davranışçı grup yaklaşımı çalışmasında, sosyal beceri, atılganlık, bilişsel yeniden yapılandırma ve problem çözme gibi yöntemler kullanılarak ergenlerin sosyal fobileri azaltılmaya çalışılmıştır. Beş ergenle yürütülen çalışmada 16 oturumluk bir eğitim programı uygulanmıştır. Yapılan bazı oturumlara ailelerin de dahil edildiği çalışmanın sonuçlarına göre verilen eğitimin sosyal fobiyi azaltmada önemli derecede etkili olduğu belirlenmiştir. Bir yıllık izleme çalışmaları sonucunda da bu etkinin devam ettiği belirtilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına bakılarak sosyal beceri eğitimi programlarının ergenlerin sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkilediği, kaygı düzeylerini azaltmada ve öfkelerini kontrol edebilmede yardımcı olduğu söylenebilir.

Kramer ve Radey (1997) yaptıkları çalışmada, 21 kişilik çocuklardan oluşan küçük gruplara yardımsever kardeş davranışları hakkında eğitim vermek için sosyal beceri eğitiminin doğrudan kullanıldığı kardeşlik ilişkilerini geliştirmeye yönelik yeni bir yaklaşımı değerlendirmişlerdir. Verilen sosyal beceri eğitimi sonunda deney grubundaki değişiklik kontrol grubuyla karşılaştırılmıştır. Deney grubundaki çocuklardaki değişiklik anne ve babadan alınan geri bildirimlerle ilişkilendirilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar ise; artan sıcakkanlılık, rakipliğin azalması, saldırganlık ve rekabet düzeyinde tutarlılık, daha az sayıda kardeş sorunları, kardeşler arasındaki statü/güç farklılığının azalması olarak tespit edilmiştir. Deney grubuna verilen sosyal beceri eğitiminin küçük yaştaki çocuklara olumlu yönde katkı sağladığı tespit edilmiştir.

(Akt: Gülay, 2008).

Arkadaşlık ilişkilerinde güçlük yaşayan ergenler üzerinde Ralph ve Hogan (1998) bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada çalışma grubu olarak Murdoch Üniversitesi psikoloji bölümüne arkadaşlık ilişkilerinde güçlük nedeniyle başvuran ergenlerden yaşları 11 ile 16 arasında değişen 18 ergen deney grubuna, 18 kişilik grup ise kontrol grubuna seçilmiştir. Ölçme aracı olarak Benlik Kavramı Ölçeği, Sosyal Kaçınma Ölçeği, Problem Çözme Becerisi Ölçeği kullanılmıştır. Arkadaş ilişkileri ile ilgili bilgi toplamak amacıyla değişik ortamlarda günlük gözlemler ve video kayıtları kullanılmıştır. Arkadaş ilişkilerinde güçlük yaşayan ergenlerin sosyal etkileşime girme profilleri belirlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan bu ergenlere bir hafta boyunca; her bir gün için evde, okulda ve dışarıda kimlerle etkileşimde olduklarını yazmaları istenmiş, kimlerle olan ilişkilerden hoşlandıklarını sıfır ve üç puan arasında değişen puanlarla değerlendirmeleri istenmiştir. Her bir etkileşim yüz yüze beş dakika içinde değerlendirilmiş ve her bir değerlendirme puanlanarak toplam etkileşim sonucu belirlenmiştir. Deney grubuna haftada 10 oturumluk 1'er saatten oluşan arkadaşlık ilişkilerinde sosyal yeterliliği geliştirmek amaçlı bir program uygulanmıştır. Deney grubuna uygulanan program sonunda arkadaşlık ilişkilerinde olumlu gelişmeler olurken benlik saygısı ve problem çözme beceri puanlarında da artış olduğu saptanmıştır (Akt: Torun, 2008).

Kimmel (2002) bilişsel olarak yetenekli 4. ve 5. sınıf çocuklarda sosyal becerileri geliştirme adlı çalışmasında bilişsel olarak yetenekli fakat sosyal açıdan yetersizlikleri olan 4. ve 5. sınıf öğrencileri üzerinde bir sosyal beceri programı çalışması yapmıştır. Bu program, deneyimlerden ve fırsatlardan yararlanamayan ve yalnızlık çeken, izole edilmişlik duygusu yaşayan bireylerin çalışma sonunda bazı sosyal becerileri kazanmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Program öncesinde katılımcılara, program, ders planı, çocukların, sorumluluk, empati, kendini kontrol, açıklama, problemleri dışsallaştırma, arkadaşlara ulaşabilme ve kışkırtıcı duyguları kontrol etme ile ilgili olan öğretim stratejilerini tanımlayarak bilgi vermiştir. Bu özellikler, programdan sonra tekrar kontrol edilerek gözden geçirilmiştir.. Proje sonucunda öğrenciler, kendi davranışlarının sorumluluğunu kabul etmiş, kendi

duygularını yeniden yapılandırmış, olumsuz yanlarını kabul etmiş, diğer insanların hissettiklerini anlamış ve kavga etmeden diğer insanlarla tartışmayı öğrenmiştir. Empati beklenen bütün alanlarda ilerleme sağlandığını belirtmiştir. Program sonrası beklenen bütün hedefler sağlanmıştır (Akt. Yıldırım, 2006).

Kathleen ve arkadaşları (2003) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin çalıştıkları alan ve sınıf düzeyi ile birlikte demografik yapılarına bağlı olarak, öğrencilerden bekledikleri davranışları tanımlamışlardır. İlkokul I. ve II. kademe öğretmenleri, işbirliği ve kendini kontrol ile ilgili becerileri sınıf başarısı için temel olarak almaktadırlar. Hakkını arama davranışı, temel olarak bu dönemde daha önemsiz bulunmuştur. Sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri hakkını savunma ve kontrol becerilerinde de benzer sonuçlar ifade etmişlerdir. Fakat sınıf öğretmenleri başarı için işbirlikçi çalışmayı, özel eğitim öğretmenlerine göre daha önemli görmektedirler. Çalışma sonucunda öğretmenlerin sosyal becerileri sınıf başarısı için temel olarak gördükleri ortaya koyulmuştur (Akt. Yıldırım, 2006).

Sosyal beceri eğitiminin denetim odağı üzerindeki etkisini incelenmek amacıyla Newbery ve Lindsay (2003) bir araştırma yapmışlardır. Araştırma ilköğretim beşinci ve sekizinci sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, Sosyal Beceri Ölçeği ve Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, sosyal beceri eğitimine katılan öğrencilerin içsel denetim odağının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Mac Donald, Chowdnury, Dabney, Wolpert ve Stein (2003) çocuklara verilecek olan sosyal beceri eğitiminin anne-baba ve öğretmen işbirliğiyle yapılması hususunu kapsayan çalışma yapmışlardır. Araştırma yaşları 8 ile 11 arasında değişen 7 çocuk ve bunların aileleri ve öğretmenleriyle yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, çocukların diğer çocukları anlamalarında, göz kontağı kurmalarında, dinlemelerinde, sohbet başlatmalarında ve onlara karşı sabırlı davranış sergilemelerinde gelişme olduğu bulunmuştur.

Aile eğitiminin, aile-öğretmen eğitiminin, çocuk eğitiminin, çocuk öğretmen

eğitiminin ve aile-çocuk-öğretmen eğitiminin verimliliğini belirlemek amacıyla Webster-Stratton, Reid ve Hammond (2004) tarafından yapılan bir çalışmada yapılmıştır. Araştırmayı, yaşları 4 ile 8 arasında değişen, davranış problemleri yaşayan 159 çocuk üzerinde yürütmüşlerdir. Araştırmanın sonucunda, çocukların evde daha az davranış bozukluğu sergiledikleri belirlenmiştir. Ayrıca akranlarıyla ilişkilerinin ve sosyal yeterliliklerinin geliştiği bulunmuştur.

Battalio ve Stephens (2005) tarafından sosyal beceri eğitiminin öğretmen egzersizleri ve kavrama ile ilişkisi üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Araştırma, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında mesleklerini devam ettiren, 118 özel eğitim öğretmeni üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, davranışsal ihtiyaçları olan öğrenciler için sosyal beceri eğitiminin önemli ve gerekli olduğu, sosyal beceri eğitimi için daha fazla vakit ayrılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bailey ve Ballard (2006) tarafından yapılan bir çalışmada genç erkek suçlulara sosyal beceri eğitimi verilerek; gençlerin sosyal normlara uygun, kabul edilebilir ve diğer insanlara zarar vermeyecek davranışlara sahip olması üzerinde çalışılmıştır. Araştırmaya yaşları 13 ile 15 arasında değişen 60 kişi katılmıştır. Katılan kişiler içinde 2 deney 1 kontrol olmak üzere 20'şer kişilik 3 ayrı grup oluşturulmuştur. 5 ay süre ile sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Araştırmanın sonucunda, istenilen düzeyde verim alınamamış olmakla birlikte, gençlerin suç işleme oranında azalma görülmüştür. Ayrıca araştırmanın genç erkek suçlularda oluşan bir takım sosyal fobilerin üstesinden gelinmesine katkı sağladığı bulunmuştur.

Sosyal becerilerin insan psikolojisi üzerindeki pozitif etkileri ve iyi bir ruh hali üzerindeki ilişkisinin belirlenmesi amacıyla Segrin ve Taylor (2007) tarafından bir çalışma yapılmıştır. Araştırma yaşları 18 ile 87 arasında değişen 703 yetişkin birey üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda, sosyal becerilerin bireylerin diğer insanlarla iyi ilişkiler kurmasında etkili olduğu, kurulan bu iyi ilişkilerin de yaşamdan tat alma, çevreden saygı görme ve mutluluk üzerinde olumlu etkisi olduğu bulunmuştur.

Bloom ve diğerleri (2007) tarafından sosyal yeteneklilik ile okul başarısı

arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapılmıştır. Araştırma grubunu, ilkokula devam eden 99 erkek ve 40 kız olmak üzere toplam 139 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, öğrencilerin sosyal yeteneğini ölçmek için Öğrenci, Öğretmen Veli Formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, sosyal yönleri güçlü olan öğrencilerin okul başarısının da yüksek olduğu görülmüştür.

2.2.2. Sosyal beceri ve eğitimi ile ilgili yurtiçinde yapılan çalışmalar

Aydın (1985) yaptığı araştırmada, çocuklarda öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimleri ile arkadaş ilişkilerinde yaşanan başarısızlık arasında bir ilişki olup olmadığı ve öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimini ortadan kaldırmada, dolayısıyla arkadaş ilişkilerinde başarının artırılmasında sosyal beceri ve sosyal başarı eğitimlerinden hangisinin daha etkili olduğunu incelemiştir. Araştırmada, 4 ve 5. sınıflarında okuyan 233 kız ve 239 erkek öğrenciden oluşan toplam 472 öğrenci denek olarak seçilmiştir. Seçilen deneklere öğrenilmiş çaresizlik ve sosyometrik test uygulanmıştır. 472 denek arasından çaresizlik puanı yüksek, sosyometrik puanı düşük 15 kız ve 15 erkek öğrenciden oluşan 30 denek puan sırasına göre seçilmiştir. Seçilen 30 denek, beceri eğitimi, başarı eğitimi ve kontrol grubu olmak üzere 10'ar kişilik üç gruba ayrılmıştır. Yapılan On oturumluk eğitimin sonunda, sosyal beceri eğitiminin öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimini ortadan kaldırmada ve arkadaş ilişkilerinde başarıyı arttırmada, sosyal başarı eğitiminden daha etkili olduğu görülmüştür.

Uysal (1996), anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarda yaratıcı drama çalışmalarının sosyal gelişim alanına etkilerini inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırmada, daha önce drama eğitimi almadığı belirlenen 48 çocukla çalışma yapılmıştır. Belirlenen 48 çocuk 24'er kişilik iki gruba ayrılarak deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney grubuna 12 haftalık yaratıcı drama programı uygulanmıştır. Uygulama öncesi ve sonrasında öğretmenler tarafından Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol listesinin 61-72 ayda sosyal gelişime ait gözlem formu deney ve kontrol gruplarında yer alan her çocuk için ayrı ayrı doldurulmuştur. Verilerin değerlendirilmesi sonucunda deney grubundaki çocukların

sosyal gelişiminde dramının olumlu katkısının olduğu görülmüştür.

Sosyal içedönük ergenlere verilen grupla sosyal beceri eğitiminin içedönüklük düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla Altunoğlu-Dikmeer (1997) bir araştırma yapmışlardır. Bu amaçla çekingenlik, arkadaş edinememe veya arkadaş grupları içinde yer alamama, kendini ortaya koyamama gibi şikayetlerle SSK Ankara Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kliniği Gençlik Ünitesi'ne başvuran 14 ergenden oluşan araştırma grubu oluşturulmuştur. Başvuru sırasına göre ilk 7 kişi deney grubuna, ikinci 7 kişilik grup ise kontrol grubuna seçilmiştir. Araştırmayı yapan kişi tarafından geliştirilen sosyal beceri eğitim programının 12 hafta süreyle uygulanması sonucunda deney grubundaki ergenlerin sosyal içedönüklük düzeylerinde anlamlı bir azalma olduğu belirlenmiştir.

Yüksel (1997), 66 üniversite öğrencisiyle yürüttüğü çalışmada sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine etkisini incelemiştir. Öğrencilerin sosyal becerilerini ölçmek amacıyla Riggio tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Envanteri "Social Skills Inventory" kullanılmıştır. Öğrencilerden, 33 kişi deney grubuna, 33 kişi de kontrol grubuna seçilmiştir. Seçilen deney grubuna 9 haftalık sosyal beceri eğitim programı uygulanmıştır. Uygulanan eğitimin sonunda da deney grubundaki öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin olumlu yönde arttığı görülmüştür.

Çakıl (1998), grupla sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri üzerindeki kısa ve uzun süreli etkilerini incelemiştir. Araştırma 13'ü deney, 12'si kontrol gurubu olmak üzere, 25 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Yapılan araştırmada, deney gurubuna 10 haftalık sosyal beceri eğitimi programı uygulanmıştır. Öğrencilerin yalnızlık düzeyleri, UCLA Yalnızlık Ölçeği ile belirlenmiştir. Grupla sosyal beceri eğitiminin bitiminde ve üç aylık izleme dönemi sonunda, deney grubundaki öğrencilerin yalnızlıklarında kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde bir azalma görülmüştür.

Yurt dışı yaşantısı geçiren ve geçirmeyen lise öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerini karşılaştırmak amacıyla Şahin (1999) tarafından bir araştırma yapılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini belirlemek amacı ile Riggio tarafından geliştirilen ve Yüksel (1997) tarafından Türkçe ye uyarlanan “Sosyal beceri envanteri” kullanılmıştır. Yurt dışı yaşantısı geçiren öğrencilerin, duyuşsal anlatımcılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol düzeyleri alt boyutlarında, yurt dışı yaşantısı geçirmeyenlere oranla sosyal beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, yurt dışı yaşantısı geçiren ve geçirmeyen öğrencilerin duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol ve sosyal anlatımcılık alt boyutları bakımından ise sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Hamarta (2000), üniversite öğrencilerinin cinsiyet, sınıf, bölüm, yetişmiş olduğu yer, barınma türü gibi bazı özlük niteliklerinin, sosyal beceri ve yalnızlık düzeyleri üzerine etkilerini inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 523 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri “Sosyal Beceri Envanteri”, yalnızlık düzeyleri ise “UCLA Yalnızlık Ölçeği” ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda; sosyal beceri düzeyinin cinsiyete göre değişmediği; bölüm değişkeninin öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri üzerinde etkili olduğu; sınıf değişkeninin öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri açısından önemli bir farklılaşma göstermediği; yetiştiği yer değişkeni açısından öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmüştür. Ayrıca barındığı yer değişkeni açısından öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri üzerinde önemli derecede farklılaşmanın olduğu; sosyal beceri ile yalnızlık düzeyi arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ile utangaçlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Balcı ve Kalkan (2001) bir araştırma yapmışlardır. Araştırma toplam 294 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri, “Sosyal Beceri Envanteri”; utangaçlık düzeyleri, “Utangaçlık Ölçeği” ile ölçülmüştür. Yapılan araştırmada, sosyal beceri düzeyi ve utangaçlık düzeyi arasında bir ilişki bulunmamıştır Sosyal becerinin alt boyutlarından olan duyuşsal duyarlılık ve sosyal anlatımcılık düzeyleri ile utangaçlık düzeyleri arasında da bir ilişki bulunamazken, duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal kontrol, sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol düzeyleri ile utangaçlık düzeyleri arasında bir ilişki bulunmuştur. Düşük, orta ve

yüksek utangaçlık düzeyine sahip öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında da bir fark görülmemiştir (Akt: Güdük, 2008).

Altınbaş (2002), üniversite öğrencilerinin cinsiyet, ikamet durumu, sosyal etkinliklere katılma durumu ve sosyal beceri düzeylerine göre sosyal destek algı düzeylerinde farklılaşma olup olmadığını araştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. 2001- 2002 öğretim yılında Anadolu, Ankara, Hacettepe ve Uludağ Üniversitelerinde öğrenim gören 454 öğrenci, araştırma grubunu oluşturmuştur. Araştırmada; öğrencilerden aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyleri, “Aile ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, sosyal beceri düzeyleri ise “Sosyal Beceri Envanteri” ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda; kız öğrencilerin ailelerinden ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi, erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yüksek sosyal beceriye sahip olan öğrenciler, düşük ve orta derecede sosyal beceriye sahip olan öğrencilere oranla daha fazla aileden ve arkadaşlardan sosyal destek algıladıkları görülmüştür.

Deniz (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin TA-baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi ele alınmıştır. Araştırma, Konya-Selçuk Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim gören 486 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Öğrencilerin ben durumları Ben Durumları Ölçeği, sosyal beceri düzeyleri Kendini Tanımlama Envanteri, karar verme stratejileri ise Karar Stratejileri Ölçeği ile ölçülmüştür. Araştırmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin sosyal beceri duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol alt ölçek puanlarının baskın ben durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, kız öğrencilerin duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal kontrol ve sosyal beceri toplam puanları erkek öğrencilerin puanlarından yüksek olduğu, erkek öğrencilerin duyuşsal kontrol puanlarının kız öğrencilerin puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin bağımsız karar verme ve mantıklı karar verme stratejisi ile sosyal beceri düzeyleri arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Özlek (2003), lise öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri, utangaçlık, problem çözme, sınıf düzeyi ve sosyoekonomik değişkenleri açısından incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma, Ankara il merkezindeki dört genel lisenin dokuzuncu, onuncu ve on birinci sınıflarında eğitim gören 361 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri Kendini Tanımlama Envanteri ile, utangaçlık düzeyleri Utangaçlık Ölçeği ile ve problem çözme düzeyleri ise Problem Çözme Envanteri kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, sosyal beceri düzeyinin en önemli belirleyicisi problem çözme olduğu, ikinci önemli belirleyici olarak utangaçlık değişkeninin izlediği bulunmuştur. Ayrıca sosyo-ekonomik düzey ve sınıf düzeyi değişkenlerinin öğrencilerin sosyal becerilerinin belirleyicisi olmadıkları bulunmuştur.

İnsan ilişkileri becerilerine dayalı bir eğitim programının grup üyelerinin sosyal beceri düzeylerine olan etkisi incelemek amacıyla Kalkan ve Sardoğan (2003) tarafından bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada, 35'er kişilik deney ve kontrol grubu oluşturulmuş, deney grubuna 9 hafta boyunca haftada 1 ders saati sosyal beceri eğitimi programı uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının verilen eğitim öncesi ve sonrası puanlarının karşılaştırılmak için Sosyal Beceri Envanteri kullanılmıştır. Kullanılan envantere göre araştırma sonucunda, deney grubunda yer alan kişilerin sosyal beceri düzeylerinde artma olduğu görülmüştür. Kullanılan envanterin sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol alt boyutlarında ise etkili bir artış olmadığı bulunmuştur.

Akfırat (2004) tarafından, yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan sosyal beceri eğitimi programının işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi incelemek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırma, Ankara İl'inde Kemal Yurtbilir İşitme Engelliler Okulunun dördüncü, beşinci ve altıncı sınıfa devam eden 20 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırma verilerini toplamak için Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan sosyal beceri eğitimi programının, işitme engelli çocukların sosyal becerilerinin gelişmesinde önemli bir faktör olduğu görülmüştür.

Avşar (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, beden eğitimi ve spor

öğretmenlerinin sosyal beceri düzeyleri; cinsiyet, medeni durum, mesleki deneyim ve yaş grubu değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırma, Bursa ilinde görev yapan 311 öğretmen üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada verilerin toplanabilmesi için Sosyal Beceri Envanteri kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, öğretmenlerin sosyal beceri envanteri toplamından ve alt boyutlarından aldıkları puanların; cinsiyet, medeni durum, mesleki deneyim ve yaş grubuna göre anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür.

Çilingir (2006), tarafından fen lisesi ve genel lise öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini fen lisesi ve genel liseden toplam 400 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, Riggio (1986) tarafından geliştirilen ve Yüksel (1998) tarafından Türkçeye uyarlanan “ Sosyal Beceri Envanteri” ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Fen lisesi öğrencileri ile genel lise öğrencilerinin problem çözme becerileri arasında farklılaşma gözlenmemiştir. Fen lisesi ile genel lise öğrencilerinin sosyal beceri ölçeği toplam puanı duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık ve sosyal kontrol alt boyutları arasında farklılaşma gözlemlenmemiştir. Lise öğrencilerinin cinsiyet, kardeş sayısı, ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumu ve ailenin sosyo-ekonomik durumları açısından problem çözmelerinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Lise öğrencilerinin cinsiyet farklılığı açısından sosyal becerilerinde anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Sosyal Beceri ölçeğinin duyuşsal kontrol boyutunda ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre sözel olmayan mesajları, duyguları düzenleme ve kontrol etme becerisi açısından daha yetkin oldukları gözlemlenmiştir. Lise öğrencilerinin kardeş sayıları açısından ve ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumu açısından sosyal becerilerinde anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumu açısından sosyal becerilerinde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Sosyal beceri ölçeği duyuşsal kontrol ve sosyal duyarlılık alt boyutlarında öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarına göre aralarında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Kalafat (2006), tarafından üniversite öğrencilerinin beden memnuniyeti ve sosyal becerilerinin sınıf düzeyine, cinsiyete ve üniversiteye giriş puan türüne göre bir

farklılık gösterip göstermediği, böyle bir farklılık varsa bu farklılığı oluşturan sebeplerin neler olduğu ortaya konulmaya çalışıldığı bir araştırma yapılmıştır . Araştırma, tarama (survey) modeli ile yapılmıştır. Toplam 1054 üniversite öğrencisine Yüksel (2004) tarafından Türkçeye uyarlanan “Sosyal Beceri Anketi” ve Gökdoğan (1988) tarafından Türkçeye uyarlanan ve araştırmacı tarafından üniversite öğrencileri için geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “Beden Bölgelerinden ve Özelliklerinden Memnuniyet Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, beden memnuniyetinin erkeklerde kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Kızların da genel sosyal beceri düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Tüm sonuçlarda sadece duyuşsal kontrol alt ölçeğinde yer alan özellikleri bakımından erkekler, kızlara göre daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin beden memnuniyet düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür.

Yıldırım (2006), yaptığı çalışmada, utangaçlık düzeyi yüksek olan lise 2. sınıf öğrencilerine verilen grupla sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin utangaçlık düzeylerini azaltıp azaltmayacağını incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, Lise 10. sınıf öğrencilerinden utangaçlık düzeyi yüksek olan 24 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, utangaçlık düzeyi, Cheek (1990) tarafından geliştirilen Güngör (2001) tarafından Türkçe’ye uyarlanıp geliştirilen 13 maddelik “Shyness Scale”in “Utangaçlık Ölçeği” ile belirlenmiştir. Yapılan araştırmada deney grubuna, araştırmacı tarafından geliştirilen sosyal beceri eğitimi programı uygulanırken; kontrol grubuna ise hiçbir etkinlik yapılmamıştır. Deney ve kontrol grubunun utangaçlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için Mann-Whitney U-testi, grupları kendi içlerinde karşılaştırmak için ise Wilcoxon işaretli-sıralar testi kullanılmıştır. Yapılan ilk test son test analizler sonucunda, sosyal beceri eğitiminin deney grubuna katılan öğrencilerin utangaçlık düzeylerinde anlamlı bir azalma sağladığı bulunmuştur. Çıkan sonuçlar; deney grubundaki öğrencilerin utangaçlık düzeylerinde gözlenen azalmanın, öğrencilere uygulanan sosyal beceri eğitimi programından kaynaklandığını göstermiştir.

Özçep (2007) tarafından yapılan çalışmada beden eğitimi ve sınıf öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerini branş, cinsiyet ve deneyim değişkenlerine

göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 31 bayan ve 55 erkek toplam 86 beden eğitimi ve 31 bayan 55 erkek toplam 86 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın verileri, Riggio (1986) tarafından geliştirilen ve Yüksel (1998) tarafından Türkçeye uyarlanan “ Sosyal Beceri Envanteri” ile toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve ilişkisiz örneklemeler için ise iki faktörlü ANOVA teknikleri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre beden eğitimi ve sınıf öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerinin duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal anlatımcılık ve toplam sosyal beceri puanında istatistiksel anlamda beden eğitimi öğretmenleri lehine anlamlı fark gösterirken, sosyal beceri puanlarının cinsiyet ve cinsiyet x branş değişkenlerine göre anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Ayrıca beden eğitimi öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerinin meslek deneyimi ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Sınıf öğretmenlerinin mesleki deneyimlerine göre duyuşsal anlatımcılık alt boyutunda anlamlı fark bulunurken, diğer alt boyutlarda ise anlamlı fark bulunamamıştır..

Gülay (2008) yaptığı çalışmada ortaöğretim 9. sınıf Beden Eğitimi dersinde, işbirlikli oyunların öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine ve Beden Eğitimi dersine yönelik tutumlarına etkisi araştırılmıştır. Deney-kontrol gruplu ön test-son test modelinde nitel ve nicel olarak gerçekleşen bu araştırmaya 2007 - 2008 öğretim yılında Bolu İli Merkez İlçede bulunan bir ortaöğretim okulunun 9. sınıf öğrencilerinden birbirine benzerlik gösteren 2 sınıf katılmıştır. Rastgele sınıflardan birisi deney diğeri ise kontrol grubu olmuştur. Deney grubunda 28 öğrenci bulunmaktadır. Bunlardan 22’si kız, 6’sı ise erkek öğrencidir. Kontrol grubunda ise 26 öğrenci bulunmaktadır. Bunlardan 23’ü kız, 3’ü ise erkek öğrencidir. Veri toplama araçları olarak Nicel veriler için, Riggio (1986) tarafından geliştirilen ve Yüksel (1998) tarafından Türkçe’ye çevrilip uyarlanan Sosyal Beceri Envanteri ile Demirhan ve Altay (2001) tarafından geliştirilen Beden Eğitimi ve Sporda Tutum Ölçeği (BESTÖ) kullanılmıştır. Nitel verileri toplamak amacı ile ise deney grubuna ait öğrenci ifadeleri alınmış, ders süreci içerisinde de deney ve kontrol grupları gözlemlenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre: 1. İşbirlikli oyunlarla beden eğitimi dersi işleyen deney grubunun sosyal becerilere ait alt boyutlar ve toplam sosyal beceri puanlarının öntest ve sontest sonuçları karşılaştırıldığında, duyuşsal anlatımcılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol alt

boyutlarında ve toplam puan arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunurken, duyuşsal duyarlılık duyuşsal kontrol sosyal anlatımcılık alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunamamıştır. 2. Mevcut programla beden eğitimi dersi işleyen kontrol grubunun sosyal becerilere ait alt boyutlar ve toplam sosyal beceri puanlarının öntest ve sontest sonuçları karşılaştırıldığında, duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal anlatımcılık, sosyal kontrol alt boyutlarında ve toplam puanda istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmazken, duyuşsal kontrol alt boyutunda gerilemeye yönelik ve sosyal duyarlılık alt boyutlarında ise gelişime yönelik olarak istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmuştur. İşbirlikli Oyunlarla ders işleyen deney grubu, mevcut programla ders işleyen kontrol grubuyla karşılaştırıldığında, sosyal becerilerin duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol alt boyutları ve toplam sosyal beceri puanları karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunamamıştır. Gözlemci notlarından elde edilen temalarla deney ve kontrol grubu karşılaştırıldığında deney grubunun sosyal becerilere daha yakın davranışlar gösterdiklerini ve beden eğitimi dersine karşı daha olumlu tutum geliştirdiklerini söylemek mümkün olabilir.

Balyan (2009) tarafından ilköğretim 2. kademe ve ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin beden eğitimi derslerine yönelik tutumları, sosyal beceri ve özyeterlik düzeylerinin belirlenmesi ve birbirleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmaya İzmir il merkezinde bulunan 9 devlet, 6 özel okulda okuyan 636 kız, 701 erkek olmak üzere toplam 1337 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Öğrencilerin, beden eğitimi derslerine yönelik tutumlarını belirlemek için Zekai Pehlivan tarafından 1998 yılında geliştirilen “Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutum” ölçeği kullanılmıştır. Sosyal beceri düzeylerini belirlemek için J. L. Matson ve arkadaşları tarafından (1979) geliştirilen ve Kocayürek (2000) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Özyeterlik düzeyini belirlemek için Ralf Schwarzer ve arkadaşları tarafından (1979) geliştirilmiş ve Teközel (2002) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Genel Özyeterlik Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; öğrencilerin beden eğitimi derslerine yönelik tutum seviyeleri düşük düzeyde, özyeterlik ve olumlu sosyal beceri seviyeleri ise yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Beden eğitimi derslerine yönelik tutum ile

cinsiyet, okul türü, okullarda bulunan spor tesisleri, gelir düzeyini algılama arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Sosyal beceri düzeylerinde kız öğrencilerin olumlu sosyal becerileri erkek öğrencilerden daha yüksek olarak belirlenmiştir. Sportif etkinliklere katılan öğrencilerin olumlu sosyal becerileri daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Olumsuz sosyal beceri düzeyleri ise özel okullarda okuyan öğrencilerde daha yüksek olarak belirlenmiştir. Gelir düzeylerini kötü olarak algılayan grubun olumsuz sosyal beceri düzeyleri gelir düzeyini iyi ve orta olarak algılayan gruplardan daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Sportif etkinliklere katılan grubun özyeterlik düzeyleri, katılmayanlara göre daha yüksek olarak belirlenmiştir. Gelir düzeyini iyi olarak algılayan grubun özyeterlik düzeyi gelir düzeylerini orta ve kötü olarak algılayan gruplardan daha yüksek saptanmıştır. Öğrencilerin beden eğitimi derslerine yönelik tutum puan ortalamaları, özyeterlik, olumlu ve olumsuz sosyal beceri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Beden eğitimi derslerine yönelik tutum düzeyi yükseldikçe; özyeterlik, olumlu ve olumsuz sosyal beceri düzeyleri de artmaktadır.

Gezer (2010) tarafından Ankara ilinde bulunan birinci lig düzeyindeki takım ve bireysel spor dallarında yer alan sporcuların sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi, karşılaştırılması ve sosyal becerilerinin yaş, eğitim düzeyi, spor türü, 14 yaşına kadar yaşadığı il ve vücut temaslı ve vücut temassız spor branş değişkenlerine göre incelenmesi amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Tarama modelinde gerçekleşen bu araştırmaya, 2009 yılında Ankara ilinde bulunan 1. Lig düzeyindeki 30 futbolcu, 43 voleybolcu, 42 güreşçi ve 38 atlet olmak üzere toplam 153 sporcu katılmıştır. Veriler, Riggio (1986) tarafından geliştirilen ve Yüksel (1998) tarafından Türkçeye uyarlanan “Sosyal Beceri Envanteri” ile toplanmıştır. Farklı spor branşlarındaki sporcuların çeşitli değişkenler açısından sosyal beceri düzeylerini inceleyen bu araştırmada, değişkenlerden “yerleşim yerine göre” sporcuların sosyal beceri düzeylerinde herhangi bir fark yoktur. Öğrenim durumu değişkenine göre sosyal becerilerin alt boyutu olan “Duyuşsal Duyarlılık” boyutunda üniversite mezunu sporcular daha yüksek sosyal beceriye sahiptir. Yaş değişkenine göre sosyal becerilerinin alt boyutu “Duyuşsal Anlatımcılık” boyutunda anlamlı bir ilişki vardır. 19-22 yaş grubu sosyal beceri düzeyi bakımından, diğer yaş gruplarından daha yüksektir. Bireysel veya takım sporcusu olama

durumuna göre takım sporcuları bireysel sporculardan daha sosyal becerilidir. Vücut temaslı (futbol, güreş) ve vücut temassız (voleybol, atletizm) spor branşlarındaki sporcular arasında sosyal beceri düzeylerinde istatistiksel açıdan herhangi bir fark çıkmamıştır. Branşlara göre toplam sosyal beceri düzeyleri açısından, futbol ve voleybol branşları, güreş ve atletizm branşlarından daha sosyal becerilidir sonucu çıkmıştır.

BÖLÜM III

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu Araştırma durum tespitine dayalı tarama modelinde bir çalışmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

3.2.1. Evren

Bu araştırmanın evrenini 2010 -2011 eğitim öğretim yılında Düzce İli Milli Eğitim Müdürlüğünden edinilen verilere göre orta öğretim kurumlarında öğrenim gören takım sporu yapan 315 kız, 850 erkek öğrenci, bireysel spor yapan 67 kız, 172 erkek öğrenci ve toplam orta öğretime devam edip lisanslı spor yapmayan 15773 öğrenci oluşturmaktadır.

3.2.2. Örneklem

Araştırmanın örnekleminde grupların sayısal denkliliğini sağlamak amacıyla Düzce ilinde bireysel spor yapan 67 kız ve 172 erkek öğrenci sayısına diğer grupların sayıları yaklaştırılmaya çalışılmış, bu doğrultuda araştırmanın evrenindeki tüm takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilere ayrıca spor yapmayan random yoluyla seçilen 50 erkek ve 50 kız öğrenciye ulaşılmıştır. Öğrencilerden gelen veriler üzerinde de Araştırmanın sınırlılıkları arasında yer alan lisanslı spor yapanlardan en az iki yıllık ve

üzeri lisans geçmişi olanlar ayrılmıştır böylece, Sosyal beceri ölçeğinin araştırmacıya veri dönüş sayısı ise takım sporu yapan 50 kız, 49 erkek toplam 99 öğrenci, bireysel spor yapan 50 kız, 44 erkek toplam 94 öğrenci ve spor yapmayan 48 kız, 47 erkek toplam 95 öğrenciden oluşmuştur. Bu sayı araştırmanın evrenini oluşturmuştur.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve Riggio tarafından geliştirilen sosyal beceri envanteri kullanılmıştır.

3.3.1. Sosyal beceri envanteri

1986 yılında Riggio tarafından geliştirilmiş ve 1989 yılında yeniden revize edilerek bugünkü şeklini almış bir ölçme aracıdır. SBE temel sosyal becerileri ölçmek amacıyla küçük çapta hazırlanmış kendini tanımlama türünden bir araçtır. Başlangıçta kişilik ve sosyal psikoloji araştırmaları için geliştirilmiştir. SBE sosyal becerileri altı ayrı alt boyutta ölçmektedir. Bunlar; 1. Duyuşsal anlatımcılık, 2. Duyuşsal duyarlılık, 3. Duyuşsal kontrol, 4. Sosyal anlatımcılık, 5. Sosyal duyarlılık 6. Sosyal kontrol'dür. Ayrıca sosyal becerilerin tümünü kapsayan global sosyal beceri seviyesini toplam olarak hesaplamaktadır. Ölçekte toplam olarak 90 madde bulunmaktadır (Gülay, 2008: 90-92).

Tablo 1: Sosyal Beceri Envanterinin Alt Ölçekleri ve Madde Numaraları.

Alt boyutlar	Madde numaraları
1. Duyuşsal Anlatımcılık	1, 7, 13, 19, 25, 31, 37, 43, 49, 55, 61, 67, 73, 79, 85
2. Duyuşsal Duyarlılık	2, 8, 14, 20, 26, 32, 38, 44, 50, 56, 62, 68, 74, 80, 86
3. Duyuşsal Kontrol	3, 9, 15, 21, 27, 33, 39, 45, 51, 57, 63, 69, 75, 81, 87
4. Sosyal Anlatımcılık	4, 10, 16, 22, 28, 34, 40, 46, 52, 58, 64, 70, 76, 82, 88
5. Sosyal Duyarlılık	5, 11, 17, 23, 29, 35, 41, 47, 53, 59, 65, 71, 77, 83, 89
6. Sosyal Kontrol	6, 12, 18, 24, 30, 36, 42, 48, 54, 60, 66, 72, 78, 84, 90

Yukarıdaki ölçeklerin her biri 15 maddeden oluşmaktadır. Envanterdeki maddelere beşli Likert tipi cevaplama anahtarı hazırlanmıştır. Anahtarda en düşük puan

1, en yüksek puan ise 5'tir. Bir kişi envanterin bütününden toplam puan olarak en düşük 90, en yüksek ise 450 puan alabilir. Alt ölçeklerden ise en az 15, en çok ise 75 puan alabilmektedir. SBE'de bulunan 90 maddenin 32 tanesi ters puanlanmaktadır. Tersinden puanlanan madde sayısı alt ölçeklere göre sırasıyla şu şekildedir: Duyuşsal anlatımcılıkta 8, duyuşsal duyarlılıkta 1, duyuşsal kontrolde 7, sosyal anlatımcılıkta 3 ve sosyal duyarlılıkta 3, sosyal kontrolde 10'dur (Yüksel, 2004). Envanterdeki 58 maddelik puanlama şekli 5 4 3 2 1 şeklinde yapılmalıdır. Bunların dışında 32 madde ise 1 2 3 4 5 olarak puanlandırılmalıdır.

Tablo 2: Sosyal Beceri Envanterinde tersten puanlanacak maddeler.

Tersten puanlanacak maddeler
1, 3, 5, 9, 10, 15, 17, 18, 21, 24, 25, 30, 36, 37, 39, 41, 43, 48, 49, 54, 56, 60, 64, 66, 67, 69, 72, 73, 76, 81, 84, 85

Sosyal Beceri Envanterinin yurt dışında yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Riggio (1986, 1989) tarafından gerçekleştirilmiştir. SBE'nin güvenirliği testin tekrarı ve iç tutarlılık yöntemleriyle ayrı ayrı hesaplamıştır. Ölçeğin bütününden elde edilen puanlara ilişkin güvenirlik katsayısı $r = .94$ olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerden elde edilen puanlar ise $r = .81$ ile $r = .96$ arasında değişmektedir. Sosyal Beceri Envanterinin alt ölçeklerinin güvenirliği ise şu şekilde bulunmuştur: Duyuşsal Anlatımcılık .81, Duyuşsal Duyarlık .87, Duyuşsal Kontrol .80, Sosyal Anlatımcılık .89, Sosyal Duyarlık .88, Sosyal Kontrol .89'dur. Bu envanterin uygulanacağı kişiler, 14 yaş üstü ve okuma yazma bilen bireylerdir. Bu bireyler, 5'li Likert tipi bir cevaplama anahtarı kullanarak, 30-45 dakika uygulama süresince cevap kâğıdı üzerine işaretleme yapmaktadırlar. Ölçeğin Alpha iç tutarlılık kat sayısı .812 olarak bulunmuştur.

Sosyal beceri envanteri'nin puanlanması hızlı ve kolaydır. Genellikle puanlar ne kadar yüksek çıkarsa sosyal becerinin düzeyi de o kadar yüksek olur (Gezer, 2010: 41-42).

Sosyal Beceri Envanterinin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Yüksel (1998) tarafından gerçekleştirilmiştir. SBE Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanından üç kişi

tarafından ayrı ayrı olarak Türkçeye çevrilmiş, sonra bu çeviriler araştırmacı tarafından karşılaştırılmış ve uyumsuzluklar gerek tartışma yoluyla gerekse İngilizce bilen başka uzman kişilere danışılarak giderilmiştir. Yapılan çevirilerde büyük bir farklılığın olmadığı; alandan ve İngilizce'yi kullanma deneyimi olan kişiler tarafından Türkçe çevirisinin orijinal İngilizce metinle eş değerde olduğu kabul edilmiştir. Sosyal beceri envanteri yetişkinlere yönelik bir ölçek olup ölçeğin uygulanabilir alt sınırı olarak Ortaöğretim birinci sınıf (15 yaş) olarak belirlenmiştir.

Sosyal Beceri Envanterinin Türkiye için güvenilirliği test-tekrar ve iç tutarlık yöntemleriyle ayrı ayrı hesaplanmıştır. Testin tekrarı yöntemiyle bulunan toplam puana ilişkin güvenilirlik katsayısı tüm ölçek için $r = .92$ olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerden elde edilen güvenilirlik katsayıları ise $r = .80$ ile $r = .89$ arasında değişmektedir (Yüksel, 2004: 31-32).

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Elde edilen veriler tek yönlü varyans analizi ve çift yönlü varyans analizi istatistik işlemleri kullanılarak çözümlenmeye çalışılmış ve bu analizlerin yapımında SPSS 17 istatistik paket programı kullanılmıştır. İstatistik işlemlerde anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırma grubu ile ilgili demografik bilgiler ve sosyal beceri ölçeğine öğrencilerin verdiği cevapların analizleri yer almaktadır.

Tablo 3. Araştırma Gruplarının Demografik Bilgileri

Cinsiyet	Grup Özelliği	N
Kız	Takım	50
	Bireysel	50
	Spor Yapmayan	48
	Toplam	148
Erkek	Takım	49
	Bireysel	44
	Spor Yapmayan	47
	Toplam	140
Toplam	Takım	99
	Bireysel	94
	Spor Yapmayan	95
	Toplam	288

Tablo 4. Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin lisans yılı süreleri

Grup Özelliği	Lisans Süresi	N
Takım Spor	2 yıldır spor yapan	35
	3 yıldır spor yapan	14
	4 yıldır spor yapan	11
	5 yıldır spor yapan	14
	6 yıldır spor yapan	25
	Toplam	99
Bireysel Spor	2 yıldır spor yapan	55
	3 yıldır spor yapan	15
	4 yıldır spor yapan	9
	5 yıldır spor yapan	7
	6 yıldır spor yapan	8
	Toplam	94
Toplam	2 yıldır spor yapan	90
	3 yıldır spor yapan	29
	4 yıldır spor yapan	20
	5 yıldır spor yapan	21
	6 yıldır spor yapan	33
	Toplam	193

1. Alt Problem: Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?

Öğrencilerin takım sporu, bireysel spor ve spor yapmama durumunun sosyal beceri ölçeğinin alt boyutlarında ve toplam sosyal beceri düzeyinde fark yaratıp yaratmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu aşağıda sunulmuştur.

Tablo 5. Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinin duyuşsal anlatımcılık boyutuna göre sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplararası	1216.643	2	608.322	13.688	.000
Gruplar içi	12666.326	285	44.443		
Toplam	13882.969	287			

Tablo 5’de de görüldüğü gibi yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına

göre lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin, sosyal beceri düzeyleri duyuşsal anlatımcılık boyutunda anlamlı fark görülmektedir $F(2-285) = 13.688, p < 0.05$]. Spor durumları arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre takım sporu yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 47.6$ bireysel spor yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 46.5$ iken, spor yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 42.8$ olduğu ve sosyal beceri ölçeğinin duyuşsal anlatımcılık boyutunda lisanslı takım sporu ve bireysel sporu yapanlar lehine fark olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri duyuşsal duyarlılık boyutuna göre sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplararası	7568,308	2	3784,154	59,951	.000
Gruplar içi	17989,470	285	63,121		
Toplam	25557,778	287			

Analiz sonuçlarına göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin, sosyal beceri düzeyleri duyuşsal duyarlılık boyutu bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [$F(2-285) = 59.951, p < 0.05$]. Başka bir deyişle, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri duyuşsal duyarlılık boyutu, lisanslı olarak yapılan spor durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

Spor durumları arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre takım sporu yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 52,5$ ve bireysel spor yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 52,2$ iken, spor yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 41,5$ olduğu ve sosyal beceri ölçeğinin duyuşsal duyarlılık boyutunda lisanslı takım sporu ve bireysel spor yapanlar lehine fark olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinin duyuşsal kontrol boyutuna göre sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplararası	87,737	2	43,868	1,160	,315
Gruplar içi	10782,343	285	37,833		
Toplam	10870,080	287			

Analiz sonuçları lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin, sosyal beceri ölçeği duyuşsal kontrol boyutu bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir [F (2-285)=1,160 p>0.05]. Başka bir deyişle, öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu, lisanslı olarak yapılan spor durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir.

Scheffe testinin sonuçlarına göre lisanslı olarak takım sporu yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=43.7$ iken, bireysel spor yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=44.9$ ve spor yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=43.7$ olarak çıkmıştır.

Tablo 8. Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinin sosyal anlatımcılık boyutuna göre sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplararası	22623,358	2	11311,679	163,608	,000
Gruplar içi	19704,586	285	69,139		
Toplam	42327,944	287			

Analiz sonuçlarına göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrenciler arasında, sosyal beceri düzeyleri sosyal anlatımcılık boyutu bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [F (2-285)=163,608, p<0.05]. Başka bir deyişle, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri sosyal anlatımcılık boyutu, lisanslı olarak yapılan spor branşına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Spor durumları arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre takım sporu yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=54.65$ bireysel spor yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=51.6$ iken, spor yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=34.5$ olduğu ve sosyal beceri ölçeğinin

sosyal anlatımcılık boyutunda lisanslı takım sporu ve bireysel spor yapanlar lehine fark olduğu görülmektedir. Ayrıca takım ve bireysel spor yapanları karşılaştırdığımızda takım sporu yapan öğrenciler lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinin sosyal duyarlılık boyutuna göre sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplararası	631,519	2	315,759	7,139	.001
Gruplar içi	12606.468	285	44.233		
Toplam	13237,986	287			

Analiz sonuçları lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin, sosyal beceri düzeyleri sosyal duyarlılık boyutu bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [F (2-285)=7,139, $p<0.05$]. Başka bir deyişle, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri sosyal duyarlılık boyutu, lisanslı olarak yapılan spor durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Spor durumları arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre; spor yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=51.4$ bireysel spor yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=50.8$ iken, takım sporu yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=48$ olduğu ve sosyal beceri ölçeğinin sosyal duyarlılık boyutunda spor yapmayan ve bireysel spor yapanlar lehine fark olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinin sosyal kontrol boyutuna göre sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplararası	17273,085	2	8636,543	131,487	,000
Gruplar içi	18719,828	285	65,684		
Toplam	35992,913	287			

Analiz sonuçları lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin, sosyal beceri düzeyleri sosyal kontrol boyutu bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [F (2-285)=131,487 $p<0.05$]. Başka bir deyişle, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri sosyal kontrol boyutu, lisanslı olarak

yapılan spor durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Spor durumları arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre takım sporu yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=55.8$, bireysel spor yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=53.3$ iken, spor yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=38.3$ olduğu ve sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutunda takım sporu ve bireysel spor yapan öğrenciler lehine fark olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinin toplam sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplararası	151418,724	2	75709,362	130,628	,000
Gruplar içi	165179,744	285	579,578		
Toplam	316598,469	287			

Analiz sonuçları lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin, toplam sosyal beceri düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir F (2-285)=130,628 p<0.05]. Başka bir deyişle, öğrencilerin toplam sosyal beceri düzeyleri, lisanslı olarak yapılan spor durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Spor durumları arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre takım sporu yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=302.3$ bireysel spor yapan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=299.3$ iken, spor yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=252.1$ olduğu ve sosyal beceri ölçeğinin toplam değerlerine göre takım sporu ve bireysel spor yapan öğrenciler lehine fark olduğu görülmektedir.

2. Alt problem: Orta öğretim öğrencilerinin;

a. Cinsiyetlerine göre,

b. Lisanslı yapılan spor branşına göre,

c. Cinsiyet ve lisanslı spor branşı birlikteyken sosyal beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre lisanslı takım sporu ve bireysel spor ile spor yapmama durumuna göre sosyal beceri ölçeğinin alt boyutlarında ve toplamında fark

oluşup oluşmadığını anlamak için yapılan çift yönlü varyans analizi sonu aşağıda yer almıştır.

Tablo 12. Cinsiyetlerine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	504,536	1	504,536	11,724	,001
Spor durumu	1210,033	2	605,016	14,059	,000
Cinsiyet x Spor durumu	29,474	2	14,737	,342	,710
Hata	12135,664	282	43,034		
Toplam	13882,969	287			

Tablo 12’de görüldüğü gibi Cinsiyetin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(1-282)=11,7$ $p<0,05$]. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre ayrıldıkları spor durumu türüne göre aldıkları puanlar takım sporlarında kızların aritmetik ortalaması $\bar{x}=48,6$ erkeklerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=46,6$, bireysel sporlarda kızların aritmetik ortalaması $\bar{x}=47,7$, erkeklerin aritmetik ortalaması, $\bar{x}=45,1$ dir. Spor yapmayan kızların aritmetik ortalaması $\bar{x}=44,5$, erkeklerin aritmetik ortalamasının $\bar{x}=41,0$ dir. Bu sonuçlara göre kız öğrencilerin tüm gruplarda erkek öğrencilere göre sosyal beceri ölçeğinin duyuşsal anlatımcılık boyutunda daha yüksek bir beceriye sahip olduğu söylenebilir.

Ayrıca öğrencilerin yaptıkları lisanslı spor türüne göre de anlamlı fark bulunmuştur [$F(1-282)=14,059$ $p<0,05$]. Öğrencilerin lisanslı spor durumuna göre ortalama değerleri ise takım sporu yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=47,6$, bireysel spor yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=46,5$ ve spor yapmayanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=42,8$ olduğu görülmüştür. Görüldüğü gibi sonuçlar lisanslı takım sporu yapanlar ve bireysel spor yapan öğrenciler lehinedir.

Spor durumu ve cinsiyetin öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık boyutu üzerindeki ortak etkisinin ise anlamlı bir farklılığa yol açmadığı

görülmüştür [$F(2-282)= 0,342$ $p>0,05$].

Tablo 13. Cinsiyetlerine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık sonuçları.

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	1699,069	1	1699,069	29,460	,000
Spor durumu	7472,688	2	3736,344	64,784	,000
Cinsiyet x Spor durumu	37,346	2	18,673	,324	,724
Hata	16263,995	282	57,674		
Toplam	25557,778	287			

Cinsiyetin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(1-282)=29,46$ $p<0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu puanları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Cinsiyete göre yaptıkları spor durumu türüne göre aldıkları puanlar takım sporlarında kız $\bar{x}= 54.46$ erkek $\bar{x}=50.57$ iken, bireysel sporlarda kız $\bar{x}=54.8$ erkek $\bar{x}= 49.2$ puanı, spor yapmayanlar kız $\bar{x}=44.0$ erkek 38.9 olarak çıkmıştır.

Ayrıca öğrencilerin yaptıkları lisanslı spor türüne göre de anlamlı fark bulunmuştur [$F(1-282)=64,784$ $p<0,05$]. Öğrencilerin lisanslı durumuna göre ortalama değerleri ise takım sporu yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=52.5$, bireysel spor yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=52.2$ ve spor yapmayanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=41.5$ olduğu görülmüştür. Görüldüğü gibi sonuçlar lisanslı takım sporu yapanlar ve bireysel spor yapan öğrenciler lehinedir.

Spor durumu ve cinsiyetin öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(2-282)= 0,324$ $p>0,05$].

Tablo 14. Cinsiyetlerine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal kontrol boyutu sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	163,911	1	163,911	4,426	,036
Spor durumu	101,319	2	50,660	1,368	,256
Cinsiyet x Spor durumu	181,874	2	90,937	2,455	,088
Hata	10444,498	282	37,037		
Toplam	10870,080	287			

Cinsiyetin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal kontrol boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(1-282)=4,426$ $p<0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal kontrol boyutu puanları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Cinsiyete göre yaptıkları spor durumu türüne göre aldıkları puanlar takım sporlarında kız $\bar{x}=44.06$ erkek $\bar{x}=43.4$, bireysel sporlarda kız $\bar{x}=43.5$ erkek $\bar{x}=46.5$, spor yapmayan grupta ise kız $\bar{x}=42.6$ erkek $\bar{x}=44.9$ olarak çıkmıştır.

Ayrıca öğrencilerin yaptıkları lisanslı spor durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır [$F(1-282)=1,368$ $p>0,05$]. Öğrencilerin lisanslı spor durumuna göre ortalama değerleri ise takım sporu yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=43.7$ bireysel spor yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=44.9$ ve spor yapmayanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=43.7$ olduğu görülmüştür. Görüldüğü gibi sonuçlarda anlamlı fark çıkmamıştır.

Spor durumu ve cinsiyetin öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal kontrol boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(2-282)=2,455$ $p>0,05$].

Tablo 15. Cinsiyetlerine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	837,764	1	837,764	12,591	,000
Spor durumu	22582,084	2	11291,042	169,694	,000
Cinsiyet x Spor durumu	108,990	2	54,495	,819	,442
Hata	18763,653	282	66,538		
Toplam	42327,944	287			

Cinsiyetin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(1-282)=12,591$ $p<0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu puanları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Cinsiyete göre yaptıkları spor durumu türüne göre aldıkları puanlar; takım sporlarında kız $\bar{x}=55.8$ erkek $\bar{x}=53.5$, bireysel sporlarda kız $\bar{x}=52.9$ erkek $\bar{x}=50.1$, spor yapmayan grupta ise kız $\bar{x}=37.04$ erkek $\bar{x}=31.9$ olarak çıkmıştır.

Ayrıca öğrencilerin yaptıkları lisanslı spor durumuna göre de anlamlı fark bulunmuştur [$F(1-282)=169,694$ $p<0,05$]. Öğrencilerin lisanslı spor durumuna göre ortalama değerleri ise takım sporu yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=54.6$ bireysel spor yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=51.6$ ve spor yapmayanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=34.5$ olduğu görülmüştür. Görüldüğü gibi sonuçlar lisanslı takım sporu yapanlar ile bireysel spor yapan öğrenciler lehinedir. Lisanslı takım Spor ve bireysel spor yapan öğrenciler arasında da takım sporu yapan öğrenciler lehine fark çıkmıştır.

Spor durumu ve cinsiyetin öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(2-282)= 0,819$ $p>0,05$].

Tablo 16. Cinsiyetlerine göre lisanslı olarak takım sporu Ve bireysel spor yapan İle spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal duyarlılık boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	4,482	1	4,482	,101	,751
Spor durumu	622,230	2	311,115	7,031	,001
Cinsiyet x Spor durumu	122,853	2	61,427	1,388	,251
Hata	12478,081	282	44,249		
Toplam	13237,986	287			

Cinsiyetin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(1-282)=0,101$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu puanları cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Cinsiyete göre spor durumu türüne göre aldıkları puanlar takım sporlarında kız $\bar{x}=47.2$ erkek $\bar{x}=48.8$ bireysel sporlarda kız $\bar{x}=51.5$ erkek $\bar{x}=49.95$ ve spor yapmayan grupta kız $\bar{x}=51.06$ erkek $\bar{x}=51.7$ olarak çıkmıştır.

Ayrıca öğrencilerin yaptıkları spor durumu türüne göre de anlamlı fark bulunmuştur [$F(1-282)=7,031$ $p<0,05$]. Öğrencilerin lisanslı spor türüne göre ortalama değerleri ise takım sporu yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=48$ bireysel spor yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=50.8$ ve spor yapmayanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=51.4$ olduğu görülmüştür. Görüldüğü gibi sonuçlar lisanslı bireysel sporu yapanlar ve spor yapmayan öğrenciler lehinedir.

Spor durumu ve cinsiyetin öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(2-282) = 1,388$ $p>0,05$].

Tablo 17. Cinsiyetlerine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	1454,194	1	1454,194	23,927	,000
Spor durumu	17221,737	2	8610,869	141,682	,000
Cinsiyet x Spor durumu	134,079	2	67,039	1,103	,333
Hata	17138,842	282	60,776		
Toplam	35992,913	287			

Cinsiyetin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(1-282)=23,9$ $p<0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutu puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Cinsiyete göre spor durumu türünden aldıkları puanlar takım sporlarında kız $\bar{x}=57.5$ erkek $\bar{x}=54.1$ iken, bireysel sporlarda kız $\bar{x}=55.06$ erkek $\bar{x}=51.3$ ve spor yapmayan grupta ise kız ($\bar{x}=41.4$ erkek $\bar{x}=35.02$ olarak çıkmıştır.

Ayrıca öğrencilerin yaptıkları spor durumuna göre de anlamlı fark bulunmuştur [$F(1-282)=141,682$ $p<0,05$]. Öğrencilerin lisanslı spor türüne göre ortalama değerleri ise takım sporu yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=55,8$ bireysel spor yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=53,3$ ve spor yapmayanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=38,3$ olduğu görülmüştür. Görüldüğü gibi sonuçlar lisanslı takım sporu yapanlar ve bireysel spor yapan öğrenciler lehinedir.

Spor durumu ve cinsiyetin öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(2-282) = 1,103$ $p>0,05$].

Tablo 18. Cinsiyetlerine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği toplam sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	13418,876	1	13418,876	25,013	,000
Spor durumu	150556,648	2	75278,324	140,322	,000
Cinsiyet x Spor durumu	551,497	2	275,748	,514	,599
Hata	151284,608	282	536,470		
Toplam	316598,469	287			

Cinsiyetin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği toplam üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(1-282)=25,013$ $p<0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği toplam puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Cinsiyete göre spor durumu türüne göre aldıkları toplam puanlar takım sporlarında kız $\bar{x}=307.5$ erkek $\bar{x}=297$, bireysel sporlarda kız $\bar{x}=305.5$ erkek $\bar{x}=292.2$ ve spor yapmayan grupta ise kız $\bar{x}=260.6$ erkek $\bar{x}=243.4$ olarak çıkmıştır.

Ayrıca öğrencilerin yaptıkları lisanslı spor durumu türüne göre de anlamlı fark bulunmuştur [$F(1-282)=140,322$ $p<0,05$]. Öğrencilerin lisanslı spor durumu türüne göre ortalama değerleri ise takım sporu yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=302,3$ bireysel spor yapanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=299,3$ ve spor yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalaması $\bar{x}=252,1$ olduğu görülmüştür. Görüldüğü gibi sonuçlar lisanslı takım sporu yapanlar ve bireysel spor yapan öğrenciler lehinedir.

Spor durumu ve cinsiyetin öğrencilerin sosyal beceri ölçeği toplam üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(2-282) = 0,514$ $p>0,05$].

3. Alt problem: Orta öğretim öğrencilerinin;

- a. Lisans süresine göre,
- b. Lisanslı yapılan spor branşına göre,
- c. Lisans süresi ve lisanslı spor branşı birlikteken sosyal beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?

Öğrencilerin lisans süreleri ve yaptıkları lisanslı spor durumunun sosyal beceri ölçeğinin alt boyutlarında ve toplamında yarattığı etkinin görüldüğü çift yönlü varyans analizi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 19. Lisans süresine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Spor durumu	,002	1	,002	,000	,995
Lis. yıl	259,440	4	64,860	1,358	,250
Spor durumu x Lis. yıl	446,998	4	111,749	2,339	,057
Hata	8741,579	183	47,768		
Toplam	9397,254	192			

Tablo 19’da görüldüğü gibi lisans süresi lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık boyutu üzerinde anlamlı fark yaratmamıştır [$F(4-183)=1,358$ $p>0,05$]. Takım sporlarında 2 yıllık lisansa sahip olanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=49.7$ iken, 3 yıllık lisanslı sporcuların $\bar{x}=45.4$, 4 yıllık sporcuların $\bar{x}=47.1$ 5 yıllık sporcuların $\bar{x}=46.4$, 6 yıl ve üstü olanlar için ise $\bar{x}=46.5$ aritmetik ortalamaya sahipken, bireysel sporlarda ise 2 yıllık lisanslı sporcuların ortalaması $\bar{x}=45.9$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=47.06$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=47.1$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=52.3$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=43.5$ aritmetik ortalamaya sahiptirler.

Ayrıca öğrencilerin lisanslı yaptıkları spor durumuna göre sosyal beceri ölçeğinin duyuşsal anlatımcılık boyutunda anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür [$F(1-183)=1,358$ $p>0,05$].

Diğer yandan Spor durumu ve lisans yılının öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(4-183) = 2,339$ $p>0,05$].

Tablo 20. Lisans süresine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Spor durumu	,077	1	,077	,001	,974
lisanslı	27,892	4	6,973	,095	,984
Spor durumu * lisanslı	37,825	4	9,456	,129	,972
Hata	13435,374	183	73,417		
Toplam	13505,140	192			

Lisans süresinin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(4-183)=0,095$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu puanları Lisans yılı süresine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Lisans yılı süresine göre yaptıkları spor durumu türünden aldıkları aritmetik ortalama puanları; takım sporlarında 2 yıllık lisanslı öğrencilerin $\bar{x}=52.5$ 3 yıllık lisanslı öğrencilerin $\bar{x}=51.07$ 4 yıllık lisanslı öğrencilerin $\bar{x}=52.9$ 5 yıllık lisanslı öğrencilerin $\bar{x}=53.2$ 6 yıl ve üstü lisansa sahip öğrencilerin $\bar{x}=52.9$ olarak çıkarken toplamda ise $\bar{x}=52.5$ puan olarak çıkmıştır. Bireysel sporlarda ise aritmetik ortalamalar; 2 yıllık lisanslı öğrencilerin $\bar{x}=51.9$ 3 yıllık lisanslı öğrencilerin $\bar{x}=52.7$ 4 yıllık lisanslı öğrencilerin $\bar{x}=51.9$ 5 yıllık lisanssa sahip öğrencilerin $\bar{x}=52.3$ 6 yıl ve üstü öğrencilerin $\bar{x}=53.5$ olarak çıkarken, toplamda ise $\bar{x}=52.2$ puan ortalamaları çıkmıştır.

Spor durumu ve lisans yılının öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(4-183)= 0,129$ $p>0,05$].

Tablo 21. Lisans süresine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal kontrol boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Spor durumu	,056	1	,056	,002	,969
Lisyıl	134,826	4	33,707	,908	,461
Spor durumu x Lisyıl	340,958	4	85,240	2,295	,061
Hata	6795,746	183	37,135		
Toplam	7443,751	192			

Lisans süresinin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(4-183)=0,908$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal duyarlılık boyutu puanları Lisans yılı süresine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Lisans yılı süresine göre yaptıkları spor durumu türünden aldıkları aritmetik ortalama puanları; takım sporlarında 2 yıllık lisans $\bar{x}=44.3$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=44.9$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=44.0$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=46.0$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=40.9$ toplamda $\bar{x}=43.7$ puan ortalamaları, bireysel sporlarda ise 2 yıllık lisans $\bar{x}=45.2$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=44.6$ 4 yıllık lisans($\bar{x}=42.4$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=45.0$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=42.3$ toplamda $\bar{x}=44.3$ puan olarak çıkmıştır.

Spor durumu ve lisans yılının öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal kontrol boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(4-183) = 2,295$ $p>0,05$].

Tablo 22. Lisans süresine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Spor durumu	207,536	1	207,536	2,840	,094
Lisyıl	510,764	4	127,691	1,748	,141
Spor durumu x Lisyıl	318,581	4	79,645	1,090	,363
Hata	13371,669	183	73,069		
Toplam	14603,358	192			

Lisans süresinin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(4-183)=1,748$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu puanları Lisans yılı süresine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Lisans yılı süresine göre yaptıkları spor durumu türünden aldıkları aritmetik ortalama puanları; takım sporlarında 2 yıllık lisans $\bar{x}=57.5$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=49.4$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=55.9$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=52.3$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=54.4$ toplamda $\bar{x}=54.6$ puan ortalamaları, bireysel sporlarda ise 2 yıllık lisans $\bar{x}=51.9$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=51.1$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=52.3$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=51.0$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=50.5$ toplamda $\bar{x}=51.6$ puan ortalamaları çıkmıştır.

Spor durumu ve lisans yılının öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal anlatımcılık boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(4-183)= 1,090$ $p>0,05$].

Tablo 23. Lisans süresine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal duyarlılık boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Spor durumu	128,395	1	128,395	2,419	,122
Lisyıl	213,316	4	53,329	1,005	,406
Spor durumu x Lisyıl	240,539	4	60,135	1,133	,342
Hata	9712,773	183	53,075		
Toplam	10513,109	192			

Lisans süresinin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal duyarlılık boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(4-183)=1,005$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal duyarlılık boyutu puanları Lisans yılı süresine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Lisans yılı süresine göre yaptıkları spor durumu türünden aldıkları aritmetik ortalama puanları; takım sporlarında 2 yıllık lisans $\bar{x}=45.4$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=50.9$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=48.7$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=49.5$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=48.7$ toplamda $\bar{x}=48$ puan ortalamaları, bireysel sporlarda ise 2 yıllık lisans $\bar{x}=50.8$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=50.8$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=51.2$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=49.9$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=50.8$ toplamda ise $\bar{x}=50.8$ olarak çıkmıştır.

Spor durumu ve lisans yılının öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal duyarlılık boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(4-183)= 1,113$ $p>0,05$].

Tablo 24. Lisans süresine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutu sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Spor durumu	173,423	1	173,423	2,609	,108
Lisyıl	295,816	4	73,954	1,113	,352
Spor durumu x Lisyıl	751,759	4	187,940	2,828	,026
Hata	12161,906	183	66,459		
Toplam	13420,663	192			

Lisans süresinin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutu üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(4-183)=1,113$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutu puanları Lisans yılı süresine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Lisans yılı süresine göre yaptıkları spor durumu türünden aldıkları aritmetik ortalama puanları; takım sporlarında 2 yıllık lisans $\bar{x}=58.3$ yıllık lisans $\bar{x}=51.9$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=54.4$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=53.4$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=57$ toplamda $\bar{x}=55.8$ puan ortalamaları bulunmuştur. Bireysel sporlarda ise 2 yıllık lisans $\bar{x}=53.4$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=56.9$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=51.3$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=53.1$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=48.3$ toplamda da $\bar{x}=53.3$ ortalamaları çıkmıştır.

Spor durumu ve lisans yılının öğrencilerin sosyal beceri ölçeği sosyal kontrol boyutu üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açtığı görülmüştür [$F(4-183)=2,828$ $p<0,05$].

Tablo 25. Lisans süresine göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği toplam sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Spor durumu	263,780	1	263,780	,409	,523
Lisyıl	1233,888	4	308,472	,478	,752
Spor durumu x Lisyıl	1862,826	4	465,707	,722	,578
Hata	117983,054	183	644,716		
Toplam	121238,010	192			

Lisans süresinin lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği toplam üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(4-183)=0,478$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği toplam puanları Lisans yılı süresine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Lisans yılı süresine göre öğrencilerin yaptıkları spor durumu türünden aldıkları aritmetik ortalamaları; takım sporlarında 2 yıllık lisans $\bar{x}=307.2$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=293.6$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=303.2$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=301.07$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=300.4$ toplamda ise $\bar{x}=302.3$ puan olarak çıkmıştır. Bireysel sporlarda ise 2 yıllık lisans $\bar{x}=299.7$ 3 yıllık lisans $\bar{x}=302.9$ 4 yıllık lisans $\bar{x}=294.3$ 5 yıllık lisans $\bar{x}=301.6$ 6 yıl ve üstü $\bar{x}=293.3$ toplamda da $\bar{x}=299.3$ puan çıkmıştır.

Spor durumu ve lisans yılının öğrencilerin sosyal beceri ölçeği toplam üzerindeki ortak etkisinin anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür [$F(4-183)=0,722$ $p>0,05$].

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

1- Alt Problem: Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?

Araştırma sonuçlarına göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında sosyal beceri ölçeğinin alt boyutlarında duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol boyutunda takım ve bireysel sporlar lehine anlamlı fark çıkmıştır $p<0,05$.

Sosyal anlatımcılık boyutunda üç grup arasında da anlamlı fark vardır $p<0,05$. Sosyal anlatımcılık boyutunda en yüksek değer takım sporlarında orta değer bireysel sporlarda ve en düşük değer ise spor yapmayan grupta ortaya çıkmıştır.

Duyuşsal kontrol alt boyutunda ise tüm gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır $p>0,05$. Toplam sosyal beceri düzeyinde ise takım ve bireysel sporlar lehine spor yapmayan gruba göre anlamlı fark vardır $p<0,05$. Bu bulgu spor durumlarına göre tüm öğrencilerin duygusal ve sözel olmayan göstergeleri düzenleme ve kontrol etme becerisi açısından aralarında bir fark olmadığını göstermektedir. Bunun sebebi olarak da antrenör ve öğretmenlerin duyuşsal kontrol alt boyutundaki sosyal becerileri geliştirici çalışmalar yapmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin sosyal becerilerini etkileyen çeşitli faktörler olduğu da söylenebilir.

Sosyal Uyum ve Becerileri Etkileyen Faktörler

Okul öncesi dönemde çocuğun sosyal uyum ve becerilerinin gelişimi bazı

faktörlerden etkilenmektedir. Bunlardan en temel olanlar aşağıda verilmiştir.

1. Anne-Baba Çocuk Etkileşimi

Çocuk ilk sosyal davranışları, aile bireyleri ile etkileşimi sonucunda kazanır. Ailede anne babanın ve diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirler. Aile, çocuğa güven duygusu asılar, çocuğun sosyal kabul görebilmesi için gerekli ortamı hazırlar. Aile, okul öncesi dönemde çocuğun yaşamında etkili bir sosyalleştirme kurumu olarak dikkat çeker. Çocuk okul öncesinde kendisine sunulan sosyal deneyimlerin yanı sıra, model alacağı kişiler olarak da aile üyelerinden yararlanır. Aile, çocuğa sosyal açıdan kabul edilen davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder. Çocukta sosyal ilişkilerin gelişmesinde anne çocuk diyalogunun önemli bir rolü vardır. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini sağlar. Başkaları ile olumlu ilişkiler kurması için temel oluşturur (Türkel, 2010: 12).

2. Kardeş ilişkileri

Kardeşlerin ilişkisi ve etkileşimi çok yönlüdür ve ileriki sosyal ilişkiler için bir basamak teşkil eder. Kardeş ilişkileri duygusal anlamda çelişkili olarak tanımlanabilir. Zira kardeşler zaman zaman çatıştıkları gibi içten ve sıcak ilişkiler içinde de olabilirler. Yoğun pozitif ve negatif duygusal ilişkiler, kardeşliği çarpıcı hale getirir. Kardeşler büyüdükçe negatif ve pozitif etkileşimlerin yoğunluğu ve sıklığı azalır. Kardeşler özellikle ilk çocuklukta, çocukların yaşamında önemli ve tutarlı sosyalleşme araçlarıdır. Ailede tek olan genellikle ben merkezci, diğerlerine bağımlı ve değişken karakterli olabilmektedir. Tek çocukların sosyal duygusal gelişim düzeyleri, ailelerinde iki-üç çocuk olanlar ile dört ve daha fazla çocuk olanlara göre daha yüksektir. Ailelerinde iki-üç çocuk olanların sosyal duygusal uyumları, ailelerinde dört ve daha fazla çocuk olanlara göre daha yüksektir. Çocuk sayısı arttıkça sosyal duygusal uyum düzeyleri azalmaktadır (Türkel, 2010: 16).

3. Akranlar ve Arkadaşlık ilişkileri

Hartup (2000) yaptığı çalışmada; çocuğun sosyal yönden uyumu için arkadaş edinmesi arkadaş gruplarına girmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Arkadaşlık, çocuklara beceri, öğrenme ve gelişimi için ortam ve koşulları sağlar, duygusal ve bilişsel yönden destekler, sorumluluk almayı, kendi haklarını korumayı, başkalarının hak ve sorumluluklarına saygı duymayı öğrenmesine yardımcı olur. Böylelikle çocuk

toplumsal yaşamın yöntem ve kurallarını benimser. Akran grupları, çocukların güven duygularını geliştirir, çekingenliği azaltır, sosyal uyumunu kolaylaştırır. Arkadaşları olan çocuklar olmayanlara göre, sosyal olarak daha yeterlidir. Çocuklar, olgunluk ve yetenek düzeyleri, kendilerine benzer olan yaşıtlarıyla arkadaş olur. Arkadaşlarını destekleyici olarak algılayan çocukların daha popüler, daha sosyal oldukları ve daha az davranış problemine rastlandığı görülür (Akt: Türkel, 2010: 17).

4. Okul ve Öğretmenler

Çocuğun benlik kavramının gelişiminde aileden sonra, eğitim ortamı etkili olmaktadır. Okulda benlik kavramı, öğretmenin çocuğa ilişkin düşüncelerinin çocuk tarafından algılanışına bağlı olarak biçimlenmektedir. Eğitim, yeni kuşakların, toplum yaşamında yerlerini almak için hazırlanırken, gereken bilgi, beceri, anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği olarak tanımlanmaktadır. Eğitimin niteliği büyük ölçüde öğretmenlerin niteliği ile özdeşdir. Öğretmenlik mesleğinde hedef kitle çocuk yani insandır. Öğretmenlik mesleğinde yapılan etkinliklerin, verilen hizmetlerin insana yönelik olması, öğretmenin kişilik özellikleri yönünden de yeterli olmasını gerekli kılmaktadır. Öğretmenlerin olumlu sosyal davranışları teşvik etmesi ve çocukları bu davranışlara yönlendirmesi, çocuklarda sosyal etkileşimi artırarak uyumsuz sosyal davranışları azaltmaktadır. Öğretmenin sosyal davranışlarıyla model olması, çocukların bu davranışları göstermedeki isteklerini arttırmaktadır. Öğretmenler çocukların olumlu benlik kavramı geliştirebilmeleri için; olumlu beklentilerin, arkadaşılığın ve kabul görmenin etkin olduğu öğrenme ortamının yaratılmasında, çocuğa karşılaştığı öğrenme güçlüklerini asmada yardımcı olunarak öğrenmenin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu durum, çocukta sevilen, değer verilen ve öğrenebilen bir insan olduğu düşüncesini yani olumlu benlik kavramını güçlendirir. Olumlu benlik kavramı geliştiren çocuk, ilgi ve yetenekleri konusunda tutarlıdır. Yeteneklerini üst düzeyde gerçekleştirir, sorumluluk taşır (Türkel, 2010: 19-20).

5. Kitle İletişim Araçları

Elkin (1995)'e göre kitle iletişim araçları çocukla doğrudan bireysel bir etkileşim içinde olmakla birlikte, toplumsallaştırıcı etkileri kendine özgüdür. Kitle iletişim araçları günden güne düzenlenir, çocuğu cezalandırmaz, ödüllendirmez, sevmez. Ancak onun hislerine, eylemlerine cevap verir. Çocuk kitle iletişim araçlarında gördüğü, duyduğu

durumları kendi ilgi alanına geçirir ve onların bir bölümü doğrudan onun yaşam biçimini, varlığını etkiler (Akt: Türkel, 2010: 19-20).

Çocuğun yaşamına giren bu kurallar ve durumlar dolaylı ya da doğrudan, koşullarında etkisiyle toplumsallaşmaya önemli ölçüde katkı sağlar (Türkel, 2010: 21).

6. Sosyo-Ekonomik Düzey

Sosyo-ekonomik nedenlerin basında aileyi ele almak gerekmektedir. Aile, bireyin en yakın olduğu ve toplumsallaşma sürecinin içinde birey üzerinde en etkin olan toplumsal gruptur. Çocuk, ailenin bir üyesi olarak kişiliğini ve davranışlarını aile içinde aldığı eğitimle kazanmaktadır. Buna göre aile, çocuğun yönlendirilmesi ve biçimlendirilmesinde etkin rol oynamaktadır (Türkel, 2010: 22).

Collard (1980)'a göre alt sosyo-ekonomik düzeydeki aileleri genellikle daha çok çocukları olduğundan ve sosyal güvenceleri olmadığından, orta ve üst sosyo-ekonomik düzey ailelerine göre çocukları ile daha az vakit geçirmekte, çevreyi keşfetme ve oyun oynamaya daha az zaman ayırmakta, çocuklarının olgunlaşmaya bağlı başarılarını daha az ödüllendirmektedirler. Çocuğun erken dönemdeki bu tür yaşantıları, düşünme becerilerinin gelişimini ve kişilerarası çatışmaları çözümüleme yeteneğini etkilemektedir. Ayrıca erken dönemlerdeki yaşantı eksikliği, uygun olmayan ebeveyn davranışları, akademik başarıyı ve sosyal uyumu etkilemektedir (Akt: Türkel, 2010: 23).

7. Çocuğun Geliştirdiği Özellikler

Sonuvar (1999)'a göre sosyal uyumu etkileyen faktörlerden birisi de çocuğun geliştirdiği özelliklerdir. Sosyal uyumu olumlu yönde olan çocukların özellikleri; olumlu mizaç, kolay ilişki kurma becerisi, tepki vermede esneklik, olumlu benlik saygısı, dürtü kontrolünün ve sosyal ilişkilerin yeterli düzeyde olmasıdır. Zembat ve Unutkan (2001)'a göre çocuklar, bireysel yaşantıları sırasında hem dayanışma, işbirliği gibi olumlu sosyal davranışları hem de saldırganlık davranışını kazanırlar. Olumlu ilişkiler kurabilmek için çocukların saldırganlık eğilimlerini engellemeleri, uygun zamanlarda ve toplumun onaylayacağı biçimde kendilerini ifade etmeyi öğrenmeleri gerekir. Öğrenme ve modeli örnek almanın, olumlu sosyal davranışların gelişmesinde olduğu kadar, saldırganlık üzerinde de önemli bir etkisi vardır. Saldırganlık, kendini koruma ihtiyacından kaynaklanmayıp, çevreye ya da kişiye yönelik açık saldırı biçiminde ise, çocuğun sosyal

uyumunu bozarak, akranları ve çevresindekilerle sosyal ilişkiler kuramamasına neden olur (Akt: Türkel, 2010: 24).

Riggio (1986), geliştirmiş olduğu sosyal beceri envanterinin alt ölçekler toplam ortalama puanlarının alt sınırını 276,6 puan ve üst sınırını 305,8 puan olarak belirtmiştir. Bu değerlere göre, alt ve üst sınır aralığında kalan bireyler orta derecede sosyal beceriye sahip olurken alt sınırın altında kalan bireyler düşük derecede sosyal beceriye, üst sınırın yukarısında kalan bireyler ise yüksek sosyal beceriye sahiptir.

Yüksel (1998), Sosyal Beceri Envanterini Türk halkına göre uyarlamış ve sosyal beceri alt ve üst sınırları belirlemiştir. Bu çalışmaya göre, sosyal beceri envanterinin alt ölçekler toplam ortalama puanlarının alt sınırı 251.16 puan ve üst sınırı 310.34 puan olarak bulunmuştur (Gülay, 2008)

Bu bilgiler ışığında spor yapmayan grubun sosyal beceri ölçeği ortalamalarının toplamı 252,1 puandır ve öğrenciler Yüksel (1998) sınırlarına göre orta düzeyde sosyal beceriye sahipken Riggio (1986) verilerine göre düşük seviyede sonuç çıkmıştır. Bireysel spor yapan grubun sosyal beceri ortalamalarının toplamı 299,3 puandır ve orta düzeyde sosyal beceriye sahiptir. Takım sporu yapan grubun sosyal beceri ortalamalarının toplamı 302,3 puan ve orta düzeyde sosyal beceriye sahipken yüksek seviyede sosyal beceri düzeyine yakın sonuç çıkmıştır.

Tüm çıkan bu sonuçlar takım sporlarıyla uğraşan öğrencilerin daha sosyal olduklarını göstermektedir. Bunun sebebi öğrencilerin takım sporlarında birçok insanla birlikte olmaları sonucu yardımlaşmaları, paylaşım yapmaları, arkadaşlarıyla iletişimin fazla olması, daha çok insanı yanında görmesi, kazanmayı, kaybetmeyi, sevinci ve üzüntüyü birlikte paylaşmaları ve arkadaşlık duygularının takım sporlarında daha fazla beraber yaşamaları olarak gösterilebilir. Bireysel spor yapan öğrencilerde de hiç spor yapmayan öğrencilere oranla sosyal becerinin yüksek çıkması sporun kendine özgü faydaları olan kendini tanıması, bireysel özgüvenin yüksek olması, kendi zayıf ve güçlü yönlerini iyi bilmesi, mücadeleci yönünün gelişmiş olması, spor yapmaları sonucu psikolojik boşalım nedeniyle rahatlamaları ve dengeli bir kişiliğe kavuşmaları olarak

gösterilebilir. Spor yapmayan öğrencilerin sosyal becerilerinin düşük çıkmasının nedeni ise; paylaşmaktan yoksun tamamen bireysel bir yaşam sürmeleri, toplumsal deneyimlerden yoksun olması, benlik gelişiminin düşük olması, başarıma duygusunu tatmamış olmaları, bir grup içinde bulunmamaları sonucu paylaşım ve toplumsal uyumlarının gelişmemiş olması gibi nedenler gösterilebilir. Sonuç olarak sporun sosyal becerileri olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Kişisel Yönden Sporun Önemi

- a) Günlük işlerini ve yaşayışlarını en verimli şekilde yürütebilecek kuvvet, çeviklik, elastikiyet, çabukluk ve dayanıklılık sağlar.
- b) İyi bir moral ölçüleri içerisinde gelişmiş kemik, kas yapısı ve iyi duruş alışkanlığı kazandırır.
- c) Hastalıklara karşı dayanıklılık sağlar.
- d) Oyun, folklor, halk dansları, mahalli ve milli oyunlar, ritmik faaliyetlerle ilgili beceri ve yetenekler kazandırır.
- e) Bedensel etkinlikler aracılığıyla geçerli sağlıklı, yaşam davranış nitelikleri kazandırır.
- f) Kültürel zevk, duyarlılık sağlar.
- g) Serbest zamanları değerlendirme davranış ve becerileri kazandırır (Aracı, 1999: 6).

Toplumsal Yönden Sporun Önemi

- a) Liderlik, hoşgörü, arkadaşlık, iyiyi, doğruyu ve güzeli takdir etme gibi nitelikler kazandırır.
- b) Kendini kontrol etmeyi, başkalarına ve kurallara saygıyı öğretir.
- c) Olumlu ve sağlıklı yasama alışkanlıkları kazandırır.
- d) Ölçülü ve planlı bir şekilde çalışmayı ve dinlenmeyi öğretir.
- e) Yeni bir gün ve faaliyete istekli ve kuvvetli başlamayı sağlar.
- f) Toplumsal sorumluluğu geliştirir.
- g) Birlikte olma, birlikte iş yapma ve bireyin toplumda kendisini belirlemesine olanak sağlar (Aracı, 1999: 6).

Çocuk ve Gençler için Spor Eğitiminin Önemi

Spor kişisel yönden çocuk ve gençlere bedensel, ruhsal, toplumsal, zihinsel, duygusal, sağlık, ahlak, güven, disiplin, kültür, zevk gibi özellikler kazandırır. Dinamik ve sağlıklı bir toplum yaratılmasında sporun önemi büyüktür (Akt. Tosunoğlu, 2008: 16).

- a) Spor etkili ve çekici bir eğitim unsurudur.
- b) Bireyi topluma hazırlar.
- c) Bireyin mevcut yapısını geliştirici ve eğitici rol oynamasının yanında fikir ve ruh eğitiminde önemli rolü vardır.
- d) Genç nesillerin yaratıcı, yapıcı ve üretici olmasında sosyal kaynaşma ve kültürel kalkınmaya etkisi vardır.
- e) Kişiyi toplumun en önemli ve onurlu bir üyesi yapar.
- f) İyi alışkanlıklar edinmede önemli bir rolü vardır.
- g) Bedensel ve ruhsal bir eğitim aracıdır.
- h) İnsanın niteliklerini geliştirip üretim ve uygarlık yarısında daha başarılı hale gelmeyi sağlar.
- i) Kişilere hem statü kazandırır, hem de gelir düzeylerini arttırır.
- j) Yetenek esaslarına göre fırsat eşitliği sağlar.
- k) Başarıyı arttıran en önemli husustur.
- l) Toplumlarda eğitim ve kültür düzeyini arttırır.
- m) Bir rekabet, mücadele, işbirliği ve uyum sağlar.
- n) Sosyal hayatın ve sosyal çevrenin en önemli öğesidir.
- o) Sağlıklı olmanın en önemli koşulu spora erken yaşlarda başlamaktır.
- p) Spor yapanların hareket sistemleri daha sağlam ve esnek olmaktadır.
- q) Spor yapanların kendine güvenleri daha fazladır.
- r) Spor kötü alışkanlıklardan daha kolay kurtulmaya yardımcı olur.
- s) Spor bir tedavi yöntemidir (Aracı, 1999: 7–8).

Inderbitzen ve Foster (1988) yaptıkları araştırmada ergenlerin arkadaşlık ve yaşlıları ile olan ilişkilerinin sosyalleşme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Arkadaşlığın ergenlik çağında sosyalleşmede önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Hemcins arkadaşlıkların tipik özelliklerinin, akran etkileşiminin ve kabulünün ilişkisi

incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda da arkadaşlık başlatma, geliştirme ve diğer spesifik beceriler olabildiği kadar uygulamalı bir şekilde sosyal becerilere müdahaleyi belirleyen anahtar kriteri meydana getirdiği görülmüştür.

Gezer (2010), Riggio (1986) tarafından geliştirilen ve Yüksel (1998) tarafından Türkçeye uyarlanan Sosyal Beceri Envanterini kullanarak yaptığı çalışmada bireysel ve takım sporcusu olma durumuna göre, takım sporcuları bireysel sporculardan daha sosyal becerili çıkmıştır. Yapılan bu çalışmayla benzer düzeyde olup desteklemektedir.

Reynolds ve Ark. (1990) yaptıkları çalışmada düzenli fiziksel aktivitenin, yaşam kalitesini, diğer psikolojik değişkenleri olumlu yönde etkilediğini belirterek, egzersizin sosyal yetkinlik beklentisi, stres ve sosyal etkenler üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Ryan ve Dzewaltowski (2002), 6. ve 7. Sınıf öğrencilerin bedensel aktivite yoluyla kendilerine olan güvenlerinin arttığı, bedensel aktivitedeki engellerin üstesinden geldikleri, aktif olmak, kendilerine çevre bulmak ve oluşturmak için diğer arkadaşlarını davet ettiklerini, girişken olduklarını saptamışlardır.

Yapılan araştırmalar, lisanslı olarak takım sporu, bireysel spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin sosyal becerisini ölçen çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermekte ve çıkan sonuçları desteklemektedir.

2- Alt problem: Cinsiyetlerine göre, lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?

Araştırma sonuçlarında cinsiyete göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık ve sosyal kontrol alt boyutlarında $p < 0,05$ değerine göre anlamlı fark vardır. Sosyal duyarlılık boyutunda ise cinsiyete göre anlamlı fark çıkmamıştır $p > 0,05$.

Çıkan sonuçlarda duyuşsal anlatımcılık boyutunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek sosyal beceri puanları almış oldukları görülmektedir. Bu bulgu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre duygusal durum ve tutumları sözel olmayan bir şekilde ifade edebilme becerisi açısından daha yetkin olduklarını göstermektedir

Duyuşsal duyarlılık alt boyutunda alınan puanlara göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha yüksek sosyal beceri puanları almışlardır. Bu bulgu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre sözel olmayan mesajları ve özellikle duygu durumlarını alma ve çözümlemedeki genel becerisi açısından daha yetkin olduklarını göstermektedir.

Duyuşsal kontrol alt boyutunda kız öğrenciler takım sporlarında daha yüksek puan alırken bireysel spor ve spor yapmayan gruplarda erkek öğrenciler daha fazla sosyal beceri puanları almışlardır. Bu bulgu erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre duygusal ve sözel olmayan göstergeleri düzenleme ve kontrol etme becerisi açısından daha yetkin olduklarını göstermektedir.

Reed (1994), depresyon ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, sosyal beceri eğitiminin, erkekler için istenen amaçları gerçekleştirebildiği fakat kızlar için bu çalışmanın aynı ölçüde başarılı olmadığını bulmuştur. Bunun sebebinin ise kızların ve erkeklerin ergenlik dönemindeki sosyal ilişkilerindeki farklılaşmadan kaynaklanmış olabileceği açıklanmıştır. Bu dönemde erkek davranışlarının değişimi, sosyal yargı, kişilerarası beceriler ve kendilik değerleri kavramları içinde, akademik başarı ve sosyal statünün gelişmesine öncülük eder. Erkek davranışlarındaki bu değişimin çoğunluğu akran ve yetişkinlerin her ikisinden alınan geribildirimlerle şekillenmektedir. Bu yüzden erkekler sosyal statülerini kişisel ilişkilerini kullanarak geliştirmişlerdir. Bunun tersine kızlar, daha az yapılandırılmış ve daha tutarsız bir durum gösterdiğini belirtmektedir. Onların, ergenlik sırasındaki en büyük amaçları kişiler arası ilişkileri geliştirmek ve cinsel kimlikleri ve fiziksel görünümüleriyle barışık olmaktır. Sosyal program uygulanan kızların bu olgunlaşma

sırasında elbiseleri ile ilgili, kendine çeki düzen vermekle ilgili ve fiziksel durumuyla ilgili problemler yaşadıkları görülmüştür. Aynı zamanda kızlar istenilen amaca ulaşmak için alay edebilmekte ve çıkma davranışlarını, iletişim memnuniyetsizliğinin bir yolu olarak veya arzulanan amaçları elde etmek için kullanmaktadırlar. Reed, bu yüzden verilecek eğitimin kadın ve erkeklerin davranış kalıplarına uygun olarak farklı içeriğe sahip olması gerektiğini belirtmiştir.

Kalafat (2006), yaptığı araştırmada, üniversite öğrencilerinin beden memnuniyeti ve sosyal becerilerinin sınıf düzeyine, cinsiyete ve üniversiteye giriş puan türüne göre bir farklılık gösterip göstermediği, böyle bir farklılık varsa bu farklılığı oluşturan sebeplerin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, beden memnuniyetinin genel olarak erkeklerde kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Kızların ise genel sosyal beceri düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek düzeyde çıkmıştır. Sadece duyuşsal kontrol alt ölçeğinde yer alan özellikleri bakımından erkekler, kızlara göre daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına baktığımızda üniversite öğrencilerinin beden memnuniyet düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür.

Çilingir (2006), yaptığı çalışmada fen lisesi ve genel lise öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması amaçlamıştır. Araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir: Lise öğrencilerinin cinsiyet farklılığı açısından sosyal becerilerinde farklılaşma gözlemlenmiştir. Sosyal Beceri ölçeğinin duyuşsal kontrol boyutunda ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre sözel olmayan mesajları, duyguları düzenleme ve kontrol etme becerisi açısından daha yetkin oldukları gözlemlenmiştir.

Sosyal anlatımcılık alt boyutunda üç grup içinde de kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha fazla sosyal beceri puanları almışlardır. Bu bulgu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre sosyal etkileşimde başkaları ile ilgilenme sözel ifade ve konuşma becerisi açısından daha yetkin olduklarını göstermektedir.

Sosyal kontrol alt boyutunda kız öğrenciler erkek öğrencilere göre üç grupta da daha fazla puan almışlardır. Bu bulgu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre kendini

sosyal olarak ortaya koyma ve ifade etme becerisi açısından daha yetkin olduklarını göstermektedir.

Yapılan analiz sonuçlarında cinsiyete göre sosyal duyarlılık alt boyutunda anlamlı fark ortaya çıkmamıştır. Bu bulgu kız ve erkek öğrencilerin uygun sosyal davranış normları ile ilgili bilgiye sahip olmayı ve sözel iletişimi anlayabilme becerisi açısından eşit yetkinliğe sahip olduklarını göstermektedir.

Yapılan araştırma sonucunda cinsiyete göre lisanslı takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri toplam sonuçlarında anlamlı fark ortaya çıkmıştır $p<0,05$. Çıkan analiz sonuçlarına göre kız öğrenciler takım sporları, bireysel sporlar ve spor yapmayan gruplarda erkek öğrencilerden daha fazla sosyal beceri puanı almışlardır. Kız ve erkek öğrenciler spor yapmayan grupta aldıkları puanlarla düşük düzeyde sosyal beceride kalmışlardır. Her iki grupta takım ve bireysel sporlarda aldıkları puanlarla orta seviyede sosyal beceri düzeyinde kalmışlardır.

Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla sosyal beceriye sahip olmalarının nedenleri olarak Özellikle ergenlik döneminde kızlara olan bakış açımız, kızların tutum ve davranışlarına göstermiş olduğumuz özenin erkeklere gösterdiğimiz özenden çok daha fazla olması ve bunlarla ilgili hataları hemen düzeltme yoluna gitmemiz bunun nedenlerinden olabilir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha önce ergenlik dönemini geçirip erkeklere oranla aynı yaşta olmalarına rağmen daha olgun düşüncülerinden kaynaklanan nedenlerden olabilir. Bu yaş grubunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha hareketli aktiviteleri seçmeleri, daha girişken olmaları yaptıkları işlerde daha düzenli olmaları da bu sonucun çıkmasına etken olarak gösterilebilir.

Deniz (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin TA-baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin sosyal beceri duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol alt

ölçek puanlarının baskın ben durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, kız öğrencilerin duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal kontrol ve sosyal beceri toplam puanları erkek öğrencilerin puanlarından yüksek olduğu, erkek öğrencilerin duyuşsal kontrol puanlarının kız öğrencilerin puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin bağımsız karar verme ve mantıklı karar verme stratejisi ile sosyal beceri düzeyleri arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Altınbaş (2002), üniversite öğrencilerinin cinsiyet, ikamet durumu, sosyal etkinliklere katılma durumu ve sosyal beceri düzeylerine göre sosyal destek algı düzeylerinde farklılaşma olup olmadığını araştırmıştır. Bulgular incelendiğinde; kız öğrencilerin ailelerinden ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi, erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yüksek sosyal beceriye sahip olan öğrenciler, düşük ve orta derecede sosyal beceriye sahip olan öğrencilere göre daha fazla aileden ve arkadaşlardan sosyal destek algılamışlardır.

Deniz (2003), üniversite öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyini incelediği araştırmasında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre Sosyal beceri düzeyinin Duyuşsal Anlatımcılık, Duyuşsal Duyarlılık ve Sosyal kontrol boyutlarında daha yetkin olduğu, erkek öğrencilerin de Duyuşsal kontrol boyutunda kız öğrencilerden daha yetkin olduğu sonucunu gözlemlemiştir.

Riggio ve diğerleri (1989), yaptıkları araştırmalarında 171 lise öğrencisi (96 kadın-75 erkek) üzerinde sosyal beceriler ve empati arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çıkan sonuçlara göre cinsiyet farklılıkları açısından kadınlarda duyuşsal empati boyutunun daha yüksek olduğu saptanmıştır (Akt: Yıldırım, 2006).

Balyan (2009) yaptığı araştırma ilköğretim 2. kademe ve orta öğretim kurumlarındaki öğrencilerin beden eğitimi derslerine yönelik tutumları, sosyal beceri ve özyeterlik düzeylerinin belirlenmesi ve birbirleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda; öğrencilerin beden eğitimi derslerine yönelik tutum seviyeleri düşük düzeyde, özyeterlik ve olumlu sosyal beceri seviyeleri

ise yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Beden eğitimi derslerine yönelik tutum ile cinsiyet, okul türü, okullarda bulunan spor tesisleri, gelir düzeyini algılama arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Sosyal beceri düzeylerinde kız öğrencilerin olumlu sosyal becerileri erkek öğrencilerden daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Tüm bu yapılan araştırma sonuçları da bizim bu araştırmamızdaki kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha sosyaldir sonucunu desteklemektedir.

3- Alt problem: Lisans Süresine Göre, Lisanslı Olarak Takım Spor ve Bireysel Spor Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeyleri Arasında Fark Var Mıdır?

Araştırma sonuçlarında lisans yılına göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık ve sosyal duyarlılık alt boyutlarında anlamlı fark çıkmamıştır. Sosyal kontrol alt boyutunda ise branş ve lisans yılı arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır $p=0,026<0,05$. Bu sonuçlar ışığında 2 yıldır, 4 yıldır, 5 yıldır, 6 yıldır ve toplamda takım sporu yapan öğrenciler daha yüksek puan almışlardır. 3yıldır lisanslı spor yapan öğrencilerde de bireysel spor yapan öğrenciler daha yüksek puan almışlardır.

Araştırma sonucunda lisans yılına göre lisanslı olarak takım sporu yapan öğrenciler ile bireysel spor yapan öğrenciler arasında toplamda da anlamlı fark çıkmamıştır $p>0,05$. Toplam değerlerde ise lisanslı olarak takım sporları yapan öğrenciler lisans yılı değerlerine göre $\bar{x}=302.3$ puan alarak, bireysel spor yapan öğrencilerden $\bar{x}=299.3$ daha yüksek puan ortalaması almışlardır.

Yapılan araştırmalarda, sporcuların lisans yılına göre sosyal becerilerini ölçen bir araştırma olmamakla birlikte yapılan çalışmaların çoğunda, düzenli egzersiz programlarına devam eden bireylerin sosyal yetkinlik beklentilerinin arttığı, öz saygılarının olumlu yönde geliştiği, sorumluluk alma ve verilen görevleri yerine getirmede daha başarılı oldukları vurgulanmaktadır.

Hoffstetter ve ark. (1990), erken yaşıta spora başlayan bireyler üzerinde yaptıkları çalışmada; ilköğretim 6-14 yaş, orta öğretim 15-18 yaş ve yüksek öğretimde spora başlayanları incelemişler ve yetişkinlerin düzenli olarak yaptıkları egzersizle, sosyal öğrenme ve spor faaliyetlerinin sosyal yetkinlik beklentisi ile ilişkisini ortaya koymuşlardır.

Allison ve arkadaşları (1999), 9-11 yaşları arasında olan öğrencilerin, fiziksel aktiviteye katılmaları, beden eğitimi dersleri, diğer okullarla olan aktiviteleri, engellerin farkında olma ve aşabilme, okul dışındaki faaliyetleri ile sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi incelemişler ve fiziksel aktiviteye katılım ile sosyal yetkinlik beklentisi arasında anlamlı ilişki olduğunu vurgulamışlardır.

Bloom (2008)'a göre, genellikle, takım sporlarında yer alan sporcuların sosyal beceri düzeyleri daha yüksek olduğundan sporcular birliktelik ve takım içi dayanışma duygularını her türlü sportif etkinlikte sergileyebilmektedirler ve antrenmanlarda istekli ve çalışkandırılar (Akt: Gezer, 2010).

Yapmış olduğumuz bu çalışmada da takım sporlarında mücadele eden sporcuların sosyal beceri düzey ortalamaları, bireysel spor branşlarında mücadele eden sporcuların ortalamalarından daha yüksektir. Bu durumda, kişilerin takım sporlarıyla ilgilenmesinin sosyal beceri düzeylerini bireysel sporlarla ilgilenmelerine göre daha fazla arttırabileceği söylenebilir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerini inceleyen bu araştırmada sosyal beceri ölçeğinin duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol alt boyutlarında takım ve bireysel sporlar lehine anlamlı fark çıkmıştır ($p<.05$). Toplamda da takım ve bireysel spor yapan öğrenciler lehine anlamlı fark ortaya çıkmıştır($p<.05$).

Sosyal anlatımcılık boyutunda üç grup arasında da anlamlı fark vardır. Sosyal anlatımcılık boyutunda en yüksek değer takım sporlarında orta değer bireysel sporlarda ve en düşük değer ise spor yapmayan grupta ortaya çıkmıştır.

Duyuşsal kontrol alt boyutunda ise tüm gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Toplam sosyal beceri düzeyinde ise takım ve bireysel sporlar lehine spor yapmayan gruba göre anlamlı fark vardır($p<.05$).

Ancak bizim bu araştırmamızdaki öğrenciler, Yüksel (1998)'in Türk halkına göre düzenlemiş olduğu Sosyal Beceri Envanterinin alt ve üst sınırları (251.16- 310.34) arasında bulunmaktadır. Bu da her üç gruptaki öğrencilerin orta düzeyde sosyal beceri düzeyine sahip olduklarını ifade etmektedir.

Cinsiyete göre lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık, sosyal kontrol alt boyutlarında ve

toplamda $p < 0,05$ değerine göre anlamlı fark vardır. Sosyal duyarlılık boyutunda ise cinsiyete göre anlamlı fark çıkmamıştır $p > 0,05$.

Cinsiyete göre lisanslı takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan öğrenciler arasında sosyal beceri alt boyutlarından duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal anlatımcılık ve sosyal kontrol alt boyutlarında kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha sosyal çıkmışlardır. Duyuşsal kontrol alt boyutunda erkek öğrenciler daha sosyal çıkmışlardır. Sosyal duyarlılık alt boyutunda ise cinsiyetler arasında fark çıkmamıştır. Toplam sosyal beceri ölçeğinde de kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha sosyaldirler sonucu çıkmıştır.

Bu araştırmamızdaki kız ve erkek öğrenciler, Yüksel (1998)'in Türk halkına göre düzenlemiş olduğu Sosyal Beceri Envanterinin alt ve üst sınırları (251.16- 310.34) arasında bulunmaktadır. Bu da her üç gruptaki öğrencilerinde orta düzeyde sosyal beceriye sahip olduklarını ifade etmektedir. Ancak spor yapmayan erkek öğrenciler aldıkları toplam 243,4 puanla düşük seviyede sosyal beceri düzeyinde kalmışlardır.

Lisans süresine göre, lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal beceri ölçeği duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık ve sosyal duyarlılık alt boyutlarında anlamlı fark çıkmamıştır. Sosyal kontrol alt boyutunda ise branş ve lisans yılı arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır $p = 0,026 < 0,05$. Bu sonuçlar ışığında 2 yıldır, 4 yıldır, 5 yıldır, 6 yıldır ve toplamda takım sporu yapan öğrenciler daha yüksek puan almışlardır. 3yıldır lisanslı spor yapan öğrencilerde de bireysel spor yapan öğrenciler daha yüksek puan almışlardır. Araştırma sonucunda lisans yılına göre lisanslı olarak takım sporu yapan öğrenciler ile bireysel spor yapan öğrenciler arasında toplamda da anlamlı fark çıkmamıştır. $P > 0,05$. Çıkan bu sonuçta hem takım sporları hem de bireysel sporları yapan öğrencilerin lisans yılı süresine göre aldıkları puanlar orta düzeyde sosyal beceriye sahip olduklarını göstermektedir.

Bu araştırma sonuçlarının ışığında şu önerilerde bulunulabilir;

1. Sosyal beceri düzeyi düşük kişilerde, bu olumsuz durum spor aracılığı ile

aşılmak isteniyorsa, kişiler bireysel sporlardan daha çok takım sporlarına yönlendirilerek, sosyal beceri düzeylerini daha verimli bir şekilde geliştirmeleri sağlanabilir

2. Özellikle performans sporcusu olarak yetiştirilme hedefleri bulunmayan çocukların, takım sporlarına yönlendirilerek hayata sosyal beceri düzeyi daha yüksek bireyler olarak atılmaları sağlanabilir.
3. Sporcuların sosyal beceri düzeyleri bu envanter kullanılarak belirlenip, düzeyleri düşük sporcular için sosyal beceri eğitimiyle bu eksiklikler giderilebilir ve sporcular olumsuz psikolojik şartlarda daha iyi performans sağlayabilirler.
4. Spor yapan kişilerde haftalık antrenman saatlerine göre sosyal beceri düzeyleri” ile ilgili konularda çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Afyon, Y. A. (1997). *Beden eğitimi ve spor tarihi*. Konya: Damla Ofset.
- Akfırat, F. Ö. (2004). *Yaratıcı dramının işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Albano, A. M. (1995). Treatment of social anxiety in adolescents. *Cognitive Behavioral Practice*, 2(2), 271-298.
- Allison, K. R., Dwyer, J.J., Makin, S. (1999). Self-Efficacy and Participation in Vigorous Physical Activity by Highschool Students. *Health Education & Behavior*, 26(1), 10-22.
- Altınbaş, G. (2002). *Üniversite öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin bazı kişilik özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Altunoğlu, Dikmeer, D. İ. (1997). *Sosyal beceri eğitiminin sosyal içedönük ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aracı, H. (1999). *Okullarda beden eğitimi*. Ankara: Bağırhan Yayın Evi.
- Atalay, A. (1998). *Spor Sosyolojisi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Avşar, Z. (2004). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 111–130
- Aydın, A.G. (1985). *Sosyal başarı eğitimi ile sosyal beceri eğitiminin çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik davranışının ortadan kaldırılmasına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacanlı, H. (1999). *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Balyan M. (2009). *İlköğretim 2. kademe ve ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin beden eğitimi dersine yönelik tutumları, sosyal beceri ve özyeterlilik düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü.
- Bailey, K. A ve Ballard, J. D. (2006). Social skills training: Effects on Behavior and Recidivism With First-Time Adjudicated Youth. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 2(1), 26-42
- Battalio, R. ve Stephens, J. T. (2005). Social Skills training: Teacher practices and perceptions. *Beyond Behavior*, 14(2), 15-20.
- Bilgin, S. (2007). *Orta öğretim kurumları (lise 1. 2. ve 3. sınıflar) beden eğitimi dersi öğretim programlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bloom, E. L., Karagiannakis, A., Toste, J. R. ve Heath, N. L. (2007). Severity of academic achievement and social skills deficits. *Canadian Journal of Education*, 30(3), 911-930
- Bulkeley, R. ve Cramer, D. (1990). Socials skills training with young adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 19(5), 451-463
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (2. baskı) Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Çaha, Ö. (2000). *Spora yaslanarak bir nefes alma*. Ankara: Beta Yayınevi.
- Çakıl, N. (1998). *Grupla sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışkan, E., Deryakulu, D. (2005). Bilgisayar destekli ortaklaşa öğrenmede grup yapısı, sosyal beceri ve etkileşim sıklığının görev başarısına etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(2), 49-68.
- Chung, C. H. & Watkins, D. (1995). Evaluating a social skills training program for Hong Kong students. *Journal of Social Psychology*, 135(4), 527- 528.

- Çilingir, A. (2006). *Fen lisesi ile genel lise öğrencilerinin sosyal beceri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Clements, L. A. Haynes ve arkadaşları. (1984). A cognitive-behavioral approach to social skills training with syh persons. *Journal of Clinical Psychology*, 40(3), 710–713.
- Çoknaz, H. (1998). *Takım ve bireysel spor antrenörlerinin iş doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deniz, M. E. (2002). *Üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin TA-baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdemli, A. (1996). *İnsan, spor ve olimpizm*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Erdoğan, D. P. (2009). *Bireysel ve takım sporlarıyla uğraşan sporcuların hayal etme ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkal, M., Güven, Ö., ve Ayan, D. (1998). *Sosyolojik açıdan spor*. Genişletilmiş 3. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.
- Erkal, M. (1982) *Sosyolojik açıdan spor*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Erkal, M. (1996). *Sosyolojik açıdan spor*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Erkan, N. (1998). *Yaşam Boyu Spor*. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Fişek, K. (1998). *Türkiyede ve dünyada spor yönetimi*. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Gezer, D E. (2010). *Farklı spor branşlarındaki sporcuların sosyal beceri düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Güdük, H. A. (2008). *Farklı eğitim programlarına devam eden lise 2. sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne- baba davranışları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülay, O. (2008). *Ortaöğretim 9. sınıf beden eğitimi dersinde işbirlikli oyunların öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine ve beden eğitimi dersine yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hamarta, E. (2000). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve sosyal beceri düzeylerinin öğrencilerin özlük nitelikleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri.
- Hoffstetter, C.R., Hovell, M.F., Sallis, J.F. (1990). Social Learning Correlates of Exercise Self-efficac. Early Experiences With Physical Activity. *Social Science and Medicine*, 31, 1169-1176.
- Hope, D., A., Mendel, J. A. (1994). Global social skills ratings measures of social behavior or phsysical attractiveness. *Behavior Research Theraphy*, (32)4, 463-469.
- İkizler, C. (2000). *Sporda sosyal bilimler*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Jupp, J. J. ve Griffiths, M.D. (1990). Self concept changes in shy, sociallyisolated adolescents following social skills training emphasizing role plays. *Australian Psychologist*, 25(2), 10-17.
- Kalafat, T. (2006). *Üniversite öğrencilerinin beden memnuniyet düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalkan, M. ve Sardoğan, M. E. (2003). İnsan ilişkilerine dayalı bir eğitim programının grup üyelerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi. *3 P/Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 11(2), 137-142.

- Kat, H. (2009). *Bireysel sporcularla takım sporcularının stres düzeyleri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıcıgil, E. (1998). *Sosyal çevre- spor ilişkileri*. Ankara: Bağırhan Yayımevi.
- Küçük V. ve Acet, M. (2002). Bir kişilik özelliği olarak suçluluk ve sporla ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 369-375.
- Küçük, V. ve Koç, H. (2003). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 436-447.
- La Greca, A. M. ve Santogrossi, D. A. (1980). Social skill training with elementary school students: A Behavioral Group Approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 48(2), 220-227.
- Macdonald, E., Chowdhury, U., Dabney, J., Wolpert, M. ve Stein, S. M. (2003). A social skills group for children. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 8(1), 43-52.
- Mengütay, S. (1997). *Morpa spor ansiklopedisi*. Cilt 2. İstanbul: Orhan Ofset. 156-249.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, www.personel.meb.gov.tr (11.29.2010 tarihinde erişildi).
- Newbery, E. H. ve Lindsay, J. F. (2003). The impact of social skills training and challenge course training on locus of control of yourh from residential care. *The Journal of Experiential Education*, 23(1), 39-42.
- Özbey, Ç. (2006). *Çocuk gelişiminde yaşanan sorunlar*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Özçep, C. (2007). *İlköğretimde görev yapan beden eğitimi ve sınıf öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özlek, S. (2003). *Lise öğrencilerinin sosyal becerilerini yordayan bazı değişkenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, F. (1998). *Toplumsal boyutlarıyla spor*. Ankara: Bağırhan Yayımevi.
- Parish, T. S. ve Parish, J. G. (1991) The effects of family configuration and support

- system failures during childhood and adolescence on college students. *Self-Concepts and Social Skills. Adolescence*, 26(102), 441-447.
- Reynolds, K. D., Killen, J. D., Bryson, S. W., Maron, D. J., Taylor, J. B., Maccoloy, N., Farguhar, J. W. (1990). Psychosocial Predictors of Physical Activity in Adolescents. *Previous Medicine*, 19(5), 541-551.
- Riggio, R. E., Tucker, J. ve Coffaro, D. (1989). Social skills and empathy. *Personality and Individual Differences*, 10(1), 93–99.
- Ryan, J.G., Dzewaltowski, D. A. (2002). Comparing the Relationship Between Different Types of Self-Efficacy and Physical Activity in Youth. *Health Education and Behavior*, 29: 491.
- Segrin, C. ve Taylor, M. (2007). Positive interpersonal relationships mediate the association between social skills and psychological well-being. *Personality and Individual Differences*. 43(4), 637-646
- Sevim, Y. (1997). *Antrenman bilgisi*. Ankara: Tutibay Yayınları.
- Sevinç, M. (2005). *Kendine güven ve başarı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Şahan, H. (2007). *Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAHİN, Cengiz. (1999). *Yurt dışı yaşantısı geçiren ve geçirmeyen anadolu lisesi öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt 2
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor psikolojisi*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Torun, M. (2008). *Sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeyine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tosunoğlu, F. (2008). *Ortaöğretimde okuyan takım sporları ile uğraşan sporcu öğrencilerin spor branşlarına göre kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Türkel, Ç. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin sportif faaliyete katılım düzeyi ile sosyal uyum ve iletişim beceri düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, M. (1996). *Anaokuluna Giden 5-6 Yas Grubu Çocuklarda Yaratıcı Drama Çalışmalarının Sosyal Gelişim Alanına Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Van Dam-Baggen, R. ve Kraaimat, F. (1985). A group social skills training program with psychiatric patients. outcome, Drop-Out Rate And Prediction. *Behavioral Research and Therapy*, 24(2), 161–169.
- Voigt, D. (1998). *Spor sosyolojisi*, (çev. A. Atalay). İstanbul.
- Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve spor*. Ankara: Topkar Matbaacılık.
- Yıldırım, M. (2006). *Sosyal beceri eğitiminin lise 2. sınıf öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yücel, E. O. (2003). *Tekwondocuların durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ve müsabakalardaki başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksel, G. (1997). *Sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, G. (1998). Öğretmen adayı öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından yordanması. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 97-109.
- Yüksel, G. (2004). *Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı*. Ankara: Asıl Yayınevi
- Webster-Stratton, C., Reid, M.J. ve Hammond, M. (2004). Treating children with early-onset conduct problems. Intervention Outcomes for Parent, Child, and Teacher Training. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 33(1), 105-124.
- Spor Nedir? (<http://bedenegitimci.org/index.php?pid=36>, 12.01.2011 tarihinde erişildi).

EKLER**EK 1: Sosyal Beceri Envanteri****KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

Adınız Soyadınız:

Sınıfınız :

Yaşınız:

Okulunuzun Adı :

Cinsiyetiniz : Kız () Erkek ()

Bir kulüp veya okulda lisanslı olarak yaptığınız spor branşının adı:

Okul dışında herhangi bir kulüpte lisanslı olarak spor yapıyorsanız kulübünüzün adı:

Kaç yıldır lisanslı olarak bu branşta spor yapıyorsunuz:

Haftada kaç saat antrenman yapıyorsunuz:

AÇIKLAMA

1. Bu envanter sizin, sosyal beceri düzeylerinizin belirlenmesi amacıyla verilmektedir. Envanterde 90 madde bulunmaktadır. Her bir maddede bulunan ifadelerin karşısındaki notları size uygun olup olmama derecesine göre X işaretiyle işaretleyiniz.
2. Dolduracağınız bu anket sadece araştırma amacı ile uygulanmakta olup tamamen gizli tutulacaktır. Katkılarınız için teşekkürler.

Anket

SIRA NO	İFADELER	Tamamen benim gibi	Oldukça benim gibi	Benim gibi	Biraz benim gibi	Hiç benim gibi değil
1.	Üzüntülü ve mutsuz olduğum zaman başkalarının bunu anlaması zordur.	5	4	3	2	1
2.	İnsanlar konuşurken onların hareketlerini izlemeye de onları dinlediğim kadar zaman ayırıyorum.	5	4	3	2	1
3.	Sevmediğim insanlara karşı olan duygularımı ne kadar saklamaya çalışsam da onlar sevmediğimi anlarlar.	5	4	3	2	1
4.	Arkadaşların bir araya geldiği eğlence toplantıları düzenlemekten hoşlanırım.	5	4	3	2	1
5.	Başkaları tarafından eleştirilmek ve azarlanmak beni pek rahatsız etmez.	5	4	3	2	1
6.	Genç- yaşlı, zengin ve yoksul her türlü insanla birlikte kendimi rahat hissedirim.	5	4	3	2	1
7.	Pek çok insandan daha hızlı konuşurum.	5	4	3	2	1
8.	Çok az insan benim kadar duyarlı ve anlayışlıdır.	5	4	3	2	1
9.	Komik bir hikaye anlattığımda ya da şaka yaptığımda çoğunlukla kendimi gülmekten alıkoyamam.	5	4	3	2	1
10.	İnsanların beni iyice tanımaları çok zaman alır.	5	4	3	2	1
11.	Benim zevk ve üzüntümün en büyük kaynağı diğer insanlardır.	5	4	3	2	1
12.	Bir grup arkadaşım ile birlikte olduğum zaman genellikle grubun sözcüsü olurum.	5	4	3	2	1
13.	Mutsuz olduğum zaman çevremdekileri de mutsuz etme eğilimim vardır.	5	4	3	2	1
14.	Toplantılarda herhangi birisi bana ilgi duyduğunda bunu hemen fark ederim.	5	4	3	2	1
15.	İnsanlar sıkıldığını yüz ifademden hemen anlarlar.	5	4	3	2	1
16.	Sosyal olmaktan hoşlanırım.	5	4	3	2	1
17.	Politik bir tartışmada, tartışan kişileri gözlemek ve bu görüşlerini analiz etmekten ziyade tartışmada bizzat yer almayı tercih ederim.	5	4	3	2	1
18.	Kişisel bir şey hakkında konuşurken karşımdakilerin yüzüne bakmakta bazen zorluk çekerim	5	4	3	2	1

19.	Bakışlarımın anlamlı olduğu söylenir.	5	4	3	2	1
20.	İnsan davranışlarının nedenlerini öğrenmek ilgimi çeker.	5	4	3	2	1
21.	Duygularımı kontrol etmekte çok başarılıyım.	5	4	3	2	1
22.	Çok sayıda insanla bir arada çalışmayı gerektiren işleri tercih ederim.	5	4	3	2	1
23.	Çevremdeki insanların psikolojik durumundan büyük ölçüde etkilenirim.	5	4	3	2	1
24.	Önceden hazırlanmış bir konuşmayı yapmakta çok başarılı değilim.	5	4	3	2	1
25.	Başka insanlara dokunmaktan genellikle rahatsız olurum.	5	4	3	2	1
26.	Başkalarıyla olan ilişkilerini izleyerek bir insanın karakterini kolayca anlayabilirim.	5	4	3	2	1
27.	Gerçek hislerimi hemen hemen herkesten gizleyebilirim.	5	4	3	2	1
28.	Arkadaşların bir araya geldiği eğlence toplantılarına her zaman katılırım.	5	4	3	2	1
29.	Bazı ortamlarda doğru şeyleri yaptığımdan ya da söylediğimden endişe ederim.	5	4	3	2	1
30.	Kalabalık bir insan grubu önünde konuşmak benim için çok zordur.	5	4	3	2	1
31.	Sık sık yüksek sesle gülerim.	5	4	3	2	1
32.	Ne kadar saklamaya çalışsalar da insanların gerçek düşüncelerini genellikle bilirim.	5	4	3	2	1
33.	Arkadaşlarım beni güldürmeye ve gülümsetmeye çalışsalar bile ciddiyetimi koruyabilirim.	5	4	3	2	1
34.	Kendimi yabancılara tanıtırken ilk adımı genellikle ben atarım.	5	4	3	2	1
35.	Bazen başkalarının bana söylediklerini çok kişisel olarak alıyorum.	5	4	3	2	1
36.	Bir grup içinde olduğum zaman konuşacağım şeyleri seçmekte güçlük çekiyorum	5	4	3	2	1
37.	Arkadaşlarıma ve aileme onların beni nasıl kızdırdıklarını veya üzdüklerini anlatmakta bazen güçlük çekiyorum.	5	4	3	2	1
38.	Bir insanla ilk karşılaşmamdan sonra onun karakterini tam olarak anlayabilirim.	5	4	3	2	1
39.	Duygularımı kontrol etmek benim için oldukça zordur.	5	4	3	2	1
40.	Karşılıklı konuşmalarda genellikle ilk adımı ben atarım.	5	4	3	2	1
41.	Hareketlerim hakkında başkalarının ne düşündükleri benim için fazla önem taşımaz.	5	4	3	2	1
42.	Grup tartışmalarını yönetmekte genellikle çok başarılıyım.	5	4	3	2	1
43.	Yüz ifadem genellikle tarafsızdır.	5	4	3	2	1
44.	Hayatımdaki en büyük zevklerden biri diğer insanlarla birlikte olmaktır.	5	4	3	2	1
45.	Üzgün olsam bile soğukkanlılığımı korumakta oldukça başarılıyım.	5	4	3	2	1
46.	Bir hikaye anlatırken genellikle konunun anlaşılması için pek çok el-kol hareketi yaparım.	5	4	3	2	1
47.	Genellikle insanlara söylediklerimin yanlış anlaşılacağından kaygılanırım.	5	4	3	2	1
48.	Genellikle sosyal düzeyi benimkinden farklı olan insanlarla birlikte bulunmaktan rahatsız olurum	5	4	3	2	1
49.	Kızgınlığımı çok seyrek gösteririm.	5	4	3	2	1
50.	Kendilerini olduğundan farklı gösterenleri , karşılaştığım ilk andan itibaren hemen tespit ederim.	5	4	3	2	1

51.	Grupla birlikteyken genellikle davranışlarımı ve fikirlerimi gruba adapte ederim.	5	4	3	2	1
52.	Tartışmalarda konuşmaların büyük kısmını ben üstlenirim.	5	4	3	2	1
53.	Büyürken ailem daima iyi davranışların önemini vurgulamıştır.	5	4	3	2	1
54.	Arkadaşların bir araya geldiği eğlence toplantılarında başkalarıyla kaynaşmakta pek başarılı değilim.	5	4	3	2	1
55.	Arkadaşlarımla konuşurken onlara sık sık dokunurum.	5	4	3	2	1
56.	Başka insanların sorunlarını bana anlatmalarından nefret ederim.	5	4	3	2	1
57.	Sinirli olduğum zaman bu durumu başkalarından çok iyi bir şekilde saklayabilirim.	5	4	3	2	1
58.	Toplantılarda çok çeşitli insanlarla konuşmaktan hoşlanırım.	5	4	3	2	1
59.	Herhangi birinin bana gülümsemesinden veya surat asmasından çok etkilenirim.	5	4	3	2	1
60.	Bir çok önemli kişinin katıldığı toplantılarda kendimi dışlanmış gibi hissederim.	5	4	3	2	1
61.	Durgun geçen bir toplantıyı neşelendirebilirim.	5	4	3	2	1
62.	Üzüntülü filmlerden bazen ağlarım.	5	4	3	2	1
63.	Sosyal etkinliklerde hiç eğlenmesem bile kendimi çok iyi vakit geçiriyormuş gibi gösterebilirim.	5	4	3	2	1
64.	Kendimi yalnız biri olarak görüyorum.	5	4	3	2	1
65.	Eleştiriye karşı çok duyarlıyım.	5	4	3	2	1
66.	Farklı özgeçmişe sahip insanların çevremde rahatsız olduklarını ara sıra farketmişimdir.	5	4	3	2	1
67.	İlgi odağı olmaktan nefret ederim.	5	4	3	2	1
68.	Üzüntülü bir insanı, rahatlatmak için kolaylıkla dokunup kucaklayabilirim.	5	4	3	2	1
69.	Güçlü bir duygumu pek saklayamam.	5	4	3	2	1
70.	Kalabalık toplantılara katılmaktan ve yeni insanlarla tanışmaktan zevk alırım.	5	4	3	2	1
71.	Başka insanların beni sevmesine çok önem veririm.	5	4	3	2	1
72.	Bir yabancı ile konuşmaya başlarken bazen yanlış şeyler söyleyebilirim.	5	4	3	2	1
73.	Duygu ve heyecanlarımı çok seyrek gösteririm.	5	4	3	2	1
74.	Başka insanları seyretmek için saatler harcarım.	5	4	3	2	1
75.	Gerçekten kendimi mutlu hissediyorken bile kolaylıkla üzgünmüş gibi gösterebilirim.	5	4	3	2	1
76.	Tanımadığım birileri benimle konuşmadıkça onlarla konuşmam mümkün değildir.	5	4	3	2	1
77.	Eğer bir başkasının bana baktığı düşüncesine kapılırsam huzursuz olurum.	5	4	3	2	1
78.	Gruplarda genellikle lider olarak seçilirim.	5	4	3	2	1
79.	Arkadaşlarım bazen bana çok konuştuğumu söylerler.	5	4	3	2	1
80.	Çoğunlukla duyarlı ve anlayışlı bir insan olduğum söylenir.	5	4	3	2	1
81.	Duygularımı saklamaya çalışsam bile insanlar bunu her zaman anlayabilirler.	5	4	3	2	1
82.	Arkadaşların bir araya geldiği toplantılarda toplantının yıldızı olma eğilimindeyim.	5	4	3	2	1
83.	Başkalarının üzerinde bıraktığı etki ile genellikle meşgul olurum.	5	4	3	2	1
84.	Sosyal ortamlarda genellikle kendimi beceriksiz bulurum.	5	4	3	2	1

85.	Kızgın olduğum zaman asla bağırıp çağırmam.	5	4	3	2	1
86.	Arkadaşlarım kızgın ve sinirli oldukları zaman sakinleştirmem için beni ararlar.	5	4	3	2	1
87.	Bir önceki dakika mutlu ve bir sonraki dakika üzgün görünmeyi kolaylıkla başarabilirim.	5	4	3	2	1
88.	Herhangi bir konu üzerinde saatlerce konuşabilirim.	5	4	3	2	1
89.	Sık sık başkalarının benim hakkımda ne düşündükleriyle meşgul olurum.	5	4	3	2	1
90.	Her türlü sosyal ortama kolayca uyum sağlayabilirim.	5	4	3	2	1

EK-2. Sosyal Beceri Envanteri Alt Ölçek Madde Numaraları

Duyuşsal Anlatımcılık	Duyuşsal Duyarlılık	Duyuşsal Kontrol	Sosyal Anlatımcılık	Sosyal Duyarlılık	Sosyal Kontrol
1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42
43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54
55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66
67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78
79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90

EK 3. Sosyal Beceri Envanteri Alt Ölçek Madde Numaraları

Duyuşsal Anlatımcılık	Duyuşsal Duyarlılık	Duyuşsal Kontrol	Sosyal Anlatımcılık	Sosyal Duyarlılık	Sosyal Kontrol
1. TP*	2.	3. TP*	4.	5. TP*	6.
7.	8.	9. TP*	10. TP*	11.	12.
13.	14.	15. TP*	16.	17. TP*	18. TP*
19.	20.	21. TP*	22.	23.	24. TP*
25. TP*	26.	27.	28.	29.	30. TP*
31.	32.	33.	34.	35.	36. TP*
37. TP*	38.	39. TP*	40.	41. TP*	42.
43. TP*	44.	45.	46.	47.	48. TP*
49. TP*	50.	51.	52.	53.	54. TP*
55.	56. TP*	57.	58.	59.	60. TP*
61.	62.	63.	64. TP*	65.	66. TP*
67. TP*	68.	69. TP*	70.	71.	72. TP*
73. TP*	74.	75.	76. TP*	77.	78.
79.	80.	81. TP*	82.	83.	84. TP*
85. TP*	86.	87.	88.	89.	90.

TP*: Tersten Puanlanan Sorular

Tersinden Puanlama: Tersinden puanlanacak sorular cevap kâğıdındaki işaretlemelerin tersi olarak okunur.

Örnek; (1. **2.** 3. 4. 5.) yerine (1. 2. 3. **4.** 5.) cevap kâğıdına 2 işaretlendi ise değerlendirilirken 4 işaretlenmiş kabul edilir.

ÖZGEÇMİŞ

Süleyman YILDIRIM, 1976 yılında Düzce’de doğdu. 1992 yılında Kaynaşlı İlköğretim Okulu’ndan mezun oldu. Bolu Atatürk Lisesi’ni bitirdikten sonra 1998 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü’ne girerek 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl Siirt’in Aydınlar (Tillo) İlçesi İbrahim Hakkı İlköğretim Okulu’na beden eğitimi öğretmeni olarak atandı. 2005 yılında askerliğini tamamladı. 3 yıl Siirt’te görev yaptıktan sonra 2006 yılında Düzce’ye tayini çıktı. 2 yıl Azmimilli İlköğretim Okulu’nda görev yaptıktan sonra 2008 yılında halen görev yapmakta olduğu Uzunmustafa ilköğretim okuluna atandı. 2007 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programına başladı. Evli olup Düzce merkez Uzunmustafa İlköğretim Okulu’nda Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretmenliğini sürdürmektedir.